

VEDENS HÄRADS RÄTT

Valda mål från början av 1700-talet

Jonny Olofsson
jonnyolof95@gmail.com

Innehåll

Inledning.....	4
1709.....	5
Länsman instämt frälsebönder för felaktigt levererad ränta	5
Löjtnanten Lars Hierta pantsätter hemmanet Avelstomten i Borgstena	6
Pigan Elin Larsdotter i Hulta dömd för ohemul beskyllning	6
Pigan Elin Larsdotter beskylld för att vara en skåpedirkare	6
Skogsuppsyningsmän skall utses i varje socken	7
1710.....	9
Torpare i Lilla Näs fått hus nedbränt men betalat brandstod	9
Agneta Hård på Uddetorp klagar över grannar och åbor.....	10
Om husröta på Agneta Hårds hemman Gamsen.....	10
Torparen Erik Larsson köper skattejord i Örlanda Östergård	11
Soldathustrun Kerstin Hansdotter i Viared överfallen med skällsord	11
Bönder i Ödegärde och Ryssnäs besvärar sig över Borås invånares intrång.....	13
Uppbördsskrivaren Anders Persson efterträder länsman Johan Andersson	13
Soldatänkan Ingrid Persdotter i Sibbarp instämt mannens rotebönder	14
Frälsebönder får böta för olaga avverkning och svedjande	14
1711.....	16
Tostered i Borgstena förpantat till kyrkoherden Elavus Wagner	16
Elisabeth Eriksdotter anklagad för att ha grävt upp en kopparkittel i Bosnäs	16
Övermaga pojken Måns Andersson döms att risas av sin far	17
1712.....	18
Åboer i Rölle vill hämta granvirke för reparation.....	18
Måns Larsson i Kvarbo och Erik Torstensson i Asklanda förlikade om en slipevind	18
Åboer i Tjurås besvärar sig över svår väghållning	18
Om tingets inledning	19
Hustru Anna Andersdotter i Ingeshult sakfälld för att ha stulit ett lamm	20
Provinsialfiskalen Anders Lundstedt får fullmakt av landshövdingen.....	20
Nämndeman Carl Larsson vill skattköpa hemmanet Ödegärde.....	20
1713.....	22
Bengt Anderssons tjänstegosse blivit rekryterad till soldat	22
Tullskrivaren Johan Åkerman instämd för att ha skjutit ett hjorddjur	22
Om ”befängda” människor som förs genom orten	24
Frälsebönder i Funningen instämda för olaga avverkning och svedjande	24
Måns Jönssons i Avelstomten vallpojke ställs till ansvar för död bock	25

Försäljning av augmentet Hulta Östergård	26
1714.....	27
Om bråk vid byggande av Vänga kyrkas klockstapel	27
Om slagsmål mellan drängen Torsten Olofsson och Carl Larsson i Rya	29
Knivsmeden Jöns Jönsson rymt ur häradsprofossens arrest	30
1715.....	31
Ryttmästare Drakenbergs heder angripen vid ett bröllop	31
Enkelt hor i Hässleholmen	32
Häradsprofossen Bengt Andersson vill ha lön.....	32
Bonden Per Svensson dränkt sig i Hässleholma sjö	33
Nils Björnsson köper räntan av Lilla Lund, Torpa socken	34
Soldaten Per Ambjörnsson Dehlberg testamenterat sin egendom till sin fästmö.....	35
Ambjörn Anderssons i Västra Ebbareds två barn innebrända	36
1716.....	38
Rådman Erik Röring, Hulta Östergård, kärar till bonden Håkan Andersson.....	38
Om gästgiveriet i Viared	38
1717.....	39
Häradsrätten uppmanas inlämna förteckning över omyndigas kontanta penningar	39
Gustaf Cronhielm vill förmedla sitt frälsehemman, Deragården i Tämta socken	39
Korpralen Nils Forsman slagit sönder dragonen Sven Perssons bössa	40
Om avskedade länsmannen Anders Persson	41
Karin Jonsdotter i Kållared i skuld för en vadmalsrock	41
1718.....	43
Gossen Petter Tholsson, 13 år, funnen död i Viared.....	43
Rusthållaren i Vralen vill ha en ny hästhage	44
1720.....	45
Åbor i Skrapered tagit hö på ödegården i Viared.....	45
Skogvaktaren Sven Ryberg beskylld för att ha nedtystat olovligt skogshygge	45
Domkapitlet beslutat om giftermål mellan pigan Kerstin Hansdotter och drängen Anders Andersson.....	46
Häradshövding Daniel Lagerqvist avlägger tro- och huldhetsed.....	47
Gästgivaren i Borgstena, Johan Thorsson, om en gränstvist	48
1721.....	49
Enkelt hor i Kypered	49
Börje i Getholmen skjutsat landshövdingen – förlorat ett betsel	49
Borgensmän för rusthållaren Anders Nilsson i Ryssnäs	50

Erik Jönsson Remmert på Getholmen i tvist med grannar	51
Änkan Anna Svensdotter ämnar skattköpa Örlanda Bäckegård	52
Om hemman tillhöriga Vadstena krigsmanshus	52
Om ett olyckligt jordfall vid Druvefors	53
Om frihetsår för hemmanet Ingeshult i Borgstena socken	53
1722	56
Husesyn av tingshuset i Borgstena	56
Om ett slagsmål vid ett gästabad i Vänga Bergsgården	56
En björn blivit slagen på häradsallmäningen	57
1723	58
Fältväbeln Johan August Hörningk beskyld för våldtäkt	58
Haqvin Windrufs förfäder fått frälsehemmanet Sjöbo av drottning Christina	59
Om landsköp vid Borgstena gästgivargård	60
Om en kyrkväg vid Hässleholmen	60
Länsman Anders Mellberg beskyld av sin svärmor för mord	61
Hindrick Fleming om olaga hygge på Påtorps ägor	61
Gamle soldaten Lars Olofsson Lustig vill uppbygga en stuga	62
Jon Andersson i Ingelsbo frikänd för att ha orsakat skogseld	62
1724	63
Bönder bundit den orolige soldaten Ambjörn Sandberg	63
Avkortningslängd uppläses, examineras och attesteras	65
Carl Gustaf Billberg köper flera frälsehemman i häradet	65
Börje Fikenbom lånat ut silverskedar till ett bröllop	65
Soldaten Anders Jonsson gjort buller i Borgstena kyrka	66
Nils Nilsson i Björkäng klagar på invånare i Borås	66
Riksdagsman Anders Andersson i Hungerhult får arvode	67
Gästgivaren i Borgstena vittnar om lång gärning	68

Inledning

Gamla domböcker tar upp mål som ofta ger en inblick i hur man levde förr. I denna skrift tar jag upp sådana mål som jag tyckt varit intressanta av en eller annan anledning.

Under 1700- och 1800-talen hölls tingen vid Vedens häradsrätt i Borgstena. Häradsrätterna var den första instansen på landsbygden och fanns kvar ända fram till 1971. Den utgjordes av tolv nämndemän, i regel framstående bönder i häradet. Ordförande var häradshövdingen eller dennes vikarie. Man hade ordinarie ting tre gånger om året, vinter, sommar och höst.

Jag har valt att i de flesta fall återge den handskrivna texten, i helhet eller i valda delar, ordagrant. En svårighet vid läsningen är att man inte var så noga med att sätta ut punkter och inleda meningar med versaler. Dessutom förekommer många ålderdomliga ord. För dessa har jag ibland infogat en förklaring inom parentes. I detta sammanhang är Svenska Akademiens ordbok (SAOB) en ovärderlig källa. Man kan nämna att många paragrafer inleds med förkortningen "S:d", vilket skall uttydas "Samma dag".

1709

Länsman instämt frälsebönder för felaktigt levererad ränta

Följande mål från vintertinget 1709 rör sig om ränta från frälsebönder, som skulle ha levererats till länsmansänkan Märta Persdotter, men istället gått någon annanstans. Länsmannen Johan Andersson hade fått landshövdingen utlåtande och företräder här änkan.

Kapten Johan Hård företräder de svarande bönderna och anger att varken han eller de senare haft kunskap om landshövdingens utlåtande. Rätten beslutar, i enlighet med landshövdingen, att räntan framledes skall levereras till änkan Märta Persdotter.

*Cronones Ländzman Wälachtad
Johan Andersson
emoot
åboerne på säteriet Uddetorp och
hemmanet Skåtek*

Kiäranden upwijste en af H:r Landzcammeraren och H:r Landzsecreteraren, uppå Sahl. Högwälborne H:r Landzhöfdingens wägnar, utfärdade resolution d: 1 Octobris sidstledne, i anledning hwar af han påstår, att swaranderne måge med laga plickt ansees, för det de, emoot förbud och ålagd seqvester [kvarstad], uthlefwererat räntorne, som efter undfången immission executorial, och laga medfahrt [förfarande] bordt tillkomma Ländsmans Enkian hustru Märta Persdotter.

Å swarandernes wägnar instälte sig frälseägaren Capitainen Wälborne H:r Johan Hård, intygandes, uppå Rättens tillfrågan, att hwarken han, eller bönderne, af ofwanbemälte resolution haft någon part eller kundskap, hwilket Ländzmannen sielf här in för Rätten måste widgå; hwarföre pröfwat Häradz Rätten skiähligt, swaranderne för denna gång ifrån Ländszmannens i så måtto giorde anspråk eller tillmäle, att frijkiänna; börandes dem lemnas communication utaf den af berörde Enkia uthwätkade resolution, som de sedan må kunna sig till rättelse ställa.

I flera mål vid häradsrätten och i jordeböckerna framgår det att säteriet Uddetorp i Borgstena vid tiden innehades av släkten Hård av Segerstad. En Agneta Hård förekommer i flera mål om Uddetorp och Johan Hård var troligen hennes bror, se [Hård af Segerstad nr 17 - Adelsvapen-Wiki](#) tabell 14 och 15. Gården Skottek i Fristads socken var ett frälsehemman även det tillhörigt släkten Hård.

Man kan fråga sig varför frälsebönder skulle leverera ränta till en länsmansänka. En trolig förklaring kan sökas dels i förhållandet att vissa hemmans räntor var avdelade att utgöra lön för en länsman, dels att frälsebönder inte helt var befriade från kronoskatter. Den kronoränta som bönderna skulle erlægga kan alltså genom indelningsverket ha varit anvisade till Märta Persdotter man, med villkor att hans änka en tid skulle få njuta samma förmåner.

Länsstyrelserna organiserades under 1630-talet och kom att bestå av två avdelningar – landskansliet och landskontoret. Landskamreren och landssekreteraren var chefer respektive avdelning och alltså underställda landshövdingen. Den i målet nämnde avlidne landshövdingen torde ha varit David Mackeléer som dog 1708 och efterträddes av Axel von Faltzburg.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:269, bild 2910 (1709).

Löjtnanten Lars Hierta pantsätter hemmanet Avelstomten i Borgstena

Vid sommartinget 1709 intecknades en obligation utgiven av löjtnanten Lars Hierta och hans fru Helena Hård. De hade tagit ett lån av handelsmannen Måns Larsson Hammarström och pantsatt sin andel i frälsehemmanet Avelstomten i Borgstena socken.

Samma dag upwijstes Lieutnantens Wälborne H:r Lars Hiertas, och dess frus Wälborne Helena Hårdz d: 1 Martii sidstledne uthgifne obligation på ett hundrade d:r silfwermynt, dem de tillstå sig hafwa af handelsmannen Måns Larsson Hammarström till lånhs undfått, försäkrandes samma capital, jempte sitt behörige interesse, inom nästkommande Micaelis tijd att betala, och imedlertijd pantsättiandes ett halft hemman i Afwelstompta, hwaruti dock, efter Nämndens och de fleres här wid Rätten gjorde intygande, Wälbemelte H:r Lieutnant och dess fru icke mehr än 2/3 parter är tillhörigt, hwilken underpant för wederbörandes säkerheet, till den kraft och wärkan lag förmår, intecknades.

I detta fall skulle återbetalning ske redan vid Michaelis, dvs i september samma år. Det sägs att Avelstomten utgjorde en underpant, vilket lär betyda att panten behölls av Lars Hierta mot utfärdandet av ett pantbrev.

En frälsebonde erlade ju ränta till hemmanets ägare. Man kan undra om panthavaren fick tillgodogöra sig denna ränta under den tid som lånet löpte.

Helena Hårds syster, Agneta Hård, förekommer flitigt i olika mål vid den här tiden. Mer om henne följer i nedtecknade mål längre fram.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:269, bild 3020 (1709).

Pigan Elin Larsdotter i Hulta dömd för ohemul beskyllning

Vid sommartinget 1709 var pigan Elin Larsdotter instämd för att ha beskyllt sin matmoder, nämndemannen Hans Anderssons i Hulta hustru, för att ha varit orsak till att Elin haft ont i sin arm. Elin döms att plikta tre mark för ohemul beskyllning.

*Nämndemannen Hans Andersson
i Hulta, på dess hustrus wägnar
emoot
pigan Elin Larsdotter i samma gård*

Kiäranden har öfwertygat swaranden, genom hennes egen bekiännelse, att hon skylt hans hustru före, att wara orsak till, det hon Elin Larsdotter haft ondt i sin arm, det hon dock nu sedermera intet påstår eller gitter bewijsa; hwarföre hon, i föllie af lag det 43 Capit: Tingmålabalken, sakfälles, dock uthom någon heders förklening, att plickta, såsom för ohemul beskyllning, sine 3 mark silfwermynt, och för öfrigit at umgiälla kiärandens tingsbekåstnad med 1 d:r silfwermynt.

Passagen "uthom någon heders förklening" bör syfta på att rätten ansåg att beskyllningen inte skadade den utsattas heder och ära och därför medförde lindrigare böter. En liknande distinktion finns i 1734 års lag, Missgärningsbalkens kapitel 60.

Nämndemannen Hans Andersson fanns i Hulta Mellomgård.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:269, bild 3100 (1709).

Pigan Elin Larsdotter beskylld för att vara en skåpedirkare

Vid samma tillfälle som vid förra målet hade pigan Elin Larsdotter instämt änkan Anna Börjesdotter för att denna kallat henne "skåpedirkare". Den senare beklagar sig och ber om förlåtelse, men hon får trots detta plikta tre mark och betala Elins rättegångskostnader.

*Pijgan Elin Larsdotter i Hulta
emoot
Enkian hustru Anna Börjesdotter*

Ehuruwähl swaranden i förstone aldeles sökte förneka, att hafwa kallat kiäranden en skåpedirkare, måste hon dock omsijder sådant tillstå, men beer om förlåtelse, efter hon intet påstår eller gitter, henne något oanständigt att bewijsa, utan förklarar sig med henne icke annat wetta, än hwad ehrligit och godt är, som hon ock om sitt wähl förhållande upwijst goda witnesbörder, hwarföre sakfälles swaranden, att efter det 43 Cap: Tingmålabalken, plichta sine 3 mark silfwermynt och och i öfrigit förnöija kiäranden dess Tingzbekåstnad med 1 d:r silfwermynt.

Att kalla någon för skåpedirkare bör ha varit en ganska allvarlig anklagelse. Troligen skall det tolkas "skåpdyrkare", dvs någon som bryter sig in i och stjäl från skåp.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:269, bild 3100 (1709).

[Skogsuppsyningsmän skall utses i varje socken](#)

Vård och tillsyn över skogarna var även förr en viktig angelägenhet för myndigheterna. På många håll rådde brist på skog lämplig som byggnadsvirke och man vakade över att skogarna inte föröddes av olaga avverkning och svedjande. I domböckerna kan man läsa om otaliga mål där bönder och andra är instämnda och får plikta för olaga avverkning eller svedjande.

Kronan hade anställda funktionärer i den så kallade Jägeristaten som ansvarade för tillsyn av skogarna. Jägmästare, skogvaktare och hejderidare hörde till denna kategori och de hade i regel ganska stora distrikt.

I detta mål från sommartinget 1709 visas det att extra uppsyningsmän skall utses i varje socken. Dessa skulle då biträda de ordinarie "jägeribetjänterna".

Samma dag uplästes Högwälborne H:r Öfwersten och vice Landzhöfdingen Reinholt Pattkuls ankomna skrifwelse, daterad Wenersborg d: 24 Martii sidstledne, angående skogarne här i ohrten, att till deras bewårdande skall, såsom i Scharaborgs lähn är practicabelt, jempte Jägeriebetienterna förordnas andra beskiedelige män af allmogen, som tillijka med der å skola hafwa tillsyn och upsikt, hwilket bref communicerades med Cronones Ländzman Wälachtad Johan Andersson, som har att sammanträda med Jägeriebetienterne, och till slije upsyningsmän projectera sådane uti hwarje sochn, som der till pröfwes dugelige.

Om vice landshövdingen Reinhold Patkull kan man läsa om i:

[Patkull von Posendorff nr 131 - Adelsvapen-Wiki](#)

Målet fortsatte vid hösttinget samma år (bild 3390) då följande personer infann sig och avlade en trohetsed.

Längjum	Fristad	Hans Persson
Ö Råstorp	Fristad	Anders Torstensson
Sik	Fristad	Anders Andersson
Sibbarp	Fristad	Lars Månsson
Vämmenhult	Bredared	Per Andersson
Hult	Bredared	Sven Börjesson
Gårdsfogdegården	Sandhult	Per Elofsson

Götebacka	Sandhult	Arvid Andersson
Pjäkebacka	Sandhult	Nils Larsson
Kypered	Sandhult	Lars Jonsson
Västra Boda	Torpa	Jon Svensson
Dövedalen	Tämta	Per Svensson

Nedanstående personer hade inte infunnit sig och skulle tillhållas att närvara vid nästa ting.

Långared	Borgstena	Arvid Larsson
Ryda	Torpa	Lars Carlsson
Kålgrav	Torpa	Anders Jöransson
Hulta	Torpa	Anders Persson
Pålsbo	Torpa	Jöns

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:269, bild 3110 (1709).

Torpare i Lilla Näs fått hus nedbränt men betalat brandstod

Brandstod var en ersättning som en drabbad av våld kunde få av övriga häradsbor. Vid vintertinget 1710 var det torparen Per Elversson i Lilla Näs, Sandhults socken, som hade drabbats av eldsvåda. Efter att skadan besiktigats av länsman och nämnden, bedöms ersättningens storlek uppgå till 24 daler. Det nämns att Per, såsom övriga häradsbor, tidigare till andra utbetalt brandstod.

Samma dag aflade Torparen Per Elfwersson i Lilla Nääs, sin lijflige eed, med intygande at icke hafwa warit wållande, hwarke sielf eller genom dess huusfolk, til den olyckelige wådeld, som tre weckor före nästledne Juhl, hoos honom afbrändt en stuga, sampt cammar och kiök, hwilket af Ländsmannen Johan Andersson och Nämnden är besichtigat och wärderat till 24 d:r silfwermynt. Och som dem bewittnas, af denna Per Elfwersson tillförende, äfwen såsom de öfrige Häradz inbyggjarne, till andra utbetalt brandstud; dy submitteras Högwälborne H:r Landshöfdingens gunstige godtfinnande om ordres till wederbörande, at han i anledning af det 37 Capit: Byggninga balken LL:n må, till byggnadens ersättjande, den wärderade brandstuden åtniuta.

Texten kan tolkas som att en förutsättning för Pers ersättning är att han, liksom övriga häradsbor, tidigare betalt brandstod. Detta tyder på att det hänvisas till en sk brandstodsförening.

Jag har inte kunnat helt utröna hur dessa föreningar fungerade, om de var obligatorisk eller frivilliga, hur ersättning skulle värderas och hur bidragen skulle fördelas. Troligtvis kunde det fungera på olika sätt i olika delar av landet.

I 1734 års lag, byggningsbalkens kapitel 24, behandlas brandstod och brandstodsföreningar. Följande paragrafer är där centrala:

4 §. Här sägs att brandstod skall ges av häradet vid våld. Dock ej för lösören, badstuga och kölna.

5 §. Vidare sägs att brandstod ges av alla häradets hemman efter hemmantalet.

6 §. Här stadgas att brandstodsförening skall upprättas emellan häradsbor. Denna skall ange hur mycket ersättning som skall utgå. Häradsrätten skall besiktiga skadan och avgöra hur stor brandstod varje hemman skall bidra med. Den drabbade skall visa rättens dom för konungens befallningshavande (landshövdingen), som förordnar om brandstodens uppbärande.

7 §. Här stadgas förbud mot att gå omkring och tigga brandstod.

Efter 1734 tycks det vara ganska klart vad som gällde. Det var obligatoriskt att upprätta brandstodsföreningar och obligatoriskt för varje hemman att bidra. Inget sägs dock hur värdering praktiskt skall genomföras. Ett mål från Bollebygds häradsrätt, sommartinget 1736, handlar om upprättandet av en förening. Det är av intresse eftersom man där på förhand anger hur olika skador skall värderas. Nedan anges protokolltexten i sin helhet:

*7. Samma dag företog sig Tingz Rätten at till underdånigt föllie af hans Kong. Maj:ts nådige befallning och der på af Herr Baron och Landshöfdingen ankomne bref med allmogen uprätta en brandstods förening, till ersättning af de huus som genom olycke. wådeld i aska läggas och efter noga bepröfwande wärderar de efter huusesyns ordningen till ett hemman bestådde huus till – 313 d:r 29 ./. smt efter tillgång finnes af skog i hela häradet uppå härads och sochne allmännigarne warandes
altså till stuga cammar och farstuga upfördt - 63:24
Till gästestuga - 26:24*

<i>Wistehuus med låhs och gångjärn</i>	- 20:24
<i>Sädes och miölbord</i>	- 20: -
<i>Hemlij huus</i>	- 3: -
<i>Ladugård</i>	
<i>En lada af 2:ne gollf och loge</i>	- 65: 2
<i>Fähuus</i>	- 27:14
<i>Stall</i>	- 13: 9
<i>Fårhuus</i>	- 15:12
<i>Swinhuus</i>	- 3:28
<i>Torck och mälthuus</i>	- 20:18
<i>Skattlagd qwarn</i>	- 25:21
	313:29

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:301, bild 2210 (1710).

Agneta Hård på Uddetorp klagar över grannar och åbor

På säteriet Uddetorp i Borgstena socken regerade vid tiden Agneta Horn av Segerstad. Hon återfinns i [Hård af Segerstad nr 17 - Adelsvapen-Wiki](#) tabell 14, där det uppges att hon gifte sig andra gången på Uddetorp 1715 och dog där 1729.

Agnetas bror Adolf var löjtnant vid Västgöta kavalleri och blev 1678 dödad i en duell med Olof Bengtsson Silverlod från Stackenäs i Marks härad. Hugo Johansson förtäljer om Olof Silverlod och duellen i sin något romantiserade berättelse i boken Kyrkklockorna i Sätla.

Vid sommartinget 1710 vände sig Agneta Hård till häradsrätten och klagade över att Uddetorps grannar gjorde intrång på hennes ägor. Rätten utfäster ett bötesbelopp till personer som framledes begår sådana överträdelser.

Uppå Wälborne Fru Agneta Hårdz skriftelige begiäran, om at laga förbod, emot de grannar och åboer, som bo wid eller omkring des sätesgård Uddetorp, at de icke måge, såsom för detta skal skiedt, tillwälla sig något nytiande af betet uppå säterietz enskylte ägor, inom hank och stöör, eller giärdzlegårdarne nederrifwa, och antingen der på, eller genom grindar och stättor sine creatur insläppa; har Tingz Rätten funnit skiäligt, at bewilia och resolvera, det skal hädan efter, wid 5 d:r silfwermyntz wite till giörandes ingen af grannarne, eller andra, sig understå, at i ofwannämde måhl Wälbemälte Fru Agneta Hård uti des privilegierade frälseegendom någon oförrätt tillfoga, eller på hwariehanda sätt föröroa.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:301, bild 2330 (1710).

Om husröta på Agneta Hårds hemman Gamsen

Vid sommartinget 1710 inlämnade Agneta Hård en lista över ”missbyggnad” på hennes frälsehemman Gamsen i Bredareds socken, brukat av bonden Anders Andersson. Missbyggnaden värderades till 38 daler och 24 öre. Vid rätten intecknade hon Anders kreatur; två oxar, två kor, arton får och fem lamm, som i värde motsvarade skulden.

Frälsepersoners rätt att hålla husesyn med sina landbor och att utmäta skulder reglerades i 1734 års lag, Byggningsbalken, samt i Adelns privilegier från 1723. Motsvarande lagar fanns säkert 1710.

Samma dag instälte sig Wälborne Fru Agneta Hård, præserterandes en af Nämbdemännen Anders Andersson i Taryd och Anders Larsson i Asstorp hållen och skrifteligen författad husesyns lista, öfwer den på frälsehemmanet Gamsen befundne missbyggnad, hwarutinnan som på den ena åboens Anders Anderssons fjerdedehls bruk, efter värdering huserötan sig bestiger till 38 d:r 24 öre

silfwermynt; Så är Wälbemälte Fru Agneta Hårdz begiäran, at åboens boskap, bestående af twänne oxar, twänne koor, aderton fåår, och femb lamb, som till en lika summa äre värderade, må wara henne för huserötan en säker tilgång, så at, på händelse af Anders Anderssons dödellige frånfälle, icke någon af hans arfwingar, må den ringaste des egendom eller qwarlåtenskap tillgripa, innan merwälbemälte Fru sin fulle förnjöjelse erhåller, hwilket des gjorde reservatum till den kraft och wärkan lag förmår, Rätten sålunda welat inteckna.

Frågan är om Anders Andersson fick behålla kreatur under sin livstid. Hursomhelst noteras han i en mantalslängd från 1711 som fattig. I längden från efterföljande år anges han och hustrun vara döda.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:301, bild 2330 (1710).

Torparen Erik Larsson köper skattejord i Örlanda Östergård

Torpare nämns vid den här tiden ganska sällan i domböckerna. Det var först vid slutet av 1700-talet som det blev vanligt att bönder upplät torp på sina ägor och torparbefolkningens storlek började expandera.

Den Erik Larsson som nämns i följande mål från sommaringet 1710 innehade sannolikt ett torp på säteriet Uddetorps ägor, mot att han där gjorde dagsverken. Erik tycks här ha gjort en klassresa i och med köpet av ett skattehemman.

Torparen Erich Larsson i Uddetorp upwiste för Rätten, drängens Arfwid Larssons i Boråhs honom meddelte köpebref af d: 17 April sidstledne, på en fierdedehls skattejord i Östergården Örlanda, den han till bemälte Erich Larsson försåldt, emot en nöjachtig försäkrad betalning af 18 Riksdaler Courent, der på han allenast 1 Rd:r betalt, och i öfrigit försäkrat till nästa kommande höst 1 Rd:r förnjöja, sampt de återstående 16 Rd:r på fyra åhr betala, hwilken skattefierding uppå begiäran lagligen upbuden blifwer.

Erik får fasta på skattejorden vid hösttinget 1712. Det sägs där att han bodde på *Uddetorpa torp* och att köpet blivit lagligen uppbjudet vid sommaringet och hösttinget 1710 samt vid vintertinget 1711. Det gick alltså över ett år från sista uppbudet till dess att fasta utfärdades.

Erik Larsson står skriven i Örlanda Östergård i mantalslängden från 1714.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:301, bild 2340 (1710).

Soldathustrun Kerstin Hansdotter i Viared överfallen med skällsord

Vid sommaringet 1710 hade soldathustrun Kerstin Hansdotter instämt skomakaren Bengt Nilsson för okvädingsord. Vittnen intygar att han kallat henne tjuvkona och "skamfote Kierstin" då hon vägrat att sälja öl till honom. Han döms att plikta sex mark silvermynt.

*Tremännings soldatehustrun Kierstin
Hansdotter i Wiared
emot
Skomakaren Mäster Bengt Nilsson
i Ödegiärdet*

Kiäranden, genom des ingifne skrift, beklagar sig högeligen der öfwer, at swaranden för någon tid sedan om en Söndagznatt, då han kommit ifrån Boråhs, henne i sin sömn öfwerfallit, och med åtskillige skiälsord angripit, derföre hon påstår honom böra plickta after lag, och der hoos ersättia hennes Tingsbekåstnad, efter bifogad expence-räkning, till 4 d:r 11 öre silfwermynt.

Swaranden förnekar aldeles hennes klagomål, och begiär upskåf till nästa Häradz Ting at han må kunna henne instämma för den otilbörlighet hon emot honom skal föröfwat; men emädan han då lika fult kan hafwa sin regress, för hwad han finner sig befogad, henne at tilltala; dy finner Rätten intet billigt at samtyckia den begiärte dilation, utan som kiäranden anhåller, at des instämde witnen Börge Bengtzson i Wiared, och Christofer Jakobsson i Ryssnäs måtte förhöras, så blefwo de inkallade, hwilka, utom någon laglig exception efter aflagd eed berättade sig warit med swaranden i fölie, då han, som ofwanrördt är, kommit till kiärandens hus, begiärandes få köpa öhl eller brännwijn, men för det honom wägrat, twänne gånger kallat henne tiufkåna, och skamfote Kierstin, fördenskulde, som han på det sättet är öfwertygad; ty blifwer han, i fölie af lag, det 43 Capit: Tingmåla balken, sakfäld, såsom för twänne oqwädesord, at plickta sine 6 mark silfwermynt, och der jempte hennes anbrackte Tingzbekåstnad på sig och witnen, dock till 2 d:r 8 öre silfwermynt modererad, ersätia.

Kerstin Hansdotter fanns troligen i Viared Västergård. Enligt en mantalslängd anges där 1715 tremänningssoldaten Lars Funcke. I längden från 1720 finns noteringen "Lars Funckes enka".

Tremänningsregementen var förband där tre rotar gick ihop för att rekrytera en soldat.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:301, bild 2400 (1710).

Bönder i Ödegärde och Ryssnäs besvärar sig över Borås invånares intrång

Förr var utmarken, dvs mark som låg utanför gårdarnas inhägnade områden, en viktig resurs för bönderna. Den nyttjades för insamling av ved och byggnadsvirke och för kreatursbete. Där kunde också anläggningar för kvarndrift, kolning, tjärbränning med mera uppföras och man samlade in löv, frukter, mossor och mycket annat.

Utmarken var vid den här tiden oskiftad, dvs inte under enskild egendom, utan kunde efter olika regler och i olika utsträckning, nyttjas allmänt.

Vid sommartinget 1710 vände sig bönder i Ödegärdet och Ryssnäs till häradsrätten och klagade på att invånare i Borås släppte in hästar i skogen, tog näver och därmed orsakade deras hemman ”men och skada”. Här fanns alltså en tvist när det gällde nyttjanderätten till en viss utmark.

Rätten går på de klagandes linje och säger att de framledes kan erbjudas laglig handräckning. Med detta torde man mena att utpekade personer måste av bönderna lagligen instämmas till häradsrätten.

Nämndemannen Carl Larsson i Ödegärde och Christofer Jakobsson i Ryssnäs, genom deras ingifne supplique, beswärade sig öfwer den oförrätt, som stadens Boråhs inwåhnare dem skola förorsaka uti mulebetet, medelts en stoor hop hästars dijtsläppande, jämwäl at många, som intet i skogen äre intreserade, fälla neder och flå näfwer, deras hemman till meen och skada, anhållandes at sådant missbruk må blifwa afskafat, och med laga plickt ansedt; Hwar till Rätten sig ej annorlunda kunnat utlåta, än at, enär någon i så måtto specialiter [noggrant] angifwes, skal dem wederfaras all skiellig och laglig handräckning.

Örjan Hill ger i sin uppsats Utmark i Mark (Fässingen 1999) följande klassifikation av oskiftade utmarker:

1. Byaskogar – byarnas enskilda egendom, hög grad av självbestämmande
2. Kronoparker – kronans enskilda egendom
3. Allmänningar
 - a. Landsallmänningar
 - b. Häradsallmänningar
 - c. Sockenallmänningar

Allmänningarna fick användas av bönderna utan ersättning och till husbehov, men hela tiden under stark kontroll av myndigheterna.

Det är oklart till vilken kategori ovan nämnda skog räknades, men troligtvis var den en byaskog eller sockenallmänning.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:301, bild 2420 (1710).

Uppbördsskrivaren Anders Persson efterträder länsman Johan Andersson

Att kronans tjänstemän som sysslade med skatteuppbörd hade personer som gick i borgen för uppbördens fullständighet framgår på flera ställen i domböckerna. Förmodligen var detta ett krav från kronans sida.

Vid hösttinget 1710 efterträdde uppbördsskrivaren Anders Persson den tidigare länsmannen Johan Andersson. Den förras fyra borgensmän närvarade vid tingen.

Samma dag præsenterade Upbördz skrifwaren Anders Pehrsson, Högwälborne H:r Landzhöfdingens Faltzburgs, fullmacht, på Länsmans tiensten efter Johan Andersson, som skrifteligen för sin ålderdoms

bräckelighet skull begiärt afskied, under accord med bemälte Anders Pehrsson, at uti sin lijfstijd få behålla den ena fierdingen i bostället sampt i åhr förestå tiensten, och derföre niuta löhnen, producerandes han, Anders Pehrsson, cautionister för den extraordinarie upbörd, som han äger emottaga, hwilka sig här personligen instälte, nemb. Befallningzmannen Per Bengtsson Ekeberg på Påtorp, Oluf Jonsson i Tubbekulla, Johan Persson i Söhlebo, och Anders Bryngelsson i Asklanda. Fördenskul, såsom Anders Pehrsson här in för Rätten gjorde sin lifliga ed, ty warder ock här med hans fullmacht af Häradz Rätten verifierad.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:301, bild 2470 (1710).

Soldatänkan Ingrid Persdotter i Sibbarp instämt mannens rotebönder

Att soldatänkor hade det extra svårt vittnas det om i många mål. Ofta fick en änka strida mot mannens, ibland njugga, rotebönder då han dött i kriget. Här vid sommartinget 1710 är det Ingrid Persdotter i Sibbarp, som lämnats ensam med små barn och nu vill ha ut mannens innestående lön.

Målet är också principiellt intressant eftersom rotebönderna, efter det att Ingrid lämnat sin instämning, vänt sig till landshövdingen och där fått stöd för sin sak. Det är uppenbart att häradsrätten ogillar ett sådant förfarande, som ju föregriper den rättsliga processen och inkräktar på rättens mandat. Man säger dessutom att sådana situationer inte är ovanliga och att man finner det nödvändigt att vända sig till hovrätten.

*Soldate Enkian Ingrid Persdotter i Sebbarp
emot
Samptelige rote interessenterne dersammastädes,
angående resterande löhn och leije efter
contractet*

Ehuruwäl käranden här inför Rätten præsenterar ett underskrifwit contract, som af alla rotebönderne är uti wederbörande officerares närwaru samtyckt, underskrefwit och förplichtat at oryggeligen hållas skal, hwar på doch en del skal restera och innestå, som soldate Enkian med gråtande tårar söker til godo niuta, emedan hennes man som för samma leije och löhn tient, har ock uti krigztiensten för fienden lifwet måst tilsättia, och lemnat henne med barnen efter sig i armod och fattigdom, så kan doch Häradz Rätten sig här med för denna gången intet befatta, emedan bemälte swarande parter och rote interessenter, sedan saken finnes wara lag. instämd utwärkat sig Högwålborne H:r Landzhöfdingens resolution på en dess ingifne supplique, daterad Boerås d. 17 Septembr. näst. af innehåld, det har denna soldatens Enkia icke det ringaste, mer än soldaten i lijftijden undfådt, nu skiähl at fordra, ej heller bör roten anten för ett eller annat mer gifwa på dess afledne mans wägnar, ehwad contract roten ock med honom hafwa ingått; Hwarföre finner Rätten nödigt wara, hos den Högloflige Kong. Håf Rätten i underdånighet sig förfråga, huru man sig i sådane måhl förhålla skall, emedan ofta händer, at sedan saken finns wara instämd, at på endera partens angifwande, utwärcas H:r Landzhöfdingens definitie resolution, uti det som således instämdt är altås måste klaganden imedlertijd afwachta widare slut i saken.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:301, bild 2490 (1710).

Frälsebönder får böta för olaga avverkning och svedjande

Vid hösttinget 1710 fick ett antal frälsebönder böta för olaga avverkning och svedjande. Samtliga av dessas hemman hade tillhört en Claes Fleming, innehavare av säteriet Påtorp i Fristads socken.

Denne återfinns i [Fleming nr 4 - Adelsvapen-Wiki](#) tabell 26, där han uppges ha avlidit 1706.
Frälsefogden Per Bengtsson bör ha varit Flemings representant på orten.

Samma dag föredrog Cronones Skogwachtare, Måns Larsson i Huhle, åtskillige frälsebönder hwilka med olofligit skogzhygge och swediande finnes beträdde, på hwilkas wägnar wid Rätten sig instälte, Frälsefogden wid Påtorp, Wälbetrodde Pehr Bengtsson, hwilken under ransakningen det samma icke kunde förneka, allenast föregifwandes deras fattigdom, för hwilken orsak Rätten dem ingalunda befrija kunde, utan blefwo efterföljande sakfælde nemb.

<i>Torsten i Sälleberg [Silleberg] för 4 st. granar han försåldt til Boerås</i>	<i>2 d:r smt</i>
<i>Anders i Aspåhs [Äspås] sammaledes 4 stycken</i>	<i>2 d:r smt</i>
<i>Oluf i Grafryd dito 4 st.</i>	<i>2 d:r smt</i>
<i>Enkians dräng i Eruhsåhs [Eriksås?] 4 st. dito</i>	<i>2 d:r smt</i>
<i>Andor och Johan i Fagerhult 6 st. dito</i>	<i>3 d:r smt</i>
<i>Gustaf i Grafryd 2 stycken dito</i>	<i>1 d:r smt</i>
<i>Nils i Grafryd 4 stycken dito</i>	<i>2 d:r smt</i>

Men hwad angår Gustaf i Stockhult som skal begådt swediande på Wäghall, anhåller Befallningzmannen, at samma ort må besichtigas, emedan det skal warit en gammal hage, hörandes till hemmanet Stockhult, hwartil Rätten samtyckte. I öfrigt kunde Skogwachtaren intet öfwertyga Knut på Börsagården i Wängia, at hafwa huggit de 2:nne rijsekar som finnes angifne, utan är allenast ett rychte, hwarom Skogwachtaren åligger vidare ransaka.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:301, bild 2570 (1710).

1711

Tostered i Borgstena förpantat till kyrkoherden Elavus Wagner

Änkan Bengta Nilsdotter hade tidigare förpantat sin gård Tostered till kyrkoherden Elavus Wagner mot ett lån om 29 daler. Lånet var avsett att bekosta Bengtas brors studier. Vid vintertinget 1711 sker ett andra uppbud av gården. Tredje uppbudet sker vid följande sommaring, men därefter har jag inte hittat någon ytterligare information.

Samma dag præsenterte Cronones Ländzman Wählachtad Anders Persson uppå Kyrkioherdens i Algutstorp Ehrewyrdige Herr Elai Wagners wägnar en förpantningzskrift som hustru Bengta Nillsdotter, med dess framledne man uthgifwit på en fierding skattjord, Tostared, emoth 29 d:r Courantz undfångit penninge låhn, som hennes broder Anders Nillson, till sine studiers fortsättiande till godo niutit. Fördenskull blef denna skatte fierding efter H:r Kyrkioherdens begiäran andra gången till upbud bewilliat.

Vid försäljning av arvejord skulle enligt lag denna uppbjudas vid tre på varandra följande ting. Syftet med detta var hindra att jord otillbörligen hamnade utanför en släkt. Släktingar till säljaren gavs då tillfälle att klandra försäljningen och erbjuda ett bud som motsvarade det pris som avtalats mellan köpare och säljare. Detta skulle ske av släktingen, bördemannen, genom att han vid tinget, "inom natt och år", uppvisade penningssumman. Om inget klander gavs skulle rätten utfärda ett fastebrev.

Elavus Wagner var kyrkoherde i Algutstorp, Kullings härad, från 1698. Han avled 1721, 91 år gammal. I [581 \(Skara stifts herdaminne. Sednare delen\)](#) kan man läsa om honom. Där sägs bla att han i sitt första gifte, 1685, var gift med en dotter till frälsefogden på Påtorp, Bengt Ekberg.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:333, bild 2220 (1711).

Elisabeth Eriksdotter anklagad för att ha grävt upp en kopparkittel i Bosnäs

I följande mål från vintertinget 1711 hade Anders Larsson Flinta instämt pigan Elisabeth Eriksdotter. Där anklagade han henne för att, på hans ägor i Stora Bosnäs, Torpa socken, ha grävt upp en kopparkittel innehållande pengar.

Vid förhöret berättade Elisabeth att hon en afton befunnit sig på Bosnäs och där sett ett "ljus eller eld". En dotter till Anders Larsson hade också varit närvarande och då uppmanat Elisabeth att med sitt "åkläde" märka ut platsen, vilket hon dock inte gjort. Hon förnekade också "högeligen" att på platsen ha grävt upp någonting.

Man kommer här att tänka på folksägnen om eldsken och lyktgubbar ute i markerna och att sådant kunde betyda att en skatt fanns nedgrävd på platsen.

Målet togs upp igen vid det efterföljande sommaringet. Här visar det sig dock att angivaren, Anders Larsson, dött. Man får därmed inga ytterligare upplysningar om omständigheterna och målet avslutas med att Elisabeth blir *ifrån slijkt tillmähle för denna gång fri ehrkiänd*.

Samma dag instälte sig Anders Larsson Flinta från Boosnäas, hwilken till detta Häradz Ting, låtit instämma pigan Elisabeth Erickzdotter från Bohråhs, som han förmenar skall med andras tillhielp upgräfwit en kopparkittell, hwarutinnan skall wara befunnit åthskillige i jorden nedgräfne penningar, eller andra persedlar och att rummet der kittelen ståt, är af Nämbdemannen Oluf i Almhult besichtigat att wara skiett på deras anskylte ägor, hwarföre pijgan blef inkallad och examinerad, hwilken omsider gjorde den berättelse att hon en gång warit i Boosnäas, och om aftonen sedt på samma ställe bränna lius eller elds, då Anders Larssons dotter budit, hon skulle kasta af sig ett åkekläde, såsom der med att uthmärka ort och ställe, hwarest samma lius och eld skall synt wara,

men hon för rägnwäder skull, som då hastigt påstod, berättar sig sådant icke kunna efterkomma, derhoos högeligen förnekar att ingen ting på det stället upgräfwit, icke heller skall hon wetta om någon annan sig den mödan påtagit, producerandes sin då warande huusbondes Lars Carlsson i Rya attest, att han intet förståt henne haft sådan egendomb, men att hon i sin tjenst hoos honom redeligen och wähl sig förhållit, och som ofwanbem:te Anders Larsson Flinta angifwer ännu flere personer, som willia hållas härutinnan misstänkta, så måste ock de samma jempte pigan till nästa Häradz Ting behörigen instämmas, att undergå vidare ransakning hwilket parterna till efterrättelse lämbnas.

Den citerade formuleringen från sommartinget kan tyda på att Elisabeth inte blev definitivt frikänd, utan att målet kunde tas upp igen om ytterligare omständigheter framkom.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:333, bild 2240 (1711).

Övermaga pojken Måns Andersson döms att risas av sin far

Vid hösttinget 1711 var pojken Måns Andersson i Hestra instämd för att ha dödat och sålt ett rådjurskid. Han anges som "övermaga", vilket torde betyda att han inte var myndig. Det framgår inte hur gammal han var, men troligen var han under 15 år, eftersom myndighetsåldern för män 1721 höjdes från 15 till 21 år.

"Övermaga" personer ansågs uppenbarligen inte som straffmyndiga. I gengäld kunde rätten ålägga föräldrar att straffa sina barn, vilket också sker här.

Samma dag resolverade Häradz Rätten det bör uppå Skougwachtarens Nils Perssons andragande öfvermaga pojken Måns Anderson i Hestra uthi Nämbedemannens närwaro, af dess fader med rijs afstraffas, för det han uptagit et spädt rådiurs lamb, och det samma försålt, hwilket till efterrättelse lämbnas.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:333, bild 2840 (1711).

1712

Åboer i Rölle vill hämta granvirke för reparation

Gården Rölle i Fristads socken var vid tiden indelat som kaptensboställe för Älvsborgs regemente, Överstelöjtnantens kompani (Vedens kompani). Ofta bodde dock den adlige officeren någon annanstans och arrenderade ut gården.

Vid vintertinget 1712 är det arrendatorerna Erik Svensson och Lars Johansson i Rölle som ansöker om att få avverka skog till gårdens reparation. Som vanligt hänvisas de till landshövdingen för beslut och föranstaltande av utsyning.

S:d anhöllo åboerne på Öfwerst Lieutnantens Capiteins säte Rölle, nemblingen Erik Swensson och Lars Johansson dersammastädes, att få till gårdens reparation åthniuta 2:ne tolfter gran på Öhreskoug, hwar med de till Högwälborne Herr General Major och Landzhöfdingen här medelst warda remitterade, att få ordres om uthsyning till wederbörande Jägerij betienter.

Att det här kallas för överstelöjtnantens kaptenssäte beror troligen på ett system som tillämpades under 1700-talet och som innebar att en officer med viss grad, av besparingsskäl, kunde erhålla en lön motsvarande en lägre grad. Så kaptensbostället Rölle var förmodligen indelat till lön för regementets överstelöjtnant. Lars Ericson skriver om systemet i sin bok Svenska knektar, men anger där att det började tillämpas först på 1720-talet.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:365, bild 3430 (1712).

Måns Larsson i Kvarbo och Erik Torstensson i Asklanda förlikade om en slipevind

Vid vintertinget 1712 förliktes Måns Larsson i Kvarbo och Erik Torstensson i Asklanda om en slipevind.

S:d angåfwo sig Måns Larsson i Qwärebo, och Erik Torstensson i Asklanda, att wara sins emillan förente, om deras twistigheet, angående en slipewind, så att Erik betalar till Måns 2 d:r smt, hwarigenom deras missämja warder uphäfwen, altså låter Rätten der wid beroo förblifwa.

Enligt SAOB kan slipevind antingen betyda 1. ett vindspel för släpning av malm eller gråberg eller 2. en slipstensvev. Jag antar att det var det sistnämnda man tvistat om.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:365, bild 3440 (1712).

Åboer i Tjurås besvärar sig över svår väghållning

Vid vintertinget 1712 klagade Torsten Andersson och Ingeborg Jönsdotter i Tjurås, Bredareds socken, över det ”svåra tryck och trång” det innebar för dem att underhålla en bro vid Bockaryd i Torpa socken.

S:d androgo Torsten Andersson i Tiuråhs och Ingebor Jönsdotter der sammastädes, det swåra tryck och trång, de serdeles framför andra skohla wara tillskyndade, wid den dehlningen som är skiedd på stora almänna landzwägen, derutinnan att dem skall wara anslagit en broo wid Bockaryd bestående af 10 alnars längd, oansedt, der skall finnas ägor och inhägnad gierdesgård, sträckandes sig ifrån Osdahl och Bäckaryd på både sidor landzwägen hwilka hemmans åboer och innehafware hwar för sig förswara skougen så att dem på lång wäg intet wircke till samma brobygnad kan efterlåtas, anhållandes fördenskull det må flere i församlingen komma dem härutinnan till hielp, emedan det skall wara för dem omöjeliget på deras wägstycke, att allena antaga sig en så kåstsam brobygnad, med hwilken ansökning Rätten finner dem sig böra angifwa hoos Högwälborne Herr General Major

och Landzhöfdingen som i slikt måhl landetz poletie angående, dem till hwad rättwist och billig är förhielpandes warder.

På en [karta](#) från 1646 kan man se att hägnader vid Bockaryd löper längs med och på båda sidorna av Viskan. Det rör sig om ängar tillhörande Gässlösa, Osdal och Kråkered Västergård. Ån, över vilken bron gick, bör ha runnit genom ängen som tillhörde Osdal (litt B).

Det innebar en ganska lång resväg för bönderna i Tjurhult i Bredared för att ta sig till nämnda bro. Gården har under senare tid bytt namn till Lövås.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:365, bild 3440 (1712).

Om tingets inledning

Häradsrättens protokoll inleddes vanligtvis på likartat sätt där kronans närvarande funktionärer och nämndens medlemmar angavs.

Vid sommartinget 27 maj 1712 närvarade befallningsmannen Arvid Ahlgren samt länsman Anders Persson. Ordföranden, häradshövdingen Johan von Hoffdahl, nämns inte i texten, men han har undertecknat protokollet. Nämnden bestod av följande personer:

<i>Nills i Hedared</i>	<i>Bengt i Giälstorp</i>
<i>Gunnar i Håstorp</i>	<i>Carl i Ödegjärde</i>
<i>Per i Råstorp</i>	<i>Hans i Lunnagierde</i>
<i>Anders i Hestra</i>	<i>Hans i Hulta</i>
<i>Gunnar i Holmåhsa</i>	<i>Anders i Astorp</i>
<i>Steenar i Nääs</i>	<i>Anders i Taryd</i>

Efter att en gudstjänst hållits vidtog uppläsning av diverse brev och förordningar. Dessa upplästes för *Tingz allmogen wid öppna dörrar*:

Höglof. Kong. Giöta HåfRättz bref angående creditens bibehållande och hwad der wid är att observera dat: Jönkiöping d: 16 Februarij nästledne.

Dito Kong. HåfRättens Nådgunstige bref af samma dato, angående hors och lönskelägers iterande, sampt hwad böter och kyrkioplicht der wid är att i acht taga.

Ett annat Kong. HåfRättens itererade bref af samma dato angående upbudz och intechningz protocollernas insändande till Kong. Rätten, hwid hwart Tingz slut, sampt efter en månads förlopp.

Efwenwähl Kong. HåfRättens bref af d: 27 Martij nästledne angående officerares och soldaters föröfwade excessers uptagande wid Krigz Rätterne, under warande ruptur [krigstillstånd].

Kong. Maij:tts förordning angående skougz eldar, sampt des förekommande afsläckande dat: d: 10 Novembr. 1690, sampt skougz och diurfångz ordningarne och förordningen om bärande träen och Tienstehions stadgan d. A:o 1686.

Kong. Maij:tts allernådigste bref dat: Bender d: 27 October 1711, hwar utinnan Kong. Maij: gier en nådig förmaning till des undersåtare i gemen at de wid desse swåra tijder wisa sin undersåtelige plicht och skyldigheet, medelst de till krigetz högnödige understöd påbudne uthskylders willige ehrläggande med mehra.

Höglof. Kong. Commissionens bref till Högwålborne Herr General Majoren och Landzhöfdingen dat: Giötheborg d. 20 December 1711 angående skieppemåhlet wid drontijondes och gierdes lefwerering.

Kong. HåfRättens resolution öfwer Börge Larsson i Klatterberg, för det upror han varit uphofsman till, under tremänningz recruterungen i Boråhs.

Samma dag upropade och förklarade Herr Häradzhöfdingen innehållet af Kong. Majj:ts förordningar d. A:o 1604 och 1696 angående mutor och skiänckor.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:365, bild 3460 (1712).

Hustru Anna Andersdotter i Ingeshult sakfälld för att ha stulit ett lamm

Vid sommartinget 1712 blev Anna Andersdotter i Ingeshult, Borgstena socken, sakfälld för att ha "upphämtat" ett lamm och döljt och behållit det. Hon dömdes för snatteri att böta lammets tredubbla värde.

S:d uppå Erick Larssons i Borgstena Östergård andragande och bewijs warder hustru Anna Andersdotter i Ingeshult sakfäld efter det 35 Cap: Tiufmåhlab. L:L: att plichta såsom för snatterij lambetz tredubbla värde som är 3 mark smt, för det hon Påskedagen, då hon gådt ifrån kyrkian på vägen uphämtat Erickz lamb, det samma utom föregånget angifwande och lysning, hoos grannar och någrannar, dölgt och behållit, hwarföre henne jämbwähl åligger, att lämbna äganden sitt igen, jempte 1 d:r smt för påbracht Tingzbekåstnad.

Anna dömdes efter Landslagen, som föregick 1734 års lag. I den senare lagens, Missgärningsbalk, kapitel 47 Om snatteri, finns en motsvarande stadga. Där sägs att om någon tager eller snattar något värt tio daler eller mindre, så skall det inte kallas stöld. Bötesbeloppet sätts till halva värdet.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:365, bild 3530 (1712).

Provinsialfiskalen Anders Lundstedt får fullmakt av landshövdingen

Bild 3570

Vid sommartinget 1712 uppvisade Anders Lundstedt en fullmakt för sin tjänst som provinsialfiskal. Fullmakten var utgiven av landshövdingen.

S:d insinuerade Provincial Fiscalen Wälbetrodde Anders Lundstedt den fullmacht som Högwälborne Herr General Majorn och Landzhöfdingen Anders Sparfeldt, honom på des embete meddehlat gifwen Wennersborg d: 17:de Majj näst. hwilken till wederbörande underrättelse behörigen upläsen och publicerat blef.

Enligt en uppgift skall provinsialfiskal vara samma sak som landsfiskal. Detta styrks av att Anders Lundstedt i ett mål vid sommartinget 1713 tituleras landsfiskal.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:365, bild 3570 (1712).

Nämndeman Carl Larsson vill skattköpa hemmanet Ödegärde

I början av 1700-talet infördes möjligheten för kronobönder att köpa sitt hemman av kronan. Detta blev då ett skattehemman, vilket bla innebar att bonden fick tryggare besittning och möjlighet att sälja och låta ärva gården. Reformen var ett sätt för kronan att finansiera krigsanstängningarna.

Ett skatteköp var en omständlig sak och processen kunde ta flera år. Först skulle anmälan ske hos landshövdingen. Därefter skulle värdering göras, fastställas av häradsrätten och insändas till landshövdingen. Köpeskilling skulle sedan betalas till länsstyrelsens räntekammare. Därefter skickade landshövdingen ärendet, tillsammans med ett yttrande, till Kammarkollegiet för beslut. Om Kammarkollegiet godkände köpet, utfärdades slutligen ett skattebrev.

Enligt Karl XII:s förordning 1701 om skatteköp skulle kronobonden ha förköpsrätt, men endast om han kunde betala det högsta priset. Längre fram, 1719, ändrades detta så att kronobonden fick exklusiv förköpsrätt att efter värdering köpa sitt hemman.

Vid sommaringet 1712 uppvisade nämndemannen Carl Larsson en värdering av kronohemmanet Ödegärde, som han avsåg att köpa till skatte.

S:da upwiste Nämndemannen Carl Larsson i Ödegierde, en wärdering af Cronones Befallningzman Herr Arvid Ahlgren, Ländsman Anders Persson och Nämndemanen Gunnar Larsson i Håstorp, förrättad öfwer des åboende crono hemman Ödegierde 3/8har, hwilcket bemälte Nämndeman åstundar att köpa till skatte, uthwisandes sielfa werderingz instrumentet, att ofwanbemälte wederbörande funnit det samma kunna efterlåtast till skatte köp för 60 d:r smt som nämndemannen tillbiuder derföre ehrläggia; Altså blef efter Kong. Cammar Collegii förordning, detta 3/8 cronohemman offentligen upbudit, att i fall någon skulle der på göra större anbud, sådant nu här wid Tinget tillkiänna gifwa; men de öfrige af Nämnden och närwarande Tingz almoge förmente det så ringa hemman, allared? dyrt nog woro werderat och kunde fördenskull intet högre tillbiudas än werderingen innehåller, som åbon sielf prestera will hwilket således passerat här med wederbörande till bewijs och efterrättelse lämbnas.

Det tycks som att Carl Larsson av någon anledning inte kom att köpa Ödegärde. I en jordebok från 1825, där en retroaktiv genomgång av hemmans status avseende skatteköp gjordes, anges att Ödegärde skattköptes först 1758 av en handelsman Rosell för 72 daler 16 öre.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:365, bild 3580 (1712).

1713

Bengt Anderssons tjänstegosse blivit rekryterad till soldat

Vid vintertinget 1713 hade Bengt Andersson i Farstorp, Tämta socken, instämt rotebönder i Vänga Rättaregård. Han krävde ersättning av dessa för att de rekryterat hans tjänstegosse till soldat.

Rätten friar dock rotebönderna ifrån Bengts talan, eftersom länsman Anders Persson vittnar om att han givit gossen 8 riksdaler som denne nyttjat till att friköpa sig från Bengts tjänst.

Det verkar alltså som att kronan här kunde lämna ersättning till en husbonde vars dräng uttogs till soldat. Man undrar om detta var en generell princip.

15. S:d efter föregången stembning, tilltalade Bengt Andersson i Fastorp, sampte. Rote Interessenter, uti Rättaregården Wängia, angående 8:ta Rd:r, som de skohlat försäkra honom, för det han dem skall öfwerlåtit des tienste poijke till tremänningz kneckt under Herr Öfwerste Köhlers regemente, hwartill swaranderne aldeles förnekade, det dem sådant hwarken med contract eller annat aftahl skall kunna bewijsas, Ländsman Anders Persson berättar jämbwähl att gossen godwilligt tagit af honom 8 Caroliner och giordt sig ledig utur Bengt Anderssons dienst; Altså kunde Rätten med intet skiähl honom Bengt Andersson i detta måhl för sitt påstående något tilläggia, utan warder swaranderne ifrån thes tillmählne här med fri erkiende.

Man kan också undra över i vilken utsträckning tjänstegossen frivilligt lät sig rekryteras. Säkerligen tillämpades åtgärder som gränsade till tvång. Magnus Västerbro skriver i boken Tyrannens tid att tremänningsregementena blivit lovade att enbart stanna i Sverige för att vakta gränserna, vilket bör ha minskat motståndet. Löftet bröts emellertid omsider.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:397, bild 4280 (1713).

Tullskrivaren Johan Åkerman instämnd för att ha skjutit ett hjortdjur

Vid vintertinget 1713 var tullskrivaren Johan Åkerman anklagad för att med andra ha skjutit en hjort på Nordskogen utanför Borås. Vittnen berättar att de sett Åkerman, rådmannen Arvid Palm och en annan "blåklädd" person bege sig in i skogen beväpnade med bössor. Senare skall de ha sett Sven Håkansson i Svinåsa och Åkermans son, Nils, i säckar föra köttet till Borås.

Under förhör erkänner Sven Håkansson att, då han var hos sin husbonde Arvid Palm, blivit av Johan Åkermans svåger fänriken Jöran Törngren ombedd att hämta djurkroppen. Detta hade han gjort tillsammans med Nils Åkerman.

Saken kompliceras ytterligare då tullskrivare Åkerman framvisar ett brev han fått av fänrik Törngren, innan denne for till Pommern. Brevet, som var avsänt från Öresten (översteboställe i Örby socken, Marks härad), tycks visa att jakten skett på uppdrag av överstelöjtnanten Coijets. Enligt detta skall Coijets uppdragit åt Törngren att skaffa något vilt till Örby hed.

Johan Åkerman förnekar helt att ha haft något med jakten att göra och rätten beslutar att uppskjuta målet till nästa ting, då även rådmannen Arvid Palm och Nils Åkerman skall höras.

17. S:d klagade Cronones Skougewachtare Måns Larsson i Hule [Bredareds socken], till Tullskrifwaren i Boråhs Johan Nilsson Åckerman, för det han A:o 1711 i Junij månad och under förbuden tijd, skall på crono-allmänningen Nordskog, skiutit ett hiortdiur, men bem:te Tullskrifware der till högeligen och enständigt nekar, att honom sådant icke skall kunna öfwerbewisas, hwarföre Skougewachtaren sig till wittne åberopar Johan Bengtsson i Biörbo och Lars Jonsson i Ramshulan, emoth hwilka dock utan skiähl, Tullskrifwaren Åkerman söckte att excipera, under förewändning, det han förmenar, det wara

hans afwundsmän, som icke kunde bewisas; dy blefwo de efter aflagd eed, hwar för sig examinerade, hwilka begge lika instämmandes, wittnade, att wid den tijden uti Junij månad skohla de hafwa sedt det Tullskrifwaren Johan Åkerman, tillika med Rådmannen Palm och en annan blåklädder fahrit till skougen med byssor och om aftonen derefter, skall Swen Håkansson från Swinåhsa, tillika med Tullskrifwarens son Nills Åkerman kommit samma vägen, då de sedt dem uti säckar att föra diurköttet till staden, förmenandes och Skougwachturen att Swen Olufsson i Ryssby, skall härom kunna gifwa sitt wittnesmåhl, hwilken efter aflagd eed, äfwen wähl berättade, att dess wallpojke benämnd Arfwid Hansson skall för honom tillkienna gifwit att Swen i Swinåhsa [Brämhufts socken, Ås härad], på den tijden kommit uthur skougen och haft något att föra; Altså framkallades bem:te Swen Håkansson, som i förstone aldeles nekade, der till men after noga förhör och undersökning omsider måste tillstå, att då han warit hoos des huusbonde Rådman Arfwid Palm, skall Fendricken Jöran Törnberg ombedit honom, att afhämta ett diur, som woro skiutit på Nordskogen, hwilket han efterkommit, hafwandes med sig Tullskrifwarens son Nills Åkerman, och då han funnit diuret, har han tagit det samma tillika med huden, som warit afflådd, och fördt det med sig till Boråhs, icke wetandes om det warit hiort eller annat diur emedan det skiedt i mörkret sent om aftonen, alt detta förehöls Tullskrifwaren Johan Åkerman, som icke dess mindre förnekar sig warit med att skiuta något diuhr, föredragandes likwähl, ett bref, som dess swåger Fendricken Jöran Törnberg wid dess uthcommendering åth Pommeren, skall efter sig lämbnat, hwarmedelst han wehlat wijsa det framledne Capiteinen Johan Skoug, skall på Herr Öfwerst Lieutnanten Coijetz wägnar tillskrefwit Törnberg som då warit förare under regementet, att han wehlat skaffa något wildt till Örby heed, d: 20 näst der på följande Junij, och giöra der med sin flit, brefwet finnes dat: Öresten d: 14 Junij föruth i samma månaden, förmenandes Tullskrifwaren, att om något woro skutit, är det skiedt förmedelst sådanne ordres till åfwanbem:te dess swåger Törnberg som har wid dess afresa till den ändan lembnat brefwet efter sig i fall der på skulle göras något åtahl, men will icke tillstå att han något der med haft att beställa.

Häradz Rätten pröfwar nödigt wara, att i detta måhl wijdare afhöra Rådmannen Arfwid Palm och Tullskrifwarens son Nills Åkerman, hwilka skohla warit med wid detta diurskiutande; altså uthställes här med till wijdare ransakning wid nästa Häradz Ting, då Swen Håkansson i Swinåhsa jämbwähl bör wara tillstådes.

Tullskrivare Åkerman och rådmannen Arvid Palm var säkert bemärkta män i Borås vid den här tiden. I boken Boråsbor under sexton- och sjuttonhundratalen av Gunnar Håkansson får man följande upplysningar om dem.

Johan Nilsson Åkerman, tullförvaltare, avled 66 år gammal och begrovs 1729 den 23 mars. Son till tullnären Nils Andersson Å. och Britta Pedersdotter Uttervik. Tullförvaltareämbetet innehades redan under 1600:talet av släkten Å. Gift m. Anna Hedvig Otto, som begrovs 1732 den 17 dec.

Arfwed Svensson Palm, rådman, dog 73 år gammal och begrovs 1731 den 4 apr. I kyrkan. Son till v. borgmästaren Sven Pedersson i Borås och hans hustru, vilkens namn icke är känt. Enligt en anteckning hos Nils Hufvedsson Dahl sid 42 "förbättrade" P. sin faders gravsten. Gift m. Annicka Hansdotter Kullman begr. 1730 den 2 juli.

Om de inblandade officerarna kan man läsa om via följande länkar:

Fänrik Jöran Törnberg [717 \(Karl XII:s officerare. Biografiska anteckningar\)](#)

Kapten Johan Skog – Georg Melcher Skogh [634 \(Karl XII:s officerare. Biografiska anteckningar\)](#)

Överstelöjtnant Gustaf Wilhelm Coijets (Coyet) [119 \(Karl XII:s officerare. Biografiska anteckningar\)](#)

Målet fortsatte vid vintertinget 1714. Här inlämnar Jöran Törnberg en skriftlig inlägga där han erkänner att han skjutit en liten ung råbock, "som haft fingerslånga ludna horn" och fört det till Göteborg och där förtullat det.

Han försvarar sig med att det skett på överstelöjtnanten Coyets order, att han inte känt till kungliga förordningar och agerat av oförstånd.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:397, bild 4290 (1713).

Om "befängda" människor som förs genom orten

Bönder hade ju förr skjutsskyldighet och speciellt belastade var de som bodde nära de större landsvägarna. Mest handlade det väl om att skjutsa militärer och andra av kronans funktionärer, men transport av fångar förekom också.

Följande mål från sommaringet rör en tvist om skjuts av "befängda" eller "behäftade" personer. Det bör väl avse personer som var psykiskt sjuka. Här är det Anders Nilsson i Osdal som varit upprörd över Anders Bengtsson i Bockaryd för att denne inte själv velat medverka vid sådana transporter.

11. S:d hade Anders Bengtsson i Bäckaryd låtit instämma halfnadz brukaren Anders Nilsson i Osdahl, för det han skohlat kalla honom en skiälm, sampt hotat honom med hugg och slag, hwartill denne Anders Nilsson i det högsta nekar och förklarar sina ord wara sålunda; att om han intet skulle följja med grannarna enär någon befängd menniska föres igenom orten, woro han då en skiälm, derföre han intet kallat eller skiäلت på Anders Bengtsson mindre hotat honom, föregifwandes derjempte, att Anders Bengtsson wid sådana tillfällen, som någon behäftad menniska måste med hielp fortskaffas, skickar han qwinfolck för sig, annat hade parterne intet hwarann att förebrå; dy fann Rätten icke håller vidare denna gång att göra här wid, än igenom en alfvarsam förmaning åthwarna dem till enigheet och icke bruka sins emillan något onödigt missförstånd. Uthläfwandes Anders Bengtsson att skaffa hädan efter manshielp för sig enär så omtränger.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:397, bild 4470 (1713).

Frälsebönder i Funningen instämde för olaga avverkning och svedjande

På jord som låg under frälse fick jordägaren fritt bestämma om avverkning och svedjande. Inför sommaringet 1713 hade jägmästaren Eric Geurler instämt bönder i Funningen för att de svedjat och huggit 10 granar vid sjön Gasslången. Funningen var ett frälsehemman som vid den här tiden tillhörde rådmannen i Borås, Hemming Preutz. Denne närvarade vid tinget och kunde med hjälp av en karta visa att marken vid Gasslången tillhörde hans hemman. Resultatet blev att rätten inte kunde sakfälla de instämde bönderna.

13. S:d klagade Landt Jägemästaren Wälbetrodde Eric Geurler till Jon och Lars i Funningen, för det de skohla huggit 10 stycken granar samt 2 ½ skieppeland swedia, på Gasslångznabben, påståendes att de derföre måtte lagligen omgiälla efter skougzordningen, hwaremoth sig instälte jordägaren för frälsehemmanet Funningen, Rådmannen och Stadz Chirurgen Wälförståndig Hemming Preutz förmodandes det ingen Jägeri betiente bör påtala hwad som angår hans ägande rätt och äskar bewis af Skougwachturen Nills Persson om hwaräst han tagit sin angifware, emedan han sådant andragit hoos Herr Landt Jägemästaren, kunnandes wähl tänkia att sliect kommit ifrån Ekhås eller någon dess grannar, men till att wisa det Gåslångznabben är hans enskylte ägor, framdrog han en syneförrättning hållen A:o 1701 efter framledne Landzhöfdingen Sahl. Herr David Mackliers ordres hwaruti såsom hemmanet ifrån Kong. Maj:ts och Cronan är genom byte afståt, finnes ibland de flere adpertinenter [underlydande lägenhet, ägolott] der till en tract kallad Funningz eller Gaslångznabben som Landtmätare Chartan uthwisar skall wara nästan kringslutin, Landt Jägemästaren förklarade sig

intet kunna häremoth säga, hade icke håller något vidare der wid att påminna, än hwad Skougwachturen för honom angifwit; Altså kunde icke håller Rätten sakfälla desse på frälsejord boende och instämbda bönder till någon plicht i detta måhl.

Den karta som Hemming Preutz hänvisar till finns på Lantmäteriet och kan ses [här](#). Gasslången med tillhörande nabb är angiven som nummer 14. Det framgår av texten att Funningen från början var ett kronohemman men att en Märta Ekeblad bytt till sig det från kronan. Hon bör i så fall ha lämnat ett frälsehemman i någon annan trakt och av kronan fått Funningen, som därmed förvandlades till frälse.

Om Funningens tidigare historia

Det är oklart hur detta byte från krono till frälse gick till och när det skedde. I jordeboken för Torpa 1650 anges att en Sven Ugglå köpt Funningen till frälse. Att hemmanet tidigare varit krono indikeras 1645 där det skrivs "Pastor ?? tilldelning Stommen".

1680 anges Johan Svenssons Windrufs arvingar som ägare av Funningen. Hur denne bemärkte, men icke adlige person, kommit över ett frälsehemman är oklart. En möjlig förklaring kan vara att han var gift med en adelsdam. Ett sådant gifte antyds i Gunnar Håkanssons bok Boråsbor under sexton- och sjuttonhundratalen, sid 45, där han skriver att Johan Windruf gifte sig 1651 med *Barbro "Hårdens dotter"*.

Först 1683 nämns det att Märta Ekeblad bytt Funningen till frälse och att ägarna är Johan Windrufs arvingar. Detta byte bör ha skett tidigare och möjligen är det kopplat till Sven Ugglå köp.

1698 nämns innehavaren vara Hemming Preutz, som uppenbarligen kommit över gården genom att gifta in sig i släkten Windruf. I Gunnar Håkanssons bok skriver han om Hemming Preutz följande:

Kämnärspræses, rådmän, begr. 1720 den 1 juni 58 år gml. Förmodligen var P. av tysk härkomst. Gift m. 1696 d. 2 febr. Christina Windrufva av gammal boråssläkt. Makarnas son och båda sonsöner voro alla stadskirurger i Borås.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:397, bild 4490 (1713).

Måns Jönssons i Avelstomten vallpojke ställs till ansvar för död bock

I följande mål från hösttinget 1713 vittnas det om att pojkar vallade getter i skogarna mellan Avelstomten och Taryd i Borgstena socken. Här är det nämndemannen Anders Andersson i Taryd som instämt Måns Jönsson i Avelstomten. Den förre hävdar att den senares vallpojke orsakat hans bocks död.

Måns försvarar vallpojken och menar att bocken kan ha blivit drabbad av boskapssjuka som förekommit bland hans getter.

Rätten beslutar att *parterne å begge sidor lida halfwa skadan*, vilket väl betyder att Måns får betala bockens halva värde till Anders.

8. S:d efter föregången stämning tilltalade Nämndemannen Anders i Taryd, Måns Jönsson i Afwelstomten som skulle dess wallpojke warit wållande till en dess bockz död på deras ägor påstår derföre betahlning. Måns Jönsson deremot inwänder att gåssen intet kunnat wara orsaken till bäckens död, än skiönt wallpoikarne kommit tillsammans och blandat sine creatur desuthan har warit hoos honom boskapssiuka, hwaraf bäckens lätteligen kunnat taga skada, poiken likwähl tillstår att han icke gifwit tillkiänna om Nämndemannens bock, då han warit wilse faren ifrån den andra wallgången, uthan skall allenast talt derom för sin moder, men ingen dehra låtit sig wårda om att

skaffa ägaren sitt till rätta igen, parterne hemstälte detta måhl Rättens ompröfwande och finnes fördenskull skiäliget wara, att parterne å begge sidor lida halfwa skadan hwardera after mätismanna ordom såsom bäckken kunnat wärd wara.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:397, bild 4690 (1713).

Försäljning av augmentet Hulta Östergård

Vid hösttinget 1713 behandlades en försäljning av Hulta Östergård. Köpare var rådmannen Erik Rörling. Saken komplicerades av att säljaren, handelsmannen Olof Bäckman, hade pantsatt gården till två personer. Av texten framgår att Rörling redan kvitterat den första skulden, den till Bengt Smeds sterbhus. Skulden till prästänkan, Maria Kampe, var dock fortfarande oreglerad och av denna anledning kunde uppbud inte ske. Första uppbudet sker vid vintertinget året därpå, där det framgår att Rörling även betalt Bäckmans skuld till Maria Kampe, 26 daler.

Hulta Östergård var ett augment under rusthållet Viared Östergård, som vid tiden ägdes av kyrkoherden Mårten Lithenius barn (se generalmönsterrullor för Västgöta kavalleri, Älvsborgs kompani, nr 38, 1701 och 1725). Maria Kampe var änka efter Lithenius som avlidit 1699.

13. S:d ingaf till Rätten Casseuren och Rådmannen från Boråhs stad Wälbetrodde Erich Rörling ett kiöpebref uprättat den 26 Maj sistledne, hwarigenom handelsmannen Oluf Hansson Bäckman till bem:te herr Rådman försålt dess ägande skatte och besitningsrätt i augmentz hemmanet Hulta, emot en kiöpesumma 160 d:r smt upwisandes derjämpte herr Casseuren ett qvittance dat: 2 Juni sistledne uthgifwit af herr Borgmäster Melander, hwarigenom tillstås, att de 93 d:r smt som handelsmannen Bäckman warit skyldig till sahl. Bengt Smedz stärbhuus, och Hulta skatterätt såsom pant satt derföre är worden inprotocollerad, riktigt och till fullo äro af Casseuren betalte anhållande han fördenskull att samma halfwa skattehemman Hulta, må wederbörligen blifwa upbudit; Men aldenstund Häradz Rätten befinner, att Probste enkian dygdesamma hustru Maria Kampe äfwen wid senaste Häradzting låtit sig till säkerhet inprotocollera skatterättigheten på augmentz hemmanet Hulta, för 26 d:r smt innestående skatt, som Bäckman derå lämbnat obetalt; Altså kan för denna gången intet upbud bewiljas förrinnan wederbörande som äga räntan af hemmanet skiähligen blifwa förnögda.

Målet illustrerar hur man skiljde på å ena sidan skatte- eller besitningsrätten och ränterätten å andra sidan. I detta fall är det rusthållet som innehar ränterätten, dvs rätten att uppbära ränta från augmentet. Rörling köper besitningsrätten, dvs rätten att besitta och bruka hemmanet. Ränterätten påverkas inte av köpet.

Enligt Gunnar Håkansson, i boken Boråsbor under sexton- och sjuttonhundratalen, var Maria Kampe i sitt första äktenskap gift med Hufwed Nilsson. Deras son, Nils Hufvedsson Dahl, var författare till verket om Borås historia, Boerosia.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:397, bild 4730 (1713).

1714

Om bråk vid byggande av Vänga kyrkas klockstapel

I följande två mål från vintertinget 1714 får man reda på att arbete med uppbyggande av Vänga kyrkas klockstapel pågått vid sommartiden året innan.

Huvudpersonerna var Måns Andersson i Assmundared och kyrkvärden Knut Persson, som av kyrkoherden hade utsetts att bevaka arbetet.

Det första målet rör en konflikt där Knut beordrat Måns, som var sysselsatt med att gräva ned spiror, att istället arbeta med kolbränning. Måns hade motsatt sig detta och ett mindre handgemäng hade utbrutit.

Rätten finner att det inte finns någon större missämja mellan parterna och att ingen skada skett och befriar därför dem från länsmannens tilltal avseende slagsmål.

18. Cronones Ländzman Anders Persson hade till detta Häradz Ting låtit instämma Måns Andersson i Assmundaryd och Kyrkiowärden Knut Pehrsson i Berggården angående något föröfwat slagzmåhl förleden sommar tijd wid kyrkiostapelens upbyggande hwarwid Knut Pehrsson straxt framwijsar Kyrkiowärdens i Bredared H:r Jonas Bredbergs attest hwar igenom han söker bewijsa det han såsom kyrkiowärd varit tillsatt att pådrifwa arbetet jemte det han skulle förfärdiga smedjet, till hwilket då det fattades kuhl har han befallt Måns Andersson jempte några fleere att gå och bränna hwilket arbetes förrättande han sig emotsatt hwar af detta owäsende förorsakatz, men Måns Andersson förmähler, att han här till ingalunda varit ordsaken uthan då han stådt och grafwit ned spiror har Knut kommit och med hugg och slag wehlat drifwa honom från sitt arbete; Knut Pehrsson åberopar sig till wittne Mårten Olufzson i Wängia, Hans Larsson i Bergzgården och Joen Larsson i Rättaregården emot hwilka Måns Andersson intet hade att inwända derföre de aflade sine wittnes eeder och hwar för sig gjorde följande berättelse. Måns Olufzson förmåler att då Måns Andersson stod och grof ned spirorna kom Knut och sade till honom du skall gå och bränna kuhl då Måns swarat här är wähl en annan som kan gå åstad jag gör mitt arbete, då Knut wehlat taga spaden ifrån honom och kiöra honom åstad, men han skiutit honom från sig med spaden och sedan såg han Knut hafwa blodwijte på handen, Joen Larsson berättar att då Knut bad Måns gå och bränna kuhl har han swarat: jag går intet, jag grafwer jag som de andra, men då Knut wille taga spaden från honom, har Måns stött honom der med för magen, hwar efter Knut gått ett steg tillbaka och sedan då han andra gången wille taga spaden har Måns hållit den fram för sig och sedan såg han Knut hafwa blodwijte på handen, men om han sielf stött sig det på spaden eller Måns slaget honom wet han intet. Hans Larsson intygar att då Knut budit Måns gå och bränna kuhl har han swarat: jag är intet din dräng, här kan wähl andra gå; sedan såg han dem fara kull wed kläckestaplen men blefwo strax skillde åth. Wijdare wittnen intet att berätta; men Måns frågar om någon af Nämnden kan neka at icke han haft och har så swaga ögon att han intet fördristat sig eller kunnat bränna kuhl hwar till Hans i Lunnagierde och de andre af Nämnden berätta slijkt sant wara aoch att han alltijd wist sig en stilla och tystlåten carl som aldrig brutit sig på någon.

Resolutio

Alldenstund Häradz Rätten befinner det Knut Bengtzson [sic!] såsom en kyrkiowärd haft att säija och förordna wid kyrkiowärdens arbete, som varit en orsak, att han wehlat ställa någon till kuhl bränning som Måns Andersson sig icke wehlat antaga uthan förblifwa wid sitt först tillsatta arbete derföre och någon annan till kahlade kunnat förordnas, befinnandes Rätten ingen annan missämja desse parter wara emillan, icke håller någon skada der med åstadkommen är, dy blifwer de i detta måhl ifrån Ländzmannens Anders Pehrssons tillmähle frijkiände.

I det andra målet är det Måns Andersson som instämt Knut Persson. Måns hävdar att han med Knut kommit överens att de var sin dag, vid arbetet med klockstapeln, skulle förse byggmästaren Sven Svensson med mat. Enligt honom, men också flera vittnen, skall emellertid Knut tagit av Måns mat och fördelat med flera personer. Enligt vittnena skall måltiden ha förtärts inne i kyrkan och man hade dessutom använt kollekthåven för att dela ut maten.

Rätten uttalar sig inte sig inte om Måns klagomål om att Knut tagit av hans mat och delat ut till flera personer. Däremot uppmanar man kyrkoherden att, vid allmän sammankomst i sockenstugan, meddela berörda personer och allmänhet det otillbörliga att inta måltider i "Herrans hus och tempel".

Det är intressant att se att rätten i detta fall inte utdömer något straff utan hänvisar saken till sockenstämman. Denna hade ju som en av sina huvuduppgifter att bevaka kyrkodisciplinen i församlingen.

19. Cronones Ländzman Anders Pehrsson jämte Måns Andersson i Assmundared efter föregången laga stämbning tilltalade jämbwähl Knut Pehrsson i Bergzgården, hwilken efter som Måns beklagade sig wid samma tillfälle och då de hwar sin dag skulle gifwa Byggmästaren Swen Swensson i Örehollen mat, skall han Måns då ordningen kommit till honom tagit fram sin maat då Knut skall sagt: jag giver dig fanan om du intet är karl att gifwa kyrkiowärddarne mat med, men då han swarat sig intet wara beredd till att mata många skall Knut tagit hans matsäck och skurit sönder maten och dellt uth den ibland sex personer lijkaledes dricken, sedan skohla drängarne Lars Månsson i Wängtorp och Arfwid Larsson i Sefwered tagit kyrkiohåfwen och gått omkring dermed då Knut skall skurit af maten och lagt i håfwen: men imoth allt detta nekade Knut Pehrsson aldeles och drängiarne berätta sig intet tagit ned håfwen för någon annan ordsak uthan allenast att se på honom ej håller skall det kunna bewijsas att några offrat mat der uti, och Knut säijer at icke han uthan Byggmästaren delt maten, hwilken åfwen nödgat honom att taga sig en bijt deraf, Måns åberopar sig till wittne Lars Gustafsson i Assmundaryd och Gunnar Olufzson i Rubbe, hwilka efter aflagd eed gifwa tillkiänna att då de kommit in i kyrkian suto Byggmästaren Swen Swensson Kyrkiowärddarne Knut Pehrsson och Nils Swensson samt Måns Andersson in uti en stohl och åto, då kyrkiowärden Knut Pehrsson och Byggmästaren haft maten emillan sig men Måns settat ned wed muren hwar efter 6 pehrsoner bekommit mat af Måns Anderssons matsäck för uthan Byggmästaren men hwilken som skar till det kunde de intet see, emedan stohlbrädet war före, men Byggmästaren lefwererade uth och gåssorne hade wähl nedre håfwen samt pekte den neder åth stohlen men ingen sågo de läggia något der uti allenast Knut pekte åth honom: med ost och bröd, wijdare hade de i denna saken intet att wittna uthan förmähla att de mästa paren haft sin mat förwarat i kyrkian.

Resolutio

Såsom Häradz Rätten befinner det warit så wähl af Byggmästaren som Kyrkiowärddarne ett stort missbruk att än skiönt de haft sitt arbete wid kläckstapelen lijkwähl hållit sin målltjdz timma och matdehlning in uti kyrkian som ingalunda bort wara, alltså pröfwat Häradz Rätten skiäh. det bör denna församblingens H:r Kyrkioherde wid allmän sammankomst uti sochnestugan åthwarna åfwan berörde personer det de så wähl som alla andra uti församblingen, taga sig till wara för slijk oanständige uthbörder uti Herrans huus och tempell.

Vänga var annexförsamling i Bredareds pastorat. Man kan läsa om kyrkoherden Jonas Bredberg i [491 \(Skara stifts herdaminne. Sednare delen\)](#).

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:429, bild 150 (1714).

Om slagsmål mellan drängen Torsten Olofsson och Carl Larsson i Rya

Följande mål, rörande ett slagsmål mellan boråsdrängen Torsten Olofsson och Carl Larsson i Ryda, hade inletts tidigare. Av protokollet från sommartinget 1713 får man reda på att Torsten Olofssons husbonde var Anders Torstensson i Borås och att Torsten vid tillfället var borta "på sitt värv" på Öland. Målet uppsköts därför och först vid vintertinget 1714 sker ett avgörande och man får reda på mer vad som hänt.

Troligen var Torsten Olofsson handelsdräng som sysslade med gårdfarihandel. Roligt att se att målet var Öland. I mantalslängd för Torpa, 1714, finns en Carl Larsson i Rya Håkansgård.

Enligt vittnen hade Torsten och Carl mötts på landsvägen, där Torsten som var drucken kommit ridande och Carl kört sand från sjön. Därvid hade Torsten utdelat tre slag med sin piska och träffat Carl på skuldrorna.

Tydligt hade parterna tidigare träffat en förlikning. Detta hjälpte dock inte Torsten, som efter länsmannens tilltal fick böta tre mark för varje slag samt ersätta denne för rättegångskostnader.

21. Samma dag påminte Cronones Ländzman Anders Persson om den från senaste och de förre Häradz Tingen uthstälte slagsmåls sak emellan Boråhs drängen Torsten Olufzson och Carl Larsson i Rya hwar uthinnan Carl Larsson hwad dess måhlsägare rätt angår låtit sig förena, då wid upropet inställte sig drängen Torsten Olufsson hwilken alldeles förnekar sig med wett eller willja, hafwa slagit Carl Larsson men om det skiedt med ominne och då han skohlat slå på sin häst kan han intet weta men Carl Larsson säijer att det intet skiedt med ominne uthan i det han kom ridandes har han gifwet honom 3 slag öfwer hädarne [skuldrorna] med piskeskäftet, men drängen nekar här till och will intet beqwäma sig till att här uthinnan göra någon bekiännelse. Alltså framdrager Ländzman till wittnes Oluf Andersson i Lund samt Anders och Oluf Anderssoner hwilka efter aflagd eed giorde följande berättelse, nemb. Oluf Olufzson förmähler att då drängen Torsten kom ridandes gick Carl och kiörde sand från sjön och som drängen warit mycket drucken säijer han kiör uhr vägen då Carl swarat: jag rår ju att kiöra på halfwa vägen i halfwa wäg nog ändoch; hwarpå drängen strax slagit honom 2 eller 3 slag med piskan öfwer hädarne och der med ridit sin wäg; Alldeles lijka berättelse hafwa de andre wittnen allenast Oluf Andersson lägger detta till att de budit honom låta blifwa karlen då han ridit sin wäg. Drängen Torsten Olufsson säijer om det så passerat, hwilket han doch icke skall kunna minnas, så är det skiedt i hastigheet af honom då han warit mycket drucken, bedes om förlåtelse att han warit oförståndig, Cronones Ländzman Anders Persson inlägger en expense förteckning till 4 d:r smt som han nu wid 4 ting med wittnes framskaffande måst påkåstat, lijkaledes inlägger Carl Larsson i Rya en räkning till 5 d:r smt, som han prætenderar för dess upwachtning nu wid 4 ting förmodandes att slijkt lærer blifwa honom rättmäte. till ehrkiändt.

Resolutio

Drängen Torsten Olufsson sakfälles för 3 slag han tillfogat Carl Larsson i Rya att böta sine 3 gånger 3 mark men som Carl Larsson låtit sig förljika och lemnat saken opåtallt in till dess Ländzmannen efter sin embetes plicht den samma andragit så kan honom inga wijdare expenser till ehrkiännas, men Ländzmannen som haft omak till sakens uthförande att den icke måst nedtystas, med stämningarnes fortskaffande och annan omkåstnad på wittnen pröfwar Tingz Rätten skiähhligt det bör sådant af Torsten Olufsson med 3 d:r 16 öre smt omgiällas.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:429, bild 180 (1714).

Knivsmeden Jöns Jönsson rymt ur häradsprofossens arrest

Vid vintertinget 1714 avhandlades ett mål där Jöns Knivsmed varit misstänkt för stöld men rymt ur häradsprofossen Bengt Anderssons arrest. Protokollet inleds på följande sätt, där man bland annat får viss information om några av kronans tjänstemäns ansvarsområden.

Länsmannen hade häradet som sitt ansvarsområde och i detta och otaliga andra mål i Vedens häradsrätt framgår det att en viktig uppgift för honom var att agera åklagare vid tinget.

Häradsprofossen var underställd länsmannen och verkade också han på häradsnivå. Uppenbarligen hade denne en mer verkställande funktion när det gällde polisiära uppgifter.

I målet nämns även kronofogden, Befallningsmannen Arvid Ahlgren. Dennes ansvarsområde utgjordes av fögderiet, dvs i detta fall Marks, Bollebygds och Vedens härader. Även han kunde förekomma som åklagare vid tingen och han hade som underlydande länsmän i respektive härader.

26. Samma dag inlefwererade till Rätten Cronones Ländzman Anders Persson en ifrån Rådstugu Rätten i Boråhs öfwersänd ransakning beträffande någon stölld som Jöns Jönsson Knifsmed den der haft sitt tillhåll på hemmanet Picke, skall begått, hwaraf en dehl skall wara passerat här i häradet hwarföre Rådstugu Rätten funnit skiähliget att remitera saken hijt att wijdare ransakas; men så befinner man doch wid sakens företagande att denne Jöns Jönsson är uthur sin arrest hoos Häradz Propsossen Bengt Andersson i Fastorp bortrymd, natten emillan d. 26 och 27 Januarij; hwarföre bem:te Propsoss framkallades under tillfrågan huru det kommit att han således låtit en sådan arrestant förkomma, hwar till han swarar sedan jag wachtat honom med all flijt ifrån d. 6 Januarij då han mig handställtes, blef jag anbefallt af Cronones Ländzman Anders Persson att wara tillstädes wid några executioner som skulle förrättas, hwilket jag och efterkom förmälandes att han wid sin bortresa låst honom uti en fiäter med begge fötterna, men befinnes att han likwijst under dess bortowarande kommit undan då han tagit med sig en yxa som legat i förstugan och dermed afslagit sig låsen, sedermera till natthärbäрге gått till Arfwid i Osdahl, hwilken nu för tiden är siuk efter Upbördzskrifwarens Mellbergs samt Förridarens Jökendahls intygande, hwarföre Ländzmannen förbehåller sig honom Arfwid wid nästa ting lagligen att tilltähla, såsom den der haft kundskap om det Jöns Knifsmed varit för tiufnad arresterad, och likwähl understått sig att icke allenast hysa och herbergera honom som rymt uhr arresten uthan jembwähl sådant fördölljt, berättandes derjempte Ländzmannen att han Jöns Knifsmed andra natten legat i Enekulla i Markz härad hoos Engewachtaren Swen Jönsson, hwarföre han slijkt till H:r Befallningzman Ahlgreen igenom bref berättat, och anhållit att han må blifwa efterslagen.

Rätten går här vidare med att rannsaka några personer som uppges ha köpt stulna hästar av knivsmeden. Målet skjuts på framtiden i avvaktan på att den anklagade kan ertappas. Det nämns att till hwilken ända bref och publicationer redan äro uthärdade.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:429, bild 230 (1714).

1715

Ryttmästare Drakenbergs heder angripen vid ett bröllop

Det är alltid roligt att i protokollen stöta på gamla okvädningsord. I detta mål från sommaringet 1715 är det ryttmästaren Erik Drakenberg som av Lars Johansson i Kattryd blivit kallad skinnare, snikare och gammal trasa. Orden hade blivit fällda vid ett bröllop och förmodligen under alkohols inflytande.

Av ordvalen kan man ana att Lars ansåg att Drakenberg var girig och utnyttjade folk. Ryttmästaren var stor jordägare i trakten och kanske drev han sina frälsebönder hårt. Kattryd i Bredareds socken var dock inget frälsehemman utan var indelt Västgöta Kavalleriregemente.

Lars Johansson nekar först till anklagelserna, men erkänner sedermera och ber Drakenberg om förlåtelse. Rätten dömer honom att plikta tre mark för varje okvädningsord.

6. Ryttmästaren Wälborne Drakenberg efter laga stämning tilltalade Lars Johansson i Kattery för det han d: 2 Januarii sidstledne uti ett offenteligt bröllop och gästabudz lag i Tåå skall H:r Ryttmästaren till heder och existimation [aktning] angripit samt åtskillige skimpf och smedesord tillfogat som bem:te H:r Ryttmästare med en producerad och af Swen Andersson och Ambiörn Swensson samt Joen Swensson i Wästra Tåå utgifwen, och med deras bomärcken verifierad attest af d: 22 Februarii sidst:ne ärhålla wille, som innehåller, at Lars skall hafwa kallat H:r Ryttmästaren skinnare, snijkare och gambla trasa, och önskat hafwa honom där, så har han hotat at gifwa honom på truten, och at han intet släpper honom förr än han blifwer en passlig karl, hwaruppå H:r Ryttmästaren begiärade laga plickt och expencer hwaremot swaranden i förstone nekade med exception att attesten woro obeswuren; Men då parterne togo afträde at H:r Ryttmästaren skulle till morgondagen låta inkomma de åberopade wittnen och sin attest eede. besanna inkommo de en stund der efter, då Lars Johansson önskade för sant wara allt hwad som ofwannämbde attest innehöllt, efter som han nogsamt fann sitt sinne at witnen endå skulle honom bestyrcka om de hijt kommo som han befarade uppå dess omkåstnad at ankomma, hwarföre han sitt förseende så som uti dryckesmähl och hastigheet tillkommit afbad och H:r Ryttmästaren offente. deprecation [avbön] in för Rätten gjorde. Hwaremot käranden förklarade, at som han ej åstundar sin wederpartz wärsta, så är han gärna nögd om Rätten wille honom med någon lijten plicht anse, som honom tillbehörig correction lända; Altså resolverades at Lars Johansson som sine ord rättat och afbudit i förmågo af det 43 Cap: Tingz M: b: L:L. plicktar för 3:ne oqwädinsord å H:r Ryttmästaren 3 mark silf:nt för hwardera tillsammans 9 mark dito mynt, samt betala till dess wederpart en d:r silf:nt i expenser.

Den omnämnde ryttmästaren bör vara Erik Eriksson Drakenberg, om återfinns i [Drakenberg nr 313 - Adelsvapen-Wiki](#), tabell 5. Han ägde flera gods i Sandhults socken och bodde förmodligen på Hällered. En fin karta från 1683 över Hällered finns på [Lantmäteriets hemsida](#). Här anges de underliggande egendomarna, vilka är:

- Göksholmen rå och rörshemman bild 1027
- Äspholmen rå och rörshemman bild 1025
- Näs rå och rörshemman bild 1026
- Börshult bild 1023
- Nabben bild 1028
- Sandhult bild 1024
- Kyrkarp bild 1025

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:461, bild 790 (1715).

Enkelt hor i Hässleholmen

Vid sommartinget 1715 inställde sig stadsprofossen i Borås Per Sik och pigan Ebba Sefringsdotter och erkände sig skyldiga till enkelt hor. Brottet hade skett då de bägge tjänade hos Börge Hansson i Hässleholmen och efteråt resulterat i ett dödfött barn.

Horsbrotten straffades hårt jämfört med fallen då bägge parterna var ogifta.

Per förmår inte betala sina böter och döms därför till spöstraff. Det sägs att komministern Carl Nechtersten går i god för Ebbas böter. Detta bör väl betyda att han intygar att Ebba har möjlighet att betala sina böter.

11. S:d inställte sig och angåfwo sig sielfwa för Rätten Stadz Profossen från Boråhs Pähr Sijk gift karl och ogifta qwinnes personen Ebba Sefringsdotter, hwilka bägge bekände sig haft lägersmåhl till sammans och således enkelt hoor begått Pinges tijden förledit åhr, på skatte crono hemmanet Hässleholmen i Torpa sochn hwaräst kånan tient hos Börge Hansson Hässle der sammastädes, åth hwilken Pähr Sijk då arbetat i 14 dagar under hwilken sammanwaro han Ebba häfdat, hwarigenom hon hafwande blifwit, och Påhlsmäso tijden uti innewarande åhr ett dödfödt barn framfödt begärande för sådan sin synd, den de ångra och årkänna at få stå sin plickt, hwarföre resolverades at som bägge sin synd ångra och tillstå, så årkännes i förmågo af Kong. Straffordningen d. A:o 1653 Pehr Sijk som gift för begångit enkelt hoor skyldig att plickta sine 80 d:r och Ebba Sefringzdotter som ogift 40 d:r smt. För den senares böter gick Capellanen Wyrdige H:r Carl Nectersteen i god; Men som Pähr intet har at böta, så bör han afstraffas med spöö slijtande för tingstugu wäggen och stånde så den ena som den andre 3 Söndagar å rad uppenbara kyrckoplickt.

Om komministern Carl Nechtersten kan man läsa i Gunnar Håkanssons bok Boråsbor under sexton- och sjuttonhundratalen:

Carl Nechtersten, stadens komminister, dog 1722 den 23 febr. Enligt Warholms herdaminne 2: 464 var N. född 1674 och blev efter studier i Uppsala prästvigd 1701. Komm. 1709. Gift 1704 m. Margareta Dahlin i hennes 2:a gifte. (G 1:o m. rektor Lars Kylander i Borås). Enl. en uppgift hos C. J. Ljungström: Ås och Wedens h:r med staden Borås, sid 155, skall N. ha bragts om livet genom trollkonster, utövade av den sorgligt namnkunniga Romans Ingeborg.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:461, bild 880 (1715).

Häradsprofossen Bengt Andersson vill ha lön

Vid sommartinget 1715 inställde sig häradsprofossen Bengt Andersson vid tinget och klagade på att han inte fick någon lön för sina tjänster. Han beviljas för det innevarande året sex daler i ersättning.

Målet indikerar att rollen som häradsprofoss inte var en kronans officiella tjänst, utan en mer eller mindre ideell funktion.

Bengt Andersson förekommer även i ett mål från vintertinget 1714 ovan, där en knivsmed rymt ur hans arrest.

29. Samma Dag Häradz Profossen Bengt Andersson beklagade sig huruledes han för sin gjorde dienst alls ingen löhn åtniuter, der han likwål måste när ordinarie Tingztijmar infalla, resa till Tingen och der upwackta samt elliest dienst giöra, anhöllt at honom något till sitt underhålld måtte tilldehlt blifwa; och som Cronones Befallningzman intygade at sedan Kong. Commission i Giötheborg förbudit, det profossen intet skall få upbara 1 öre silf:nt af hwart matlag i häradet, som tillförende wanligit warit, så är honom nu intet något wist anslagit; Altså fandt man billigt at för innewarande åhr bewillia

bem:te Profoss sex dah:r silf:nt af häradsandehlen af saköron, hwilket Cronones Befallningzman har at låta honom bekomma.

Profosser förekommer i domböckerna även under andra benämningar – stadsprofoss och landsprofoss. Samtliga hade förmodligen en mer underordnad, polisiär funktion.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:461, bild 1010 (1715).

Bonden Per Svensson dränkt sig i Hässleholma sjö

Vid ett extraordinarie ting 15 september 1715 behandlades ett tragiskt mål om bonden Per Svensson i Främgårde, Brämhults socken, som blivit funnen död i Hässleholma sjö. Här avses väl någon av Hässleholmssjöarna, de som vanligtvis kallas Glasögonsjöarna (dessa benämns på en häradsekonomisk karta från 1890 Stora och Lilla Typeredssjön).

Anledningen till att sådana här dödsfall togs upp på tinget var att man ville utröna huruvida det rört sig om en olycka eller ett självmord och hur kroppen skulle begravas. Ett avsiktligt självmord sågs som en stor synd och medförde att begravning inte fick ske i vigd jord. Istället skulle kroppen begravas i skogen utan några kyrkliga ceremonier.

Förmildrande omständigheter som ledde till kristlig begravning eller begravning i stillhet kunde föreligga.

Målet inleds på följande sätt:

Samma dag blef Extraordinarie Tingz Rätten föredragit efter Probstens i Boråhs Ehrewyrdige och Höglärde H:r Magister Johan Sandmans skrifvelse af d: 5 i denna månaden, huruledes en beklaglig händelse sig tilldragit, at en bonde Pär Swensson i Främgårde by Brämhullta sochn och Åhs härad, född i samma sochn och Önneby ungefär 46 åhr gammal, då han sidst:ne d. 21 Augusti om en söndag warit uti Boråhs stadz kyrkia och efter sluten gudztienst skulle rijda till sitt hemwist ½ mihl härifrån, skall sig här uti Weden härad och siön Hässleholma siö kallad ymkeligen hafwa fördränckt och döder blifwit igenfunnen samt å stranden lagd, hwaräst han för willdiur och ohyra är blefwen hägnad, till wijdare utslag föllier om dess begrafning warandes här wijd tillsädes dess efterlåtne Encka hustru Karin Larsdotter, som dess mans ymkelige afgang hierteligen begråter...

Flera vittnen var närvarande och kom till tals vid tinget. Först och främst vittnade Pers änka, Karin Larsdotter. Hon berättade att Per sedan jultiden varit plågad av "svårmodiga tankar" och "huvudsvaghet" och att han "sökt enslighet och skytt andras umgänge". Man hade försökt att vaka över honom och söka efter honom då det hände att han försvann till skogs.

Vidare berättade hon att Per, den aktuella dagen, ridit tillsammans med annat kyrkfolk till Borås stadskyrka, eftersom det den söndagen inte hölls gudstjänst i Brämhults kyrka. På hemvägen, då de var komna till "Åhs gator", hade Per vänt tillbaka, förklarandes att han i Borås ville tinga en piga.

Precis hur det gick till när Per blev funnen död framgår inte av protokollet, men förmodligen hade folk varit ute och letat. Man hade funnit honom i sjön och på stranden hade han lagt rock, hatt och handskar och bundit sin häst vid en gärdesgård.

Övriga vittnen, Pers bröder och hans grannar, framträdde inför rätten och betygade att Karin Larsdotters vittnesmål överensstämde med sanningen. Det framgår att Pers tillstånd var väl känt i bygden och att man till och med hållit förbön för honom i kyrkorna i Brämhult, Rångedala, Gingri och Fristad.

Prosten Johan Sandman vittnade om att Per alltid i livstiden fört ett "gudeligt, ärbart och stilla leverne", men att han sedan fastlagstiden "dragits med ängslan och svårmodighet, så att han inte alltid varit vid sitt sinnes fulla förstånd". Prosten sade sig flera gånger ha haft honom i förhör, men inte kunnat förstå orsaken till hans "sjukdom".

Även komministern Carl Nechtersten vittnade och sade att Per dragits med en stark "melancolie" och "mjältsjuka". Han hade funnit honom "mycket brista till sitt förstånd".

I sin dom framhåller rätten att det inte är funnet att Per Svensson med sunt förnuft förgjort sig själv. Man beslutar att kroppen skall på kyrkogården i "stillhet begravas, dock utan präst och de vanliga ceremonierna". Rannsakning och dom hemställs hovrätten för vidare omprövning.

Rätten ansåg således att det på grund av Pers sjukdom förelåg förmildrande omständigheter.

Yvonne Maria Werner har skrivit intressant om självmord under 1600- och 1700-talen i Självmord i det stora nordiska krigets skugga, som finns i boken Den frivilliga döden. Samhällets hantering av självmord i historiskt perspektiv (Cura förlag 1998). Här kan man läsa att det 1686 stadgades att självmordsmål skulle hanteras av värdsig domstol och att detta kan ses som en del i en utveckling där staten tog kontroll av det religiösa livet. Staten, med kyrkan som verktyg, skulle uppfostra folket till dygdiga och renläriga undersåtar. Begravningsättet hade enligt rådande teologi inte någon betydelse för en människas salighet, även om en sådan uppfattning kunde leva kvar bland folket. Straff för självmord eller självmordsförsök skulle istället fungera som en varning.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:461, bild 1160 (1715).

Nils Björnsson köper räntan av Lilla Lund, Torpa socken

Frälseräntor kunde köpas, säljas och belånas på samma sätt som fast egendom. Ränteköp skulle uppbjudas vid tingen som vid köp av jord.

Följande mål vid hösttinget 1715 är något förbryllande eftersom det handlar om ett ränteköp från ett skattehemman, Lilla Lund i Torpa socken. En förklaring kan vara att Lilla Lund var ett sk augmenthemman.

4. ¼:del eller 1 Lb:d [troligen lispund] ränta i halfwa gården Lilla Lund Torpa sochn, som Nils Björnsson ibidem sig tillhandlat af Enkan Hustru Märta Hansdotter i Boråhs för 80 Rd:r Courant efter hennes der å gifne köpebref af d. 6 Augusti sidst:ne uti witnens öfwerwaro handelsmännen Wäl. Hans Anderssons, Pehr Bremers och Petter Björnssons, upbödz till fasta första gången.

I mantalslängder och jordeböcker förekommer Lilla Lund under namnet Lund Östergård och det framgår där att Nils Björnsson bodde på gården, eller åtminstone var skriven där.

I jordeboken för Torps socken, 1715, anges att Lund Östergård var ett augment indelat Västgöta kavalleriregemente, korpral på häst. Ett augment var ett "hjälpshemman" till ett rusthåll, men tyvärr framgår det inte av jordeboken under vilket rusthåll Lund Östergård sorterade.

Räntan från ett augment skulle uppbäras av rusthållet, så en möjlighet är att säljaren Märta Hansdotter var rusthållare och att hon sålde räntan till augmentsinnehavaren Nils Björnsson.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:461, bild 5380 (1715).

Soldaten Per Ambjörnsson Dehlberg testamenterat sin egendom till sin fästmö

Vid hösttinget 1715 kårade Ambjörn Larsson i Mellomtorp, Tämta, till pigan Anna Andersdotter och krävde av henne de gåvor och penningar som hans avlidne son, soldaten Per Dehlberg, givit till Anna innan sin avmarsch till Skåne.

Anna kunde dock visa att hon varit förlovad med Per och att han innan sin avresa testamenterat egendomen till henne. Rätten bekräftat förlovningen och testamentet och tilldömer Anna egendomen, dock med förbehåll om att Pers kreditorer skall få ut sin rätt.

10. S:d Ambjörn Larsson i Mellmentorp kårade till pigan Anna Andersdotter på Berget i Tämta, angående några begåfningar med mera som han förmenar at hon efter hans framledne sohn, solldaten Pär Ambjörnsson Dehlberg hos sig skall innehafwa, hwilket kåranden till arfz återfordrar, och at dermed kunna förnöija den dödas creditorer, som nu skola fordra sin betalning, inläggandes en specification på de saker som solldaten henne i lifstijden skall fått att gömma nem. 1 book, 1 hatt, 1 råck, 2 hallsdular, 1 par hanskar, 1 par skoor, 1 wärija med gehäng, 1 sådell och jemwähl godminnet 5 Rd:r Courant som rothen skall utgifwit skolandes begåfningarne som solldaten henne giord, sig inalles bestijga till 5 Rd:r Courants värde så som och allt hwad han upburit af rothen, innan han reste bort, skall Anna allt hos sig innehafwa, förutan det hon skall upburit för termin af rothen 2 d:r 26 ./. smt, och 1 half skeppa korn. Hwaremot Anna Andersdotter, som påstod sig warit förlofwad med solldaten Pär Ambjörnsson Dehlberg, ingaf et hans bref, skrifwit af Munsterskrifwaren Wälb:de Simon Nahlberg, och dat: Hunnaryd d. 7 Septembr: 1714 af innehålld, at han öfwersänder till sin k. fästemo bem:te Anna Andersdotter en skrift hwarmedelst han alldeles will efterlåta henne, allt hwad han hade lemnat henne efter sig, så wähl uti saker som begåfningar, eller elliest hade innestående af sin lega hos roten alldeles fritt och oklandrat för hans släckt om honom något dödeligit skulle komma wijd. I lijka måtto innehöllt des åberopade skrift, som legat in uti samma bref, at allt hwad han uti samma bref omrört, så testamenterar han sin k. fästemo Anna Andersdotter, så uti saker som lega och löhn af des rothe, at icke släckten till ringaste pricka skola henne rubba eller röra, derest Gud behagar under des bortowarande honom kalla ifrån denn werlden. Hwarpå blef framkallat bem:te Munsterskrifware Simon Nahlberg, som utan något jäf med hand å bok aflade sin witnes eed, och derpå intygade uppå tillfrågan, om detta brefwet woro det samma som han hade skrifwit uppå solldatens begäran, swarade att det woro samma brefwet, som han efter solldaten Pär Dehlbergs egen anmodan hade skrifwit under marchen d. 7 Septembr. 1714 och at han intet annat hade skrifwit, än hwad Dehlberg sielf hade åstundat, samt at brefwet för honom blifwit upläst, hwilket sedan det blef förseglat, har solldaten det straxt till sig tagit af Nahlberg och skaffat fort, så at det i alla måtto hafwer sin richtigheet, doch som det war daterat i Hunneryd, så kan Fahlberg intet weta om gården så hette, eller det warit Wennebo som ligger ungefär en fierdingz wäg der ifrån, men om den natten skall brefwet wara skrifwit. I lijka mått intygade den dödas broder Swen Ambjörnsson Kiellberg, at des sah. broder 2:ne dagar efter sedan dett bref skrefz har sagt för honom, det han hade igenom Munsterskrifwaren Nahlberg skrifwit hem, men icke till hwem eller hwad uti brefwet stådt, då Kielberg skall swarat at det hade intet warit af nöden at så snart skrifwa hem, emedan det ej warit mer än allenast 2:ne dagar efter, sedan han reste hemma ifrån. Kåranden förmente at des sohn Dehlberg, så mycket mindre hade bordt efterlåta sin fästemo hela des egendomb som han skall fördiupat sig i stoor gälld här hemma innan som ahn marcherade neder till Skåhne, skolandes Ambjörn intet kunna betala des gälld medan han intet mera skall fått efter honom än en gammal skintröija. Anna tillstod sig hafwa allt hwad kåranden henne påfördt, så när som på begåfningarne, hwilka intet skola warit värde mer än 2 Rd:r, ej eller skall i godminne mera hafwa fått än 4 Rd:r. Ytterligare upwijste hon en heel hop med bref ifrån solldaten Dehlberg, hwarutinnan han updrager henne hela omsorgen, at upbära hans resterande lega och löhn af roten, hwilket doch henne mycket skall blifwit af roten förwägrat, så at hon minsta dehlen deraf skall utfådt.

Resolutio

Alldenstund Pijgan Anna Andersdotter hwilken warit förlofwad med solldaten Pär Ambiörnsson för Deragården i Tämta, som nyligen igenom döden afgådt, bewijst med bem:te solldatz henne skrifteligen gifne testamente af d. 7 Septembr: 1714, förutan åtskillige andra bref som och Munsterskrifwaren Wälb:de Simon Nahlbergs eedelige intygande med mera, at Pär Ambiörnsson henne testamenterat skänckt och gifwit et efter hans död få behålla och tillträda allt det som han för sin resa till Skåhne förledit åhr tillställt och lemnat med begåfningar och andra des saker och penningar, som af hans knechtelega och löhn kunnat härflyta, jämwäl hwad ännu derpå kan restera, så at Anna för Pär Ambiörnssons slächt och arfwingar skall aldeles wara orubbat; Altså pröfwar Tingz Rätten för skähligit, det bör Anna Andersdotter förbem:te Pär Ambiörnssons giorde förordning wärcke. få till godo niuta, så wijda hans rättelige tillhörige egendomb finnes för gäld och skulld ograverat, at han utom sine creditors förfång sådant testamente hade kunnat göra.

Mönsterskrivaren Simon Nahlberg och Per Ambjörnsson tillhörde bägge Överstelöjtnantens kompani vid Älvsborgs regemente. Per tillhörde Deragårdens rote i Tämta, nr 1196, och uppges i en generalmönsterrulla från 1717 ha dött 18 juli 1715.

Det omnämnda brevet bör ha skrivits i Hunnaryd, Skephults socken i Marks härad. Gården hyste ett gästgiveri och en gård Vännebo finns ett stycke åt öster.

Ambjörn Larsson anges i mantalslängden 1716 som boendes i Skoggården/Mellomtorpet i Tämta.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:461, bild 5420 (1715).

Ambjörn Anderssons i Västra Ebbareds två barn innebrända

Sommaren 1715 drabbades Ambjörn Andersson i Västra Ebbared, Sandhults socken, av en katastrofal brand då två av hans barn innebrändes. Själv hade han vid tillfället varit i Skåne för att köpa säd och hustrun begivit sig till ett granntorp för att hämta bakjäst.

Vid hösttinget 1715 ansöker han om att erhålla brandstod. Sådan beviljas av rätten och värderas till 30 daler. Eftersom brandstoden inte täcker lös egendom, rekommenderas han att söka hjälp genom tiggeri.

14. S:d bonden Ambiörn Andersson i Wästra Ebbered Sandhullta sochn klageligen gaf tillkänna, huruledes näst:ne sommar, då han warit till Skåhnes härad förrest at köpa sig säd och des hustru gången ifrån gården efter bakegäst till solldate torpet ½ fierdingzwäg derifrån, och de intet lego folck haft hemma, utan allenast 2:ne små barn, skall des sätes stugu med en cammare och farstugu igenom en olycke. wådelld aldeles blifwit afbränd och i aska lagd, warandes denna olycka så mycket större som 2:ne des små barn uti denna fahran ömkeligen uti ellden blifwit omkombne och upbrände med all hans lösa egendomb; Anhållandes at honom till någon hielp och understöd brandstod af häradet må bewillias, inläggandes Ländzmannen Wäl. Anders Pederssons och Nämbdemannens Stenar Elofzsons attest af d. 2 Octobr: sidstledne angående den tagne skadan till huusen, som värderas till 30 d:r smt. Och som det af Nämbden hwilka häraf kundskap hade, berättades således aldeles i sanning wara at denna olyckelige händelse af en rätt wåda tijmat: Så bör i anseende till den tagne skadan af husen som mätin är, Ambiörn Andersson åtniuta brandstod af häradet till 30 d:r smt, hwarföre åligger honom hos Högwälborne H:r Baron General Major och Landzhöfdingen om wederbörligit assistance dertill ansökning göra. Men hwad des lösa egendomb angår, som i lijka måtto förolyckat blifwit, så recommenderas han hos hwariom och enom till det bästa som honom af christe. gifmild något skulle willia meddela.

Det ser ut som att Ambjörn efter branden fick gå från gården. I mantalslängderna för Tämta anges Ebbared Västergård som öde mellan 1717 och 1720. År 1721 upptas en Anders Bengtsson som brukare.

Om brandstod finns mer skrivet ovan, i ett mål från vintertinget 1710; Torpare i Lilla Näs fått hus nedbränt men betalat brandstod.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:461, bild 5460 (1715).

Rådman Erik Rörling, Hulta Östergård, kärar till bonden Håkan Andersson

Vid ett tidigare refererat mål från 1713, framgick det att rådmannen Erik Rörling köpte augmentet Hulta Östergård. Vid följande mål från vintertinget 1716 instämmer han Håkan Andersson för att denne i olaga tid sökt att flytta från gården. Denne Håkan var alltså Rörlings arrendator.

13. S:d Rådman och Casseuren i Boråhs Wål:de H:r Erich Rörling anförde sitt kiähromåhl igenom sin skrift ad acta emot bonden Håkan Andersson i Östra Hullta, för det han i olaga tijd söker afflötta des åboende hemman Hullta. Swaranden intet tillstādes, utan har gifwit tillkänna sitt uteblifwande för Nämbedeman Hans Andersson i Hullta, at han gärna welat komma till Tinget, om han icke hade måst skiutza soldaterne, som nu äro i går här ifrån afmarcherade, hwarföre blef detta som et laga förfall för swaranden här annoterat.

Håkan Andersson verkar ha funnits endast en kort tid på gården. I mantalslängden från 1717 anges han ha blivit båtsman i Borås.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:493, bild 1090 (1716).

Om gästgiveriet i Viared

Vid hösttinget 1716 anhåller Kerstin Hansdotter i Viared om att få avverka timmer till husbyggnad vid den ”nya” gästgivargården därstädes. Som vanligt i dessa fall, attesterar rätten behovet och hänvisar till landshövdingen för slutligt avgörande och verkställighet.

63. Samma dag giästgifwerskan i Wijared och Torpa sochn hustru Kerstin Hansdotter igenom en sin skrift till Rätten androg huruledes till den nya giästgifwaregården bem:te Wijaredz byggnad och med nya huus fullkommlige inrättande till de resandes commoditet och behof fuller af Högwålborne H:r Landzhöfdingen Sparfelt skall wara resolverat at nödigt timber af allmänningen dertill utsynas skulle, men så skall lijkwähl sådant ännu till en fullkomlig wärckställigheet icke befordrat wara. I lijka måtto beklagade sig bem:te hustru Kerstin at detta giästgifwerij omöije. skall blifwa bestående, ej eller de wägfärande belåtna, om icke af allmänningen närmast in till gården en beteshage blifwer utsynt efter som ingen annan hage till samma gård finnes; Anhållandes fördenskull, at henne så wähl nödigt timber af allmänningen bewillias förnämligast till et stalls uppsättiande skiuhl och andre tarfwehuus som och at den oundgänglige beteshagen måtte giästgifwerijet tilldehlt blifwa. Och som Häradz Rätten nogsamt finner, at så framt detta giästgifwerij i et fullkomligit stånd skall blifwa bracht är nödigt, at så wähl tillräckeligit timber, som den begärte beteshagen af allmänningen må blifwa uthsynt; Altså hemställes desse angelägenheter till Högwålborne H:r Landzhöfdingens höggunstige gåttfinnandes och föranstaltande. Actum ut supra.

Att det här rörde sig om Viared Västergård framgår av kartan; [Historiska Kartor och Akter - Ägomätning - Torpa socken Viared nr 1-4](#). Gården var vid tiden ett frälsehemman ägt av en fru Elsa Krus.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:493, bild 4230 (1716).

1717

Häradsrätten uppmanas inlämna förteckning över omyndigas kontanta penningar

Vid vintertinget 1717 behandlades en skrivelse från hovrätten, där häradsrätten uppmanades att upprätta en förteckning över omyndigas kontanta penningar.

Det mest troliga syftet med en sådan förteckning, var väl att kronan ville kartlägga möjligheten att krama ut ytterligare skatter för att finansiera krigets fortsättning. Vid den här tiden var det ju fälttågen mot Norge som var aktuella.

Att det ute i landet förekom en stor krigströtthet och motstånd mot ytterligare skatter är omvittnat och man tycker sig kunna ana detta vid det aktuella tinget.

9. Samma dag uplästes Höglof. Kong. HåfRättens ankomne skrifwelse af d. 23 Octobris sidstledne, at en noga undersökning och förteckning må hållas och författas af de under Kong. Rättens jurisdiction sorterande dombstohlar, öfwer och på alla de uti juridictionerna bekante och omyndige, som några contante penningar äga kunna det wara sig af adels eller andre stånds hwilket Kong. Rätten äfwen befallt denna Tingz Rätten, forderligst at efterkomma till underdån ödmiukaste följje hwaraf Tingz Rätten noga efterfrågade om någon weth några omyndige wara, som hafwa contante medel at angifwa, hwartil så wähl af Nämnden, som närwarande allmoge och tingzsökande enhälligen swarades, at de intet weta, eller kunna påminna sig, det hos någon sådane omyndigas penningar äro at tillgå, hwilket Rätten icke eller hafwer sig bekant, fördenskull warder sådant jemte häradz wanlige signete wederbör. attesterat.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:525, bild 60 (1717).

Gustaf Cronhielm vill förmedla sitt frälsehemman, Deragården i Tämta socken

Mantalet eller hemmantalet var ett mått som utgjorde en grund för kronans beskattning av ett hemman. I vissa fall kunde en nedskrivning, förmedling, av mantalet ske. Detta skulle följas av en motsvarande minskning av skatten.

Vid vintertinget 1717 behandlades ett mål där greven och riksrådet Gustaf Cronhielm hade ansökt om förmedling av hans frälsehemman, Deragården i Tämta socken. Rättens uppgift var här att säkerställa att skatteförmågan inte försämrats av att frälseägaren pressat bonden för hårt.

10. Samma dag uplästes Landzhöfdingens Högwälborne H:r Gustaf Focks skrifwelse, af d: 15 Septembris sidst:ne angående de förmedlingar som hans Excell. Kong. Rådet Præsidenten och Cantzlie Rådet, Högwälborne H:r Grefwe Gustaf Cronhielm söker at ärhålla uppå åthskillige sine frälsehemman här nedre i orten, och jämwäl et i detta härad och Tämpta sochn belägit, Deragården 1 som sökes förmedlas til $\frac{3}{4}$ efter den deröfwer åhr 1712 författade ransak- och skattläggning, men förr än denna förmedling kan bewiljas, så begiära H:r Landzhöfdingen efter Höglof. Kong. Cammarcollegii åstundan, i förmågo af Landzhöfdinge instructionens 34 punct samt 1688 åhrs skattläggningz methode, at nu uppå Tinget noga må undersökt blifwa 1:o om detta hemman är af Landtmätaren Geometrie refwat och till alla sine lägenheter och beskafenheter derwid beskrifwit 2:o om det af sig kommit och blifwit förswagat för den orsak at frälse mannen har betungat bonden med alt för många dagzwärcken, kiörtzlor eller skiutzningar, hwarigenom han blifwit hindrat ifrån hemmanetz tilbörliche skiötzel och åckerbruk, förbehållit sig någon dehl af ägorna, eller andra hemmanetz tillhörigheter till förbättrande af sin sätesgård eller planterat på ägorna torp, som giöra tienst och dagzwärckz arbete til huusbonden, och således derföre intet kan utgöra sin gamla ränta.

3:o om den gamla räntan huru hög den tilförende i anledning af gamla arfzlåtter och köpebref warit hafwer, eller om den förmedelst hemmanetz ringa wilkor hädanefter icke kan betalas och uthgiöras.

Rätten konstaterar att ingen geometrisk avmätning skett, och att det inte finns någon karta. Vidare intygar man att frälsemannen inte belastat hemmanet med för många dagsverken, körsior eller skjutsningar, ej heller tagit i anspråk några delar av ägorna eller där anlagt torp.

Orsaken till att hemmanet inte kan bära sin gamla ränta, menar man, är istället att ägorna blivit överväxta med ljung, mossor och lingonris, vilket kan ses av rannsakningsprotokollet från 1712.

Rätten attesterar att en förmedling bör göras, *så framt det icke skall råka i ödesmåhl, ej mindre til hans Kong. Maj:ts och Cronones än frälsemans egen skada och afsaknad.*

En förmedling avsåg kronoräntan, men kan fråga sig vad som gällde för frälseräntan, dvs den ränta som en frälsebonde erlade till frälsemannen. Var det ett krav från kronans sida att denna skulle minska i motsvarande grad?

Ett mål från Marks häradsrätt, hösttinget 1719, [Gustaf Cronhielm och skattebefrielse för frälsehemman](#), ger en ledtråd. Här ansöker Cronhielm om frihetsår för några frälsehemman efter det att han själv beviljat sina frälsebönder motsvarande frihetsår.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:525, bild 70 (1717).

Korpralen Nils Forsman slagit sönder dragonen Sven Perssons bössa

Vid sommartinget 1717 behandlades en händelse där korpralen Nils Forsman slagit sönder dragonen Sven Perssons gevär och givit honom en örfil. Dragonen skall ha burit gevär i skogen trots att han till det inte varit privilegierad.

17. Dragounen i Bredared Swen Pärsson, klagade till Infanterie Corporalen, Manhaftig Nils Forsman, för det han uppå Myrkulla ägor, då Forsman bodt i Myrkulla skall tagit bem:te Dragouns byssa som han burit och den samma sönderlagit för det at Swen Pärsson understådt sig at bära bössa i skougen, efter som han på skytteri intet privilegerat warit, jemwäl och slagit honom en öhrfil hwilket alt Corporalen Forsman tilstod och berättade, at de sins emellan äro om detta förljkte i så måtto, at Forsman skall ställa bonden Olof i Tranbo till fredz, efter som det warit hans bössa, som Dragounen burit, hwarwid Swen Pärsson utlät sig at om han blifwer något när skadeslös och af bonden otilltahl för bössan så will han gärna förljkas med Corporalen och nu som förr wara goda wänner.

Resolverades

I förmågo af det 25 Cap. Byggn: B: L:L: bör Corporalen Forsman för olaga aftäckt plichta råhnsboth 3 mark smt, såsom och efter det 10 Cap: Sårn: med w: L:L: för en öhrfil sina 3 mark smt med 1 d:r smt expencer. I det öfrige bör han ifrån sig lefwerera den byssan som han af Dragounen Swen Pärsson tagit hafwer i lijka godhet som han war wed aftäckten eller och betala hwad han förwärrat woro efter mätismanna ordomb.

Handlingen verkar inte ha betraktats som stöld och tycks ha bedömts lindrigare än sådan. Istället kallar man det avtäkt, vilket enligt SAOB betyder att taga något bort från någon.

Enligt mantalslängd för Bredared, 1717, bodde Nils Forsman på Myrekulla torp.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:525, bild 2680 (1717).

Om avskedade länsmannen Anders Persson

En gängse bild av förhållande förr, är väl att kronans fogdar och länsmän ofta missbrukade sin ställning. Jag har inte tidigare stött på några sådana fall i domböckerna, men här vid sommartinget 1717, avhandlas ett mål där det bland annat framgår att den före detta länsmannen Anders Persson varit dömd för olaga jakt. Här vill han få bötesstraffet omvandlat till ett fängelsestraff.

40. S:d uplästes et extract af Höglof. Kong. Giötha Rijkes Håfrättz protocoll, hållit d. 30 Martii sidsledne, hwarutaf befinnes, at hos Kong. Rätten har för detta Länsman Anders Padersson giordt ansökning, at med arrest få aftiäna de honom för diurskiutande ådömbde böter, hwaruppå Högbe:te Rätt pröfwat skiähligt at hänwijsa honom till Häradzhöfdingen i orten, at för uth undersöka, hwad tillgång hos honom till samma böters betahlning finnas kan, och dess förrättning insända, hwarefter Kong. Rätten sig öfwer det måhlet will utlåta; Till underdånödmukaste följte hwaraf upsteg för Rätten Cronones Befallningzman Wäl:de Arvid Ahlgren och gaf tillkiänna huruledes denna ländzman under den tijden han warit både uppbördzskrifware och ländzman, skall upå dess opbörder hafwa kommit anseenligen till korta, till 502 d:r 26 ./. 6 p. smt, som han antingen bör förklara, eller betala; Och som hos be:te ländzman, behörigen är undersökt, hwad tillgång af egendomb hos honom kan finnas, så är dermed befunnit at dess förmögenhet mycket lijtet kan förslå till samma balanies eller hwad han derpå blifwer skyldig, förnöjande, hwilket och Nämnden hade sig bekant och intygade i sanning wara; Fördenskull warder sådant jemte häradz wanlige signete wederbörligen attesterat.

Anders skrivs här med efternamnet Padersson, men av tidigare mål är det uppenbart att han är identisk med den som där nämns som Anders Persson. I några tidigare mål kan man följa Anders karriär.

Hösttinget 1710: Uppbördsskrivaren Anders Persson efterträder länsmannen Johan Andersson. Ett antal personer går i borgen för hans kommande skatteuppbörd.

Hösttinget 1713: De 1710 nämnda personerna uppsäger sina borgensförbindelser till Anders Persson.

Hösttinget 1715: Anders Persson anklagad för att ha tillåtit olaga avverkning. Han frikänns dock.

Hösttinget 1715: Anders Persson anklagas för att ha olagligen skjutit tre rådjur. Han döms att böta 75 daler.

Hösttinget 1716: Kronofogden Arvid Ahlgren begär att Anders Perssons egendom skall intecknas. Anledningen är att det fattas 400 daler av Perssons skatteuppbörd.

Sommartinget 1717: Uppbördsskrivare Anders Mellberg utses till länsman efter avskedade Anders Persson.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:525, bild 2770 (1717).

Karin Jonsdotter i Kållared i skuld för en vadmalsrock

I följande mål från hösttinget 1717 får man reda på att en rock av vadmal värderades till drygt en daler och att en skräddarelön för att sy upp en sådan uppsteg till 8 öre.

29. Samma dag drängen Pär Arfwidsson i Kråkarp fordrade af hustru Karin Joensdotter i Kållared 1 d:r 16 ./. smt som hon skall låhnt för 10 åhr sedan. Swaranden nekade i förstone, men omsider tillstod, at hon är skyldig honom för en liten wallmars råck, som pröfwas warit wärd 1 d:r 8 ./. smt, kunnandes

icke eller förneka at des man Olof Joensson som är soldat neder i Skåhne låhnt af Pär ungefär till 15 eller 16 styfwer.

Resolverades: det bör hustru Karin förnöja Pähr Arfwidsson 1 d:r 8 ./ .smt för råcken, eller och 4 ahl:r wallmar in natura samt skräddarelöhn 8 öre smt som hennes man låhnt med 3 mark smt expenser.

Kållared och Kråkarp ligger i Borgstena socken.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:525, bild 4390 (1717).

1718

Gossen Petter Tholsson, 13 år, funnen död i Viared

Ett extraordinarie ting hölls den 17:de mars 1718. Anledningen var att en död pojke, Petter Tholsson, blivit funnen död några dagar tidigare, vid landsvägen mellan Borås och Viareds gästgivargård.

Bakgrunden var att Petter i Landskrona tagit drängtjänst hos handelsmannen, Anders Ingelsson Tengberg, och med honom rest mot Borås. Petter var son till föraren Thol Dahlgren som tjänstgjorde vid Ribbings regemente i Landskrona och han hade uppenbarligen där vistats med sin far.

Tengberg vittnade vid rätten om att man ridit från Landskrona och rastat på en gård Kärrsgärde i Redslareds socken. Vid den fortsatta resan, då man kommit ett "muskötskott" från Kärrsgärde, hade Tengberg upptäckt att han där glömt ett par nya stövlar och skickat gossen tillbaka för att hämta stövlarna. Detta skall enligt Tengberg varit den 22 februari och samma dag skall deras vägar ha skiljts sig åt eftersom Petter ville fortsätta resan mot Borås till fots, en sträcka på ca 2 ½ mil. Anledningen var att Petter sagt sig vara trött och öm av allt ridande. Detta var den sista gången som Tengberg såg Petter i livet.

Tengberg hade räknat med att återse Petter i Borås, men när denne inte dök upp hade han med hjälp av sina drängar och andra under några dagar sökt efter pojken. Dessutom hade han skrivit ett brev till Petter mor, Ingeborg Andersdotter i Alboga socken, eftersom han trodde att pojken kanske begivit sig dit.

Av Tengbergs vittnesmål får man en viss information om vägars sträckning vid denna tid. Han ansåg det underligt att *gossen begivit sig på den vägen som löper till Viared och så vidare till Göteborg. Vidare; emedan han kommit den andra vägen ifrån Kärrsgärde och Redslared skall vägeskillnaden vara här vid stadsporten.*

Här beskrivs alltså en landsväg mot Göteborg som passerar genom Viared. Man undrar om denna var en föregångare till den gamla Göteborgsvägen, norr om Viaredsjön.

Om resan gick från Redslareds socken till Borås bör man ha kommit till stadens södra port. En oklarhet råder om gården Kärrsgärde. Någon sådan verkar inte ha funnits i Redslareds socken, men väl i Ullasjö, som låg i samma pastorat.

Då Tengberg sedermera fått höra att en död pojke blivit hittad hade han tillsammans med en stadstjänare, Nils Månsson, tagit sig till platsen. Han hade där igenkänt pojken och stövlarna som låg intill kroppen.

Vilka som först hittat kroppen framgår inte av protokollet. Det sägs dock att de som besiktigat kroppen funnit att han sett ut som han nyss dött. Han hade varit "vacker och vit i ansiktet". Kroppen hade heller inte varit stelad, utan "hel, mjuk och ledig". En anmärkningsvärd uppgift är att man konstaterat att "löss ännu krälat på den döda kroppen när de honom besiktigat, som eljest alltid skola försvinna när en människa dör".

Det enda vittnesmålet om var Petter befunnit sig efter det han skiljt från Tengberg härrörde från Anders Nilsson i Osdal. Samma dag, den 22 februari, hade en Petter passerat hans gård, frågat hur långt det var till staden och om han kunde få husrum innan mörkret föll. Av oklar anledning hade han dock inte övernattnat hos Nilsson.

Någon dödsorsak kunde inte fastställas och rätten spekulerade om att han drabbats av någon okänd sjukdom, alternativt kommit över brännvin, drucken somnat utomhus och frusit ihjäl. Några skador hade man inte upptäckt på kroppen.

Rätten beslutade att kroppen skulle få en kristen begravning på kyrkogården.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:554, bild 12060 (1718).

Rusthållaren i Vralen vill ha en ny hästhage

I detta mål från sommartinget 1718 framträder rusthållaren Anders Marcusson i Vralen, Bredareds socken, och anhåller om att en ny hästhage skall få utsynas vid Abborrsjön. Den gamla, menar han, är så mager att den inte lönar sig att inhägna.

Samma dag Rusthållaren Anders Marcusson i Wralen N:o 40 af Elfzborgz lähns Compagnie, anförde huruledes fuller till bem:te rusthåld blifwit uthsynt en hästhage, hwilken doch så aldeles skiäll och mager skall wara at han intet är wärd med giärdesgård inhägnas, begiärande derföre, at till hemmanetz och rustningz hästens conservation, en annan hage uppå allmänningz uthmarcken må uthsees nemb. wid Abborresiö, eller Abborre bråte som icke skall wara så när wid stora farwägen som den förriga beteshagen, hwilken nu nästan i 2:ne åhr skall legat ohägnad efter som han intet skall kunna få wara fredat för wägfärande folck de der altijd skohla nederrifwa giärdesgårdarne, hwilken ansökning Ryttmästaren Wälborne H:r Eric Cederberg hos Tingz Rätten äfwen recommenderat. Häremot så wäl Nämnden som en dehl af allmogen fuller tillstodo, at den hagen som til Wrahlen för detta uthsynt blifwit är mycket skiäll och mager samt mäst med liung öfwerwäxt, så at uti honom intet särdeles bete skall finnas; Men så lära liwjäl grannarne klandra uppå, om någon hage skulle tillåtas wid Abborresiö emedan sådant skall förorsaka bohltäppning hwilket alt härmed wederbör. attesterat warder, som wijdare hos Högwälborne H:r Landzhöfdingen kan andragas.

I generalmönsterrullan för Västgöta kavalleri, Älvsborgs kompani 1725, nr 40, kan man läsa följande:

Wralen frälsehemman 1 opdragit Cronan och skattlagt till 11.17. Berustas af Anders Anders och Johan Marcussöner swentienaren Anders Öhrnberg 32 åhr Wästg. Augment Ingastorp. Om hästen: Brun walack med höger hwit bakfot 12 åhr gl.

Eric Cederberg var ryttmästare vid samma kompani.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:554, bild 14260 (1718).

1720

Åbor i Skrapered tagit hö på ödegården i Viared

Vid vintertinget 1720 hade frälsefogden Nils Åkerman instämt åbor från Skrapered för att dessa borttagit hö från ödegården i Viared. Saken lämnas dock oavgjord eftersom Åkerman inte är närvarande och hans representant inte vet vem som äger gården.

4. Samma dag Frälse Inspectoren Wäl. Nils Åckerman, å dess herrskapz wägnar låtit instämma samte. åboarne uti Skrapered angående angående något ödes höö, som de från frälse ödegården Wijared för åhren 1718 och 1719 skola borttagit, och sielfwa försålt til Boråhs boer inder föregifwande, till nödige utgifter för soldaten, men derföre ingen redo eller rächning giordt. Bem:te Åckerman war sielf intet tillstädes, utan infant sig Christopher Jacobsson i Rysnäs som hwarken hade något fullmacht ifrån Inspectoren Åckerman, ej eller wiste, hwad herrskapet och huusbonden heter, som äger ödegården Wijared, utan instälte sig swaranderne och inlade sin rächning på deras omkåstnad, oh uthgifter till soldaten, nem. för åhr 1718 till 32 d:r 8 ./. smt och för åhr 1719 32 d:r 15 ./. smt, förutan både matsäckar och annat som de utgiordt, när soldaten blifwit på tåg upbådat, beklagandes sig, at ingen will swara och giöra richtigt för Wijared ödegården, utan at de måtte sielfwa som bo i Marckz härad draga försorg om hägnad och stängd omkring ågorna.

Resolutio

Såsom ingen å Possessorens till Wijared ödegården wägnar infunnit sig, som gittat sin principals namn angifwa och fullmacht framtee [framvisa]; Altså kan Tingz Rätten för denna gången saken ej wijdare uptaga.

Av ett mål från vintertinget 1718 (AD; bild 12030) framgår det att det var Viared Östergård som låg öde.

Av kartan från 1717; [Historiska Kartor och Akter - Ägomätning - Torpa socken Viared nr 1-4](#) framgår det att detta frälsehemman då ägdes av en Elsa Krus. Det fanns två Viared Östergård, där den andra var ett kronohemman. Viared Västergård, där gästgiveriet låg, var ett frälsehemman, även det ägt av Elsa Krus.

Gården Skrapered låg väster om dagens Viskafors och dränktes i samband med en uppdämning då Storsjön bildades.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:578, bild 4070 (1720).

Skogvaktaren Sven Ryberg beskylld för att ha nedtystat olovligt skogshygge

Följande mål från vintertinget 1720 handlar om sex länkar ved, som skall ha flottats från Söder skog till Norra landet. Enligt Per Gunnarsson i Fristad skall skogvaktaren Sven Ryberg ha dolt och nedtystat detta skogshygge. Den senare har nu instämt den förre och kräver att han bevisar sin anklagelse.

Per försvarar sig genom att berätta att han tidigare anmält till skogvaktaren att Jöns Andersson i Påtorp huggit 6 länkar ved och flottat dem från Söder skog till Norra landet.

Skogvaktare Ryberg hävdar att han och en nämndeman rannsakat över de sex länkarna, men inte kunnat avgöra huruvida de var olovligt avverkade eftersom de legat ihop med virke från enskild frälseskog.

Man får anta att Per Gunnarsson inte känt till denna rannsaking och trott att Ryberg tigit om en olovlig avverkning mot att han tagit emot en muta.

Jöns Andersson tillstår att han avverkat 18 vedstockar, vilket motsvarar två små länkar och döms att böta för dessa.

11. *Samma dag efter laga stämbning, kiärade Skougwacharen Sven Ryberg, till bonden Pär Gunnarsson i Frijstad, för det han wid sidstledne hösteting skall beskyllt honom, at hafwa fördölgt och nedertystat olof. skougzhygge, begiärandes nu, at Pär sådant bewijsa måtte eller och efter lag plickta. Swaranden kom tillstädes och inlade sin förklaring af innehåld: Såsom Skougwacharen påstår, at Pär honom öfwerbewijsa måtte om han undandölgt något olof:t skougzhygge och flåtewedz bortsäljande, så skall bem:te Skougwachare så wäl af Pär som dess gårdbo blifwit tillsagd 14 dagar för sidstledne hösteting, at Jöns Andersson på Påtorp skall huggit 6 länckar weed på Söder skog och flåtta öfwer till Norra Landet, hwilket H:r Probsten Sandmans dräng Anders Joensson skall sedt, som intet är här tillstädes, ej eller instämbd. Jöns Andersson nekade till hygget. Skougwacharen tillijka med Nämbdeman Pär Olofsson i Råstorp, intygade sig hafwa ransakat om desse 6 länckar wedehygge, men intet kunnat få rätt derpå, eftersom detta wärcke legat wed Norra landet, hop med det som af enskylt frälseskoug warit tagit, och Jöns Andersson skall påstådt det han intet något hygge på allmänningen föröfwat, men nu är bem:te Jöns instämbd för samma 6 länckar, som han till Boråhs skall försållt. Jöns Andersson tillstod intet mer än 18 weedeståckar, hwaraf kunnat blifwa 2 små länckar.*

Resolutio

Fördenskull plichtar han efter Kong. Skogzordningen d. A:o 1664 2 mark smt för hwar länck, 1 d:r, och aldenstund Skougzwacharen ej har kunnat öfwertygas at hafwa afwetat detta hygge förrän nu till detta Tinget, så kan han intet tilläggas at hafwa nedertystat det samma.

Med största sannolikhet har flottningen skett mellan södra och norra delen av Öresjö. Troligen band man samman ett antal stockar till en "länk" och sammankopplade flera sådana länkar.

Det är möjligt att man vid flottningen använde en segelförsedd flotte på samma sätt som min farfars far gjorde i början av förra seklet. Man kan läsa om detta här: [Farfarsfar BT1957.pdf](#).

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:578, bild 4120 (1720).

Domkapitlet beslutat om giftermål mellan pigan Kerstin Hansdotter och drängen Anders Andersson

Att man mer eller mindre kunde tvinga trolovade till äktenskap framgår av följande mål från vintertinget 1720. Här är det pigan Kerstin Hansdotter som uppvisar en dom från domkapitlet i Skara, där drängen Anders Andersson är pålagd att, *efter sin lofwen*, ingå äktenskap med Kerstin. Anders är dock ovillig, eftersom Kerstin behandlat honom illa.

Saken, som förmodligen varit uppe vid tinget tidigare, återförvisas till häradsrätten som dömer Anders att fullgöra sitt löfte.

17. *Pigan Kerstin Hansdotter ifrån Dragåhs, Giäsene härad som förledit åhr tiänt i Bredaredz försambling præsenterade Vener: Consistorii i Scara resolution af d: 9 Dec. sidstledne, hwarmedelst drängen Anders Andersson i Fastorp [Farstorp i Tämta socken] är pålagd, at efter sin lofwen taga Kerstin Hansdotter till ächta, och at deras påbegynte echtenskap, skall med kyrkiones band stadfästas. Drängen Anders efter laga stämbning här tillstädes inlade en attest, som solldatehustrun Lisbeth Hansdotter låtit underskrifwa af innehållt: at bem:te Anders Andersson skall lijdit af denna sin fästemo en skamlig mun, som skall kallat honom en krympling, och önskat dess morbroder förbannelse. Sammaledes intygade Nämddeman Anders Larsson i Hedstra at drängens morbroder*

Hufwe Andersson i Fastorp skall sagt, at Kerstin intet skiött om Anders vidare, till hwilket alt hon nekade, men drängen wille ingalunda beqwämma sig at bygga echtenskap med Kerstin Hansdotter.

Resolutio

Såsom Vener: Consistorii Scarense resolution förmåhler at detta begynte echtenskap skall med kyrkiones band stadfästas; alltså pålägges Anders Andersson wijd 10 d:r smt wijte at fullgiöra bem:te resolution, om sådant ej will hielpa; så skall Häradz Rätten häröfwer wijdare yttra.

Det är oklart vad som här menas med att Anders lovat äktenskap. Det kan betyda att de tidigare blivit trolovade, men också att Anders bara givit ett muntligt löfte.

En trolovning var en mer formell ritual, där kvinnans giftoman och vittnen från bägge parter sidor skulle närvara. Trolovningen skulle beseglas med ett handslag.

Benämningen äktenskapslöfte förekommer flitigt i mål om lägersmål, där kvinnan säger att hon blivit hävdad med sådant löfte. En bidragande förklaring till detta är att utomäktenskapliga barn, tillkomna under äktenskapslöfte, till skillnad mot oäkta barn hade arvsrätt.

Målet fortsatte vid sommartinget 31 maj samma år. Intressant nog, nämns Anders Andersson nu som soldat och han återföljs av sin kapten, Diedrich von Sacken. Anders går nu med på att gifta sig beslutet bekräftas med ett handslag.

5. Samma dag infunno sig för Rätten soldaten för Assmundaredz rothe Anders Andersson tillijka med pigan Kierstin Hansdotter i Dragåhs Målla sochn, hwilka efter Venerandi Consistorii i Scara resolution af d. 9 Decembr: sidst:ne, äro pålagde at taga hwarannan til ächta, hwilket och den tergiverserande [tergiversera: tredska, söka undanflykter] Anders Andersson å senaste Ting wid 10 d:r smt wijte blifwit pålagd at fullborda. Till föllie hwaraf han nu uti dess Capitain Wälborne H:r Diedrich Wilhelm von Sackens närwaro och med dess samtyckio uthfästa sig, att willia taga Kierstin Hansdotter til sin ächta hustru och sådant med handslag här inför Rätten bekräftade och henne försäkrade, som härmed attesterat warder; hwarföre hafwa desse förlofwade sig hos det wyrdige Prädijkoembetet ytterligare at anmäla som lærer dem till sitt echtenskapz fullbordan efter Kyrkiolagen beforderlig wara.

Enligt en generalmönsterrulla för Älvsborgs regemente, överstelöjtnantens kompani, 1720, framgår det att Anders Andersson godkändes som soldat. Chef för kompaniet var kapten Diedrich von Sacken.

Man kan undra om anledningen till att Anders lät sig rekryteras till soldat och om detta var ett försök att undkomma äktenskapet.

Det verkar som att äktenskapet, trots allt, inte kom till stånd. Anders finns upptagen i Vänga mantalslängder vid Assmundareds knekttorp mellan 1721 och 1727 och någon hustru anges inte.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:578, bild 4140 (1720).

[Häradshövding Daniel Lagerqvist avlägger tro- och huldhetsed](#)

Vid hösttinget 1720 fick häradshövding Daniel Lagerqvist, inför rätten, avlägga en tro- och huldhetsed. Han hade varit häradshövding i Bollebygds, Vedens och Marks härader sedan 1714.

Säkerligen gick befallning om dessa eder ut till alla landets häradsrätter och var ett initiativ från den nya regimen. Fredrik av Hessen hade blivit vald till kung den 24 mars 1720.

21. Samma dag till underdånigste föllie af hans Kong. Maj:ts Allernådigste befallning och derå fölgde Höglof. Kong. Håfrättens höggunstige utgångne skrifwelse till alla underdommarne af d: 13 Augusti

sidst:ne at de måge få lof wid ordinarie dombsätet deras troo- och huldheetz eed, lijfligen at aflägga, efter et derhos bijfogat formulair, upsteg för Rätten Häradzhöfdingen Daniel Lagerqvist och med hand å bok wärcke. in för de öfrige Rättens ledamoter, samt närwarande menige man och allmoge, munte. aflade ofwannämbde troo- och huldheetz eed, ord ifrån ord, som ofwanförmälte formulair innehåller, och han ytterligare in duplo afskrefwen, samt med namn och signete undertechnad, till Höglof. Kong. Håfrätten försäkrade at ödmiuke. öfwersända, hwartill Nämnden och närwarande gode herrar och män, samt Tingzsökande allmoge äro witne, äfwen som det här wederbör. jempte häradz wanlige signete attesterat warder.

En häradshövding var ordförande vid häradsrätten. Han skulle vara juridikutbildad.

Detta mål är ovanligt på så sätt att häradshövdingens namn förekommer i protokollen, förutom en avslutande namnteckning. Någon gång kan hans närvaro avslöjas genom orden ”jag” eller ”mig”.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:578, bild 6590 (1720).

[Gästgivaren i Borgstena, Johan Thorsson, om en gränstvist](#)

Gränstvister är vanliga bland domböckernas mål. Här, vid hösttinget 1720, är det gästgivaren vid Borgstena Krögaregård, Johan Thorsson, som instämt en granne. En lantmätare skall kallas in för att bringa reda i saken.

30. Giästgifwaren Johan Thorsson här i Borgstena, instämbt dess granne Swen Joensson i Skattegården här sammastädes, för det at skillnaden skall wara orätt flötter emellan dess äng på et ställe, såsom och någon olikheet i åckren, om det förra äro de förlijkte, allenast begiärade kiäranden, det landtmätaren måtte få mäta åckren ifrån den andra, hwaremoth swaranden intet hade något at säija.

Resolutio

Tingz Rätten finner skiähligt at bijfalla det må Landtmätaren Wäl:de Eric Filmer, tillijka med 2:ne nämndemän mäta åckeren emellan parterne, tillseendes huru wijda hwar och en hafwer lijka emoth den andra proportionaliter efter hemmantahlen, hwarpå Rätten sin wijdare domb will låta föllia.

Enligt mantalslängden för 1720 fanns det fem Borgstenagårdar – Haraldsgården (Sven Jonsson), Västergården, Östergården, Krögaregården (Johan Thorsson) och Backegården.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:578, bild 6660 (1720).

1721

Enkelt hor i Kypered

Vid följande mål från vintertinget 1721 erkänner Jon Larsson i Kypered och pigan Kerstin Andersdotter sig skyldiga till enkelt hor. Bägge döms till kännbara böter.

4. Samma dag Länsman Wäl. Anders Mellberg framställte för Rätten gifta karlen Joen Larsson i Kypered, Sandhulta sochn, för begångit enckelt hoor med dess tienstehion, qwinfolcket Kierstin Andersdotter, den han sedan efter häfdandet, uhr sin laga tienst förskutit, och intet gifwit henne den wisade löhnen 3 Rd:r Courant hafwandes ingen thera tillförende med slijk synd sig försedt. Barnet är ännu ej af henne framfödt. Bägge desse närwarande personer tillstodo sitt brott och det samma ångrade.

Resolutio

Såsom gierningen är klar och tillstådd, så pröfwar Tingz Rätten i förmågo af 1653 åhrs Straffordning skiäligt wara, det bör Joen Larsson såsom gift plichta sine 80 d:r smt och Kierstin Andersdotter som ogift sine 40 d:r smt dito mynt samt stånda hwardera 3:ne söndagar å rad uppenbare kyrkioplicht och undfå aflösning efter kyrkiolagen. Orka de ej penningebotum umgiälla med kroppen nem. han med 32 par spöö och hon med 16 par rijs 3 slag af hwart paret. Des utan bör Joen gifwa till barnetz föda, om det wid lifwet blifwer, dess moder 3 Rd:r åhr. till dess det sig sielf födan förwärfwa kan samt efter som han henne uhr dess laga tienst förskutit, erlægga till henne den wisade löhnen 3 Rd:r Courant.

Spöstraffet innebar att bödeln hade 32 par spövidjor. Han slog tre gånger med varje par, vilket alltså innebär 96 slag.

I 1686 års Kyrkolag, kapitel 9, står det om uppenbar kyrkoplikt följande:

§. 1. Uppenbar Skrift och Kyrcko-plickt är then syndabekännelse, som en syndare, Lagvunnen och sakfalter gör inför församlingen, tå han tilstår sig vara uti then sak brottslig, för hvilken han uppenbart skriftas, och betygar sin ånger öfver bemälte synd, beder Gud och församlingen om förlåtelse, samt utlofvar bot och bättring.

§. 3. När en sådan syndare visar en alfvarlig ånger och ruelse öfver sin begångne synd ochutlofvar bättring, tå skal Skrifte-fadren honom offenteligen aflösa och i Guds församling intaga, på sätt och vis, som Handboken innehåller, och therhos förmana honom, at visa sin botfärdighet med almosogift, efter råd och ämne.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:591, bild 788 (1721).

Börje i Getholmen skjutsat landshövdingen – förlorat ett betsel

Bönder hade en skyldighet att, mot ersättning, skjutsa kronans tjänstemän viss sträcka. Följande mål från vintertinget 1721 rör Börje och Lars som var inblandade i en skjutsning av landshövdingen från Borås till en gästgivargård. En titt i mantalslängderna för Torpa socken visar att det troligen rörde sig om Börje Bengtsson i Getholmen och Lars Bengtsson i Pålsbo.

Börje hade instämt Lars för att denne, i samband med skjutsen, hade tagit emot ett betsel. Det är något oklart vad som förevarit med detta betsel eftersom Lars säger att han inte tagit med något sådant. Dessutom hade landshövdingens dräng sagt att betslet som låg på den ena hästen tillhörde honom.

Målet slutar med att parterna ingår en förlikning.

6. Samma dag efter laga stämbning tilltahlade Börje i Gietholmen Lars i Pasbo för det han skall emottagit ett betzel som kunnat wara wärdt 1 Rd:r, af honom då de för någon tijd sedan skiutzat Högwälborne H:r Baron och Landzhöfdingen från Boråhs. Lars uthlät sig wäl hafwa emottagit dess häst till förwahr men ingen bedt honom taga betzlet med, hwarföre när han hade skiutzat fram hijt till giästgifwaregården, skall han frågat H:r Landshöfdingens dräng, hwad det betzlet war, som låg på den ena hästen, då drängen skall swarat at det kom honom till, och det samma med sig borttagit. Parterne togo afträde till förlijkning.

Getholmen låg i nuvarande stadsdelen Hedvigsborg i Borås och Pålsbo vid väg 27 söder om staden. Skjutsen bör ha skett söderut från Borås, men vilken gästgivargård som avsågs är oklart.

Vid den här tiden var Gustaf Fock landshövding i Älvsborgs län.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:591, bild 788 (1721).

Borgensmän för rusthållaren Anders Nilsson i Ryssnäs

Vid vintertinget 1721 framgår det att Anders Nilsson tidigare köpt rusthållet Ryssnäs i Torpa socken. Rätten attesterar att Jon Larsson i Viared och Jöns Andersson i Lilla Bosnäs inträder som Anders Nilssons borgensmän.

7. Samma dag inlade Anders Nilsson i Ryssnäs i Rätten en cautions skrift, dat: d: 16 i denna månaden, uthgifwen af Joen Larsson i Wijared och Jöns Andersson i Lilla Boosnäs, hwarutinnan de tillstå sig gå i fullkommen caution och borgen för rusthållaren Anders Nilsson, at han 1/3:dehl af detta rusthålld Ryssnäs, som han sig tillhandlat hafwer, icke allenast förswarligen bruka och wid macht hålla skall, utan och så derföre en giltig mundering städze præstera skall. Anhållandes bem:te Anders Nilsson at Tingz Rätten öfwer desse cautionisters förmögenheet attestera wille, och som wederbörande af Nämnden intygade at bem:te Joen Larsson i Wijared och Jöns Andersson i Lilla Bosnäs nu af sådant tillstånd äro at deremot förmodan merbem:te Anders Nilsson till monderingens och rusthålletz wid macht hållande oförmögen blifwa skulle, kunna de wara Hans Kong. Maj:tt derföre fullkomme. responsables och answarige, hwilket under namn och signete behörigen meddelt warder.

Ett rusthåll kunde vara av skatte eller krono jordnatur. Lars Ericson skriver i boken Svenska knektar att en skatterusthållare i praktiken satte sin gård i pant på att han skulle lyckas som rusthållare. I annat fall kunde kronan nämligen dra in gården. En kronorusthållare hade inte den möjligheten, utan var istället ålagd att införskaffa borgensmän för att kronan skulle få en säkerhet.

I generalmönsterrullan för Västgöta kavalleri, Älvsborgs kompani, nr 37, 1725 får man följande information om rusthållet Ryssnäs, som låg i trakten av Viared:

Ryssnäs 1. opdragit Cronan i byte och skattlagt till...

En qwarn ibidem räntar...

Lilla Bosnäs i Säglora s. och Marks härad...

Berustas af Jöns Andersson Nils Nilsson och Per Larsson

S:ren [sventjänaren] Per Råberg ähr Wästg.

Augment Eek i Torpa S. och Weehn h.

Det verkar alltså som att rusthållet delades mellan tre ägor; Ryssnäs, en kvarn och Lilla Bosnäs i Seglora socken. Augment, dvs ett hjälphemman vars räntor uppbars av rusthållet, var gården Ek också belägen i Viaredstrakten.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:591, bild 789 (1721).

Erik Jönsson Remmert på Getholmen i tvist med grannar

Handelsmannen Erik Jönsson Remmert i Getholmen (gården senare kallad Hedvigsborg) förekommer i två mål vid sommaringet 1721. Det första rör ett betsel, som Erik lånat till sin gårdsbo, Börje Bengtsson.

8. Handelsmannen Erich Jönsson Remmert kiärade till des gårdbo Börje Bengtsson för ett betzel som han låhnt af Remmert, och låtit förkomma. Swaranden begiärte at få köpa honom et så gått betzel igen.

Resolutio

Rätten finner skiähligt dertill samtycka, at Börje skaffar Remmert et så gått betzel igen, som han af honom låhnt och betalar dertill i expenser 1 d:r smt.

Det andra målet rör en tvist om en gärdesgård med Nils Svensson i Stora Trandared, där Remmert kräver att Nils skall riva denna.

9. Dito emoth Nils Swensson i Stora Trandared, angående en giärdesgård wid Hårshulan, på andra sijdan åhn, som han påstår Nils må nederriwa, och lemna boskapen frij wattugång. Nils inlade hustru Brita Nilsdotter Hulltz, Swen Anderssons och Hans Anderssons i Hullta, sampt Pär Olofsson Smedmans attest af d: 16 i denna månad, innehållandes at denna giärdesgård, skall på samma ställe stådt af uhråldrige tijder; dess utan är den ena interessenten, Håkan Andersson Dunder i Boråhs intet instämbd.

Resolutio

Tingz Rätten finner wara nödigt at i parternes närwaro igenom behörig syhn, göra sig härom underrättad, hwarpå utslag i saken följa skall.

Enligt mantalslängd för Torpa, 1720, framgår att Nils Svensson var skriven på Trandared Sörgård, vilken gård alltså är identisk med Stora Trandared. Den låg strax norr om Lillån som kommer från Gånghester och längre fram rinner ut i Viskan.

Häradsekonomisk karta Borås, 1890-97. Lantmäteriet, utsnitt.

Förmodligen låg den nämnda gärdesgården söder om Lillån, eftersom den uppges hindra Getholmens boskap från att dricka vatten.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:591, bild 889 (1721).

Änkan Anna Svensdotter ämnar skattköpa Örlanda Bäckegård

Vid början av 1700-talet uppkom möjligheten att av kronan köpa ett kronohemman. Detta kallades för skatteköp och medförde att gården omvandlades till ett skattehemman. Skatteköpet var en komplicerad process som kunde dra ut på tiden.

Kjell Henrysson anger i Släktforskarnas årsbok 2023 processens steg:

- Först anmäla intresse hos landshövdingen
- Värdet fastställs av häradsrätten
- Värdering insänds till landshövdingen
- Köpeskilling inbetalas till länsstyrelsens räntekammare
- Landshövdingen skickar ärendet, tillsammans med yttrande, till Kammarkollegiet för beslut
- Ärendet bereddes i speciella provinskontor
- Skattebrev utfärdas av Kammarkollegiet
- Ändring i jordebok

Här, vid hösttinget 1721, är det änkan Anna Svensdotter som vill skattköpa Örlanda Bäckegård, Borgstena socken. Hon anholder om rättens vittnesmål om att hon brukat gården i 20 år.

24. S:d inkom för Rätten Enkian hustru Anna Swensdotter i Öhrlanda Bäckegården och anhöllt om Häradz Rättens witnesbörd, att hon samma hemman för 20 åhr sedan skall af ödesmål uptagit, hwarföre hon och i anseende der till nu täncker af Kong. Maj:tt och Cronan, hemmanet i underdånigheet till skatte sig få tillhandla. Och som Nämnden med närwarande allmoge enhälligen bewitnade så aldeles i sanning wara, som ofwanförmält är; så blifwer sådant bem:te enka hustru Anna Swensdotter till bewijs under namn och Häradz wanlige signete, wederbörligen lemnat.

Det verkar som att Anna, av någon anledning, inte fullföljde skatteköpet. I en jordebok (Arkiv Digital: Jordeböcker Älvsborgs län 1631-1877, 179, sid 2439) anges att Örlanda Bäckegård skattköptes av en Anders Nilsson först 1765. Denne Anders kan förstås ha varit en ättling till Anna.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:591, bild 1053 (1721).

Om hemman tillhöriga Vadstena krigsmanshus

Krigsmanshuset i Vadstena var ett hospital för sårade soldater, som inrättades på 1630-talet i de tidigare klosterlokalerna. En krigsmanshuskassa skapades också, från vilken för detta soldater kunde få understöd om de hellre bodde i sina hemsocknar.

Verksamheten finansierades via donationer, men också med räntor från hemman som var anslagna Krigsmanshuset. Detta framgår av följande mål från hösttinget 1721.

26. Samma dag Krigzmanshuus Befallningzman Wäl:de Nils Bergström, inlade en förteckning uppå det byggningswärcke som requireras till årskillige hemman i detta härad, Krigzmanshuuset tillhörige. Och som Cronobetienterne tillijka med Nämnden, som huusesynerne uppå samma hemman, hwar i sin district hållit intygade, att det begiärte wärcket oungeängeligen erfordras; hawrföre skall sådant på sielfwa specificationen attesterat blifwa.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:591, bild 1054 (1721).

Om ett olyckligt jordfall vid Druvefors

Den 3 januari 1721 inträffade ett jordskred vid Druvefors som ödelade en kvarn på platsen. Händelsen beskrivs i ett mål vid hösttinget 1721, där mjölnaren Sven Olofsson vittnar om hur en "vattuflod" fört bort grunden till boningshuset och han och familjen fått rädda sig genom att krypa ut genom en fönsterglugg. Stor förödelse följde av vattnets framfart som förde med sig kor, hö, husgeråd och annan egendom.

Sven anholder om skadeersättning, men rätten kan inte utlova någon sådan. Den uppmanar dock till frivilligt stöd och framhåller kristen givmildhet kan av Gud belönas.

29. Samma dag inkom för Rätten Mölnaren wid Drufwefors, Torpa sochn, Swen Olufsson, och igenom en sin skrift, klageligen tillkiänna gaf huru som d: 3 Januarii sidstledne om natten, ett olyckeligt jordfall skiedt wid bem:te Drufwefors, då han tillijka med dess hustru och barn med största lijfzfara, måst sig igenom en fönsterglugg salvera, emedan grunden merendehls under huuset skall warit af en starck och owanlig wattuflod bortförd, och således med stor jemmer påsedt huruledes fäähuset, tillijka med des koor, höö och bråtehuuset, samt dess huusgeråd och egendomb af floden som sig så häftigt skall efter trängt blifwit med tagne. Inläggandes en förteckning på den widtagne skadan, som sig bestiger till 52 d:r smt och derjempte anhållandes om Tingz Rättens bijstånd, at någorlunda af häradet blifwa hulpen till sin skade ersättning. Och ehurwäl uti lag och Kong. förordningar ej uttryckt finnes, att någon wed tijmad wädeld eller wattuflod tillägges af häradet upbära wedergjällning för de miste lösören; lijkwäl som detta är skiedt af en rätt wädelig händelse, hwarigenom denna Mölnare Swen Olufsson sin samblade lilla egendomb bortmist, och sielf med hustru och barn med största lijfzfara undankommit; Fördenskull blir han härigenom på det högsta hos de christgifmilde menniskor recommenderad som denna dess hände olycka willia behierta at honom efter råd och ämbne med någon hielp understödia, hwilket christeligt wärck, den högste Guden, hwariom och enom i sinom tijd af sin milderijka wälsignelse, säker. belönandes warder.

I ett senare mål vid samma ting, framträder ägaren av kvarnen, Sven Windrufwa genom dess son Haqvin Windrufwa, och anholder om hjälp med dagsverken för att återställa kvarnen. Även här hänvisar rätten till frivilliga krafter.

I mantalslängderna står Sven Olofsson skriven under Druvefors kvarn fram till 1727, då han anges avflyttad till Osdal. Detta kan kanske förklaras av administrativa orsaker och det är oklart om kvarnen återuppbyggdes och när.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:591, bild 1056 (1721).

Om frihetsår för hemmanet Ingeshult i Borgstena socken

Att många bönder under det långvariga kriget haft svårt att klara sin försörjning står klart. Om detta vittnar de många mål som rör sk ödeshemman. Att de kallades så behöver nog inte betyda att de var helt övergivna, utan att de varit mer eller mindre förfallna och att innehavarna inte kunnat betala sina skatter.

Om ett hemman under två år inte kunde betala sina skatter kallades hemmanet för ett skattevrak och kronan hade då möjlighet att vräka bonden.

Att det inte behövde gå så långt som till vräkning framgår av alla mål där ödeshemman, av den sittande bonden eller någon annan, kunde upptas på frihet. Det innebar att man, under vissa villkor, kunde få ett antal år, frihetsår, då man var befriad från kronoskatter.

Vid hösttinget 1721 nämns Anders Nilsson i Ingeshult, Borgstena socken, som ansöker om sex frihetsår för 3/8 i kronohemmanet Ingeshult, som han tillträtt samma vår.

Målet illustrerar att en del av Ingeshults räntor var anslaget som lön till en löjtnant vid Västgöta kavalleriregemente. Denna del har Anders, av berörde löjtnant Silfversverd, redan erhållit sex frihetsår. Det är de övriga kronoutlagorna som Anders, vid tinget, ansöker om befrielse ifrån.

En husesyn hade tidigare skett och resultatet av denna refereras ganska utförligt i protokollet.

34. S:d inkom för Rätten, Anders Nilsson i Ingeshult, Borgstena sochn och berättade att han förledne währas tillträdt 3/8dels bruk uti bem:te cronohemman Ingeshult som i 6 åhr legat öde och Lieutenanten wed Wästgiöta Cavallerie Regemente och Södra Wassbo Compagnie, Wälborne H:r Carl Silfversverd på löhn och beställning anslagit är, upwijsandes der jempte bem:te Lieutenants zedel af d: 8 Februarii nästledne på 6 åhrs friheet innan Anders af bem:te ödeshemman den afgående skatten som till H:r Lieutenantens löhn är anslagen erläggia skall, hwarföre Anders Nilsson begiärer at åtniuta samma förmåhn uti de öfrige utlagor, som till Kong. Maj:tt och Cronan desutan utgiöra böra, samt att Häradz Rätten pröfwa wille, om icke han nödwändigt betarfwar desse 6 friheetsåhr så framt detta illa medfarna hemman skall komma i bruk igen, inlefwereandes en huusesyhn, hållen af Länsman Wälachtadt Anders Mellberg och Nämndemannen Anders Bengtsson i Tårstared d. 8 Maii nästledne, bestigandes sig bristfälligheeten till 48 d:r smt. Nämnden och närwarande allmoge bewitnade: at sedan detta hemman af förre åboen Måns Andersson blef ödesmåhl för 6 åhr lemnat förmedelst dess ringa wilckor, samt at det högt i knechtehålld städt, har hela åckeren, som är sank och består af mylla och miählejord sampt jordfasta steenar uti, legat i fast linda, uti hwilken kan utsåås 2 tunnor efter landtmätare mål med bland korn, hafre och råg, som i torckåhr kan gifwa något, men i wåtåhr ganska lijtet. Ängen som under ödesåhren är brukad af grannarne, dehls till soldatens aflöning, dehls och till giärdesgårdarnes widmacht hållande, består af hårdwall med liung och wijdebuskar till hälften bewäxt, kan knapt blifwa 12 palmar höö. Timber finns intet, utan till kiöps uthsochns, halfannan mihl ifrån gården, men gårdafång och weedebrand, kan bekommas något närmare. Muhlebete på samfälte uthmarcken och kåhlgård till nödtorften. Flere lägenheter till detta hemman finns intet. Och som Tingz Rätten efter noga bepröfwande således äfwen finner nödigt wara, at ofwan förmälte hemmans åbo Anders Nilsson betarfwar så många friheetz åhr, nemb. ifrån och med innewarande åhr 1721 till och med 1726, som H:r Lieutenant Silfversverd skatten eftergifwit till hemmanetz understöd och uphielpande i bruk igen; Så warder sådant härmed jempte häradz wanlige signet, wederbörligen attesterat och till wijdare Högwälborne H:r Baron och Landzhöfdingens gunstige gådtfinnande ödmuke. hemställt.

En viss förvirring kan råda då man studerar gården Ingeshult i och med att det i Borgstena finns en annan gård, benämnd Ingestorp. Det är dock ingen tvekan om att det i målet rör sig om Ingeshult. Enligt mantalslängden flyttade åbon Måns Andersson därifrån till Gäsene härad 1719. Dessutom kan man jordeboken från 1715 utläsa att Ingeshult var ett kronohemman, indelt till en löjtnant vid Västgöta kavalleri. Ingestorp anges i samma jordebok som ett skattehemman.

Ingeshult, Borgstena socken, 1646. Lantmäteriet, utsnitt.

Det är emellertid oklart huruvida Anders Nilsson bodde på Ingeshult; han finns ingenstans i mantalslängderna skriven där. Däremot finns en Anders Nilsson vid tiden i Ingestorp

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:591, bild 1058 (1721).

1722

Husesyn av tingshuset i Borgstena

Vedens tingshus låg mellan 1647 och 1835 i Borgstena kyrkby. Därefter huserade häradsrätten i Borås rådhus.

Inför vintertinget 1722 hade en husesyn förrättats över tingshusen, varvid man konstaterat bristfälligheter som krävde reparation. Som vanligt i dylika fall skulle tingsrätten attestera behovet, varvid ärendet skulle vidarebefordras till landshövdingen för slutligt beslut

14. Samma dag insinuerades en af Länsman Anders Mellberg och Nämndemannen Nils Larsson i Åstorp och Lars Carlsson i Ödegärde igår uppå Tingzhuusen här i Borgstena hållen huusesyhn, hwarefter bristfälligheten sig bestiger uti penningar till 111 d:r 16 ./. smt, samt blåckar till huusens reparation 2 tolfte och timber 1 ½ tolfte, hwilken huusesyhn af Tingz Rätten examinerat och skiälig befunnen blef. Och som det högnödigt är, at denna reparation, ju förr dess häldre företagas och fullgiöras, likmätigt Kong. Maj:ttz allernådigste förordningar och resolution öfwer allmogens beswär gifwen på sidste rijkzdagen 1720 d: 25 Maii; Så skall bref afgå till Högwälborne H:r Baron och Landzhöfdingen, at han höggunstigast tackes ställa de goda ordres, det samma reparation och byggnad med aldra första må blifwa wärckställd och fullbordat, hwartill medel af häradet böra upbäras, så att byggningz materialerne medan winteren påstår, må kunna framskaffas, för hwilket alt wederbörande hafwa at göra en noga och sig uppå behörige verificationer grundat räkning. Actum ut supra.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:600, bild 982 (1722).

Om ett slagsmål vid ett gästbud i Wänga Bergsgården

Vid hösttinget 1722 var soldaten Lars Svensson och Arvid Larsson instämnda för slagsmål och svordom vid ett gästbud i Wänga Bergsgård. Vittnen intygar att de därmed åstadkommit stor förargelse. Bägge döms till stockstraff och böter samt uppenbar kyrkoplikt.

28. Ländsman Wäl. Anders Mellberg stälte för Rätten, soldaten Lars Swensson i Hafreäng [Havräng, Tämta socken] och Arfwed Larsson i Wänga Bergsgården, för det de skohla föröfwat slagzmåhl och swordom sins emellan uti ett gästbud i bem:te Wänga Bergzgården Pädersmässodagen [29 juni] hwarom de sins emillan äro förlikte, men Ländsman såsom ett criminalt måhl likwähl påtahlar, producerandes häröfwer till wittnes Assar Larsson i Hult, Erich Bengtsson i Wänga och Joen Gustafsson i Boda, hwilka ojäfwade efter aflagde eeder, intygade att de hört dem båda två af ondska och bitterhet träta och swärja, hwaraf stor förargelse åkommit som de anklagade ej eller förneka kunde med tillstående der hos, att de tagit hwarandra i håret, och sedan skiltz åth, betygandes wittnena, att ingen af dem haft hwarken blånad eller blodwijte, men Gustaf Bengtsson i Asstorp, som ej tillstedes är, icke eller stämbd, skall warit uphofwet till deras träta, såsom och swurit med sielf.

Resolutio

Såsom soldaten Lars Swensson i Hafreäng och Arfwed Larsson i Wängia Bergzgården äro öfwerlygade och sielfa måst tillstå, at de uti ett gästbudz lag i Wänga sidstledne Pädersmässodag af ondska och bitterhet öfwat upsåte. swordomb, hwaraf stor förargelse åkommit; Altså i förmågo af Kong. stadgan d. A:o 1687 § 5 ärkiännas de skyldige, att sittia 2 Söndagar å rad i stocken, och böta desutan 10 mark smt, eller göra så många dagzwärcken till kyrkians behof som deremoth swarar och stånde dertill med uppenbara skrift, blifwandes deras förlikning om detta att de dragit hwarandra i håret i förmågo af det 13 cap: Sårn. med will L:L: tillåten börandes Gustaf Bengtsson till nästa Ting, för det han äfwen skall swurit instämmas.

Den stadga man hänvisar till är säkerligen Stadga om eder och sabbatsbrott från 1685. Denna förnyades av Karl XI 1687. I Kristoffers landslag skiljde man i Sårmlåbalken på våld med vilje och våld av våda.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:600, bild 1335 (1722).

En björn blivit slagen på häradsallmanningen

Vargjakter nämns tämligen ofta i domböckerna. Att björnar mer sällan omnämns kanske vittnar om att dessa var ganska ovanliga i trakterna.

Följande mål från hösttinget 1722 kan läsas som att det rådde stor uppståndelse om en björn hade siktats. Här sägs nämligen att *samtliga* invånare i Sandhults och Torpa socken slagit en gammal björn och att de därför skulle åtnjuta betalning.

30. Samma dag bewijste Nämndemannen Lars Carlsson i Ödegjärde, med Cronobetienternes och de öfrige af Nämbers bewitnande, att sampte. inwåhnare uti Sanhulta och Torpa sochner förleden höstas, slagit en gammal biörn på detta härads allmänning; hwarföre warder sådant härmed behörigen attesterat och hafwa wederbörande eenligt Kong. Maij;ttz allernådigste förordning om jagter och diurfång dat: d. 29 Augusti 1664 § 18 att derföre bekomma sin betahling.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:600, bild 1336 (1722).

1723

Fältväbeln Johan August Hörningk beskylld för våldtäkt

Följande mål från vintertinget 1723 rör ett misstänkt fall av sexuellt övervåld och våldtäkt. Här är det dock inte dessa handlingar som instäms utan det är den utpekade gärningsmannen, fältväbeln Johan Hörningk, som instämt Arvid Lamberg och hans hustru Annika Månsdotter för förtal. Enligt dessa skall Hörningk ha antastat Annika och våldtagit deras dotter, Karin Arvidsdotter, 14 år gammal.

Brotten skall ha skett på Östra Lunnagården som var boställe åt fältväbeln vid Älvsborgs regemente. Uppenbarligen bodde Lamberg med familj på samma hemman och förmodligen var Karin piga hos Hörningk.

Våldtäkten och dess omständigheter beskrivs ganska detaljerat i protokollet och framstår som synnerligen grovt. Målet slutar med att Hörningk frikänns och Annika Månsdotter döms till böter för förtal. Det vidarebefordras dock till hovrätten för överprövning.

3. Samma dag Fältwäbelen Manhaftig Johan August Hörningk, efter laga stämbning, beswärade ig öfwer för detta Föraren Arvid Lamberg och hans hustru Annika Månsdotter, för det de skohla beskyllt honom, att icke allenast den tiden Lamberg bodt på bostället Lunnagården hafwa bedrifwit wåldtäckt med en Förarens lilla dotter och Annickas stiuftotter, Karin Arfwidsdotter, utan och tillbudit olof. beblandelse med hustru Annicka Månsdotter soelf, efter 2:ne mäns Anders Gustafssons och Anders Torstenssons i Fristad attest af d: 29 Januari sidstledne, begiärande att de sådant honom öfwerbewijsa måtte eller och så för ohemul beskyllning lag. plickta. Föraren Lamberg och dess hustru Annicka Månsdotter instälte sig, och kunde den förre icke förneka sig detta Fältwäbelen Hörningk hafwa tillagt, efter dess hustru för honom gjorde uthsaghu, hwilken senare och berättade, att Hörningk förledne sommars skall med henne en gång begiärt få hafwa sin willia och köttslige lusta, som hon doch honom icke tillstadt. I lijka måtto skall hennes stiuftotter bem:te Karin Arfwidsdotter förledne sommars med gråtande tårar sig för henne beklagat, huruledes denna Fältwäbelen Hörningk skall låckat henne in i sin cammare, samt först gifwit henne ost, smör och bröd och sedan lagt kroen på dörren, kastandes sedan flickan i sängen och med henne wåldsammerligen sin onda willia främjat, att hon deraf skall haft mycken sweda och skada, skolandes hustru Annicka besichtigat flickans hemblige ting och befunnit att det warit mycket illa åthgångit, hwilket hon doch för blygsamheet skull ej wehlat andra låta syhna, utan altsammans för sin man uptäckt som hon för sitt samwete ej skall kunnat fördöllia. Flickan Karin Arfwidsdotter, som föräldrarne berättade wara på sitt 14:de ålders åhr, men befans wara mycket lijten till wäxten efter de åhren äfwen närwarande, berättade och påstod högeligen, att Fältwäbelen Hörningk förledne sommars medan de bodde i Lunnagården skall henne till sig i cammaren hafwa låckat och först ost, smör och bröd gifwit sampt sedan kastat i sängen rifwit up hennes kläder, lagt sig sedan öfwer henne och derpå sin skiände. lusta bedrifwit, då hon som derigenom mycket blifwit plågat och sweda lijdit, skall skrikit och sökt ropa sig till räddning; men som ingen warit i gården utan alla neder i ängiarne att bärga höö en fierdingz wäg der ifrån, så skall ingen hwarken hört eller sedt denna wåldtäckt, som flickan ej af egna krafter skall förmått emothstå. Tillfrågades om hennes kläder warit refne, swarandes nej, hafwandes flickan andra dagen denn giärning för sin stiuftmoder uppenbarat och wijst huru hon på sin kropp warit skadat. Fältwäbelen nekade i högsta måtto att wara skyldig till desse grofwa tillmählen som af idel afwund emoth honom skohla wara updictade, begiärade niuta sin oskulld till godo. Swaranderne hade till detta deras angifwande icke det alldraringaste skiähl och bewijs hwarmed parterne lemnades afträde till morgons att då få afhöra sin domb.

Förhandlingen fortsatte dagen därpå med att fadern, Arvid Lamberg, förklarade att han endast hade flickans och hustruns ord på att övergreppen skett. Därför tog han nu tillbaka sin beskyllning.

Även Annika Månsdotter tog tillbaka sina uppgifter och hävdade att hon blivit förledd av flickans utsagor och att hon, för sitt samvetes skull, inte kunnat nedtysta saken. Hon beklagade att hon gjort illa på så sätt att hon utan skäl och vittnen anklagat fältväbeln för något som inte kunde bevisas.

Målet avslutas med att rätten frikänner fältväbeln från de anklagelser som riktats mot honom. Annika Månsdotter döms att böta sex mark för ohemul beskyllning. Flickan, Karin Arvidsdotter, går fri eftersom hon som minderårig inte kan dömas.

Målet skickas vidare till hovrätten för omprövning eftersom Karin angivit ett *så grovt och urbotat* mål som våldtäkt. "Urbota" betyder i det här sammanhanget ett brott som inte kunde sonas med böter.

Man kan notera att Annika inte entydigt förnekar de påstådda gärningarna. Istället hänvisar hon till att hon fällt anklagelserna utan skäl och vittnen och att brotten därmed inte kunde bevisas.

Hennes hållning är i linje med tidens rättegångsregler. En utpekad person kunde fällas vid sk fullt bevis, vilket innebar att saken kunde styrkas med två samstämmiga vittnen. Om endast ett vittne fanns betraktades detta som halvt bevis. Den anklagade skulle då begå värdemålsed för att fria sig. Om han vägrade så skulle han fällas.

Inga av dessa omständigheter förelåg, så rätten friar därför Hörningk. Det är osannolikt att hovrätten ändrade domen eftersom denna bara granskade häradsrättens tillämpning av lagar och inte genomförde några egna utredningar.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:611, bild 803 (1722).

[Haqvin Windrufs förfäder fått frälsehemmanet Sjöbo av drottning Christina](#)

Följande mål från vintertinget 1723 handlar om eventuell olaga ölförsäljning i ett torp på frälsehemmanet Sjöbos ägor. Sådana mål är vanliga, men vad som är mer intressant är att det framgår att släkten Windruf fått köpt Sjöbo till frälse av drottning Christina 1649. Haqvin Windruf framvisar för rätten drottningens köpebrev.

17. Samma dag Landzfiscalen Wälb:de Anders Lundstedt, hade å embetets wägnar låtit instämma hustru Ingierd, som bor uti ett torp uth med landzwägen, Smittinn kalladt, belägit uppå ett afledne rådmannens Sah. Sven Windrufs arfwingar tillhörigt frälsehemmans Siöboos ägor för det hon twärt emoth gästgifwareordningen, samt sedermera Högwälborne H:r Baron och Landshöfdingen Focks ordres till Crono Befallningzman i orten af d: 13 Octobr: sidstledne, som å alla predijkstohlar här i lähnet skola publicerade wara, skall uti samma torp hålla olofligit krögerij, hwarpå han wederbörlig plickt påstår. Hustru Ingierd war intet tillstädes, utan berättade Rådmannen och Stadsnotarien i Boråhs Wälb:de Haqvin Windruf, att hon allt förseent skall stämbd blifwit, nemb. 3 dagar allenast för Tinget, som Länsman Wäl. Anders Mellberg äfwen intygade. Icke destomindre androg Rådman Windruf, huru som detta torp ligger på frälsehemmanet Siöboos ägor, hwarpå hans förfäder af drottning Christina fått frälsefriheten, som sig till barn och efterkommande extendera skall, hwilket han med högstbem:te drottning Christina kiöpebref af d: 20 Febr. 1649 bewijsa sökte i förmågo af des moder der låter hålla lijtet öhl och brännewijn sahl utaf den gröda, som wed Siöbo kan falla, men om något straffbart lefwerne uti det torpet föras skulle efter Landsfiscalens angifwande det skall hwarken Rådman eller hans moder wara bekant för hwilket Ingierd må sielf ansvarig wara, enär hon i det måhlet rätte. blifwer stämbd.

En vacker karta från 1727 finns på Lantmäteriet, [Historiska Kartor och Akter - Geometrisk avmätning - Torpa socken Sjöbo nr 1](#), där det framgår att Haqvins mor, Ingeborg, då bodde på gården.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:611, bild 812 (1723).

Om landsköp vid Borgstena gästgivargård

Bild 814

I detta mål från vintertinget 1723 tar landsfiskalen Anders Lundstedt, på landshövdingens anmodan, upp ett fall av landsköp. Han menar att en sed uppkommit, där bönder från Mark kommer till Borgstena för att där köpa spannmål, av resande från *sädesorten* (troligen Falköpingstrakten).

Att sådana inköp var fördelaktiga för många markbor kan man anta, men de räknades som landsköp och var därmed förbjudna.

19. Samma dag Landsfiscalen Wälb:de Anders Lundstedt, till föllie af Landshöfdingens Högwälborne Baron H:r Gustaf Fock, ankomne ordres af d: 22 Octobris 1722, androg för Rätten, huruledes den seden sig skall inrijtat [inrita; uppstå, vinna insteg] att en dehl bönder i Marck skohla i Borgstena sochn mött ankommande ifrån sädesorten och sig tillhandlat säd, Kong. Majj:ttz tull och indrägter till præjudice, till hwilken ända han instämma låtit giästgifwaren här i Borgstena, Johan Tholsson med flere sina grannar, för det de skohla tillåtit bönderne ifrån Marckz härad och flere wed Borgstena inkiöpa spannemåhl, wetandes doch ingen att angifwa, wijdare än bem:te giästgifware berättade, att några få här ifrån Borgstena, skola rest neder till Giötheborg, som i synnerhet, Anders i Lindåhs, hwarest en benämbd Klofoth af honom för 2 åhr sedan kiöpt något mallt, som han ämnat sig neder till Giötheborg med att försällia, hwilket han uthläth sig icke wijdare kunna bewijsa, än att han efter löst tahl hört så säijas. I öfrigt som Landzfiscalen ingen in specie angifwa och öfwertyga kunde; så begiärade han allenast för denna gången, att sådane Högwälborne H:r Baron Och Landzhöfdingens till honom gifne ordres, måtte allmogen föreläsas, som skiedde med tienlig förmahning, att de sig för allt olofligit landzkiöp till wahra taga, så kiärt dem är att undwijka det straff som lag och förordningar den brotztlige i dy måhle pålägger.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:611, bild 814 (1723).

Om en kyrkväg vid Hässleholmen

Vid sommartinget 1723 anklagades Hans Bengtsson i Västra Hässleholmen för att ha "igengiärdt" en kyrkväg. Detta bör innebära att Hans uppfört en gärdesgård över vägen, därmed försvårande för folk från Holmen och Östra Hässleholmen att ta sig till kyrkan i Borås. Man kan tolka texten som att det på platsen fanns ett led, dvs en grind, och att Hans ville ha den stängd för att motverka att folk trampade i hans äng.

Rätten uppmanar Hans att ha grinden otillstängd för de wägfärande medelst up- och igengående leed hålla.

15. Samma dag Anders Börjesson i Hollmen och enkian hustru Karin Jacobsdotter i Östra Hässleholmen, Torpa sochn, kiärade till Hans Bengtsson den äldre uti Wästra dito, för det att han skall hafwa igengiärdt kyrkiowägen som Länsman Wäl. Anders Mellberg, tillijka med Nämnden bewitnade wara en gammal väg, såsom och att ingen lägenhet annorstädes skall finnas till någon wäg uprödiande. Swaranden kunde wähl till detta icke neka, men förmente, att igenom detta ledz hållande, honom stor ohägn och tramp uti des äng tillfogas kan.

Resolutio

Tingz Rätten kan intet förändra den kyrkiowäg, som utaf uhråldrige tijder der förspörjes hafwa warit, utan bör swaranden den otillstängd för de wägfärande medelst up- och igengående leed hålla.

En karta från 1827, [Historiska Kartor och Akter - Storskifte - 15-top-5](#), över storskifte i Hässleholma by, utvisar kanske nämnda kyrkväg. Vägen går söderut från Västergården och passerar gårdens ängar där den gör en sväng norr om Glasögonsjöarna.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:611, bild 837 (1723).

Länsman Anders Mellberg beskylld av sin svärmor för mord

I detta mål från sommaringet 1723 får man reda på att länsman Anders Mellberg tidigare var gift med Margareta Johansdotter, som var dotter till gästgivarna i Borgstena. Hon hade dött i barnsäng, varvid modern beskyllt Mellberg för att ha slagit ihjäl henne.

22. Samma dag hade Länsman Wäl. Anders Mellberg instämbt dess swärmoder, giästgiferskan, Ingeborg Andersdotter här i Borgstena för det hon honom skall beskyllt att han hennes dotter, Länsmans hustru, Margareta Johansdotter, som i barnsäng död blifwit, skall hafwa hiälslagit, men som hon straxt sine ord återkallat och bedt om förlåtelse, efter det i hastige mode skiedt, som hon sielf närwarande tillstod, och med gråtande tårar ytterligare afbad och beklagade sin hastigheet i måhlet, som hon utan ringaste grund eller mening kommit att säija. Så fällde Länsman för henne jembwähl förbön och begiärade att Tingz Rätten henne icke med något straff derföre belägga emedan hon både förr och sedan alltijd wijst sig emoth honom såsom en rätt swärmoder bordt, doch derest han emoth förmodan antingen i detta eller andra dylika måhl skulle af henne wijdare förorättadt blifwa; så förbehåller han sig att icke allenast derföre, utan och för detta henne tilltala, hwarföre Tingz Rätten i så måtto lät det för denna gången derwed förblifwa, med åthwarning, att sig för slijkt ogrundat tahl till wahra taga.

Anders Mellberg bebodde vid den här tiden gården Åslätt i Fristad socken.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:611, bild 842 (1723).

Hindrick Fleming om olaga hygge på Påtorps ägor

Säteriet Påtorp i Fristad socken skall enligt Malmgren, Frälsegårdar i Sjuhäradsboken, ha ägts av friherre Claes Fleming, död 1706. I jordeböckerna anges han som innehavare fram till åtminstone 1725, vilket vittnar om jordeböckernas opålitlighet i dylika fall.

Den här i målet från hösttinget 1723 nämnde, Hindrick Fleming, torde vara en son till Claes. Båda herrarna tillsammans med Claes hustru i hans andra gifte, Anna Elisabeth Duwall, nämns i tabell 26, [Fleming nr 4 - Adelsvapen-Wiki](#). Enligt denna källa skulle Anna Elisabeth vara Hindricks styvmor. Hon hade, enligt protokolltexten, fått Påtorp i morgongåva.

11. Samma dag insinuerades i Rätten Capitainens Högwälborne Baron H:r Hindrich Flemmings aflätne skrifwelse af d: 26 Septembr: sidstledne, hwarutinnan han å dess fru moders Friherrinnan Högwälborne fru Anna Lisa Duvalts wägnar andrager huru som han uppå wälbem:te dess fru moders morgongåfwo gods Påttorp måst förnimma att igenom olofligit skougzhygge en stor skada och åwärckan der skall skie så wäl på bem:te Påttorps enskylte, som och dess derunder lydande hemmans skoug och ägor af åboarne och bönderne under bem:te godz och andre främmande; hwarföre och till förekommande af sådant, H:r Baron och Capitain är blefwen förordsakat hos Tingz Rätten anhålla om förbud på förenämbde skoug för all wijdare åwärckan, lag och Kong. förordningar ehnlit.

Resolutio

Såsom hwar och en bör frijd å sino gårdze hafwa; altså warder och härmed wid 10 d:r smt wijte förbudt allt olofligit skougzhygge uppå så wäl säterijet Påttorpz enskylte, som som och dess derunder lydande hemmans skogar och ägor hwartill den jempte laga botum förfallen wara skall, som

hädanefter slijkt olofligit skogzhygge derå föröfwar sedan först detta förbud till alla wederbörandes efterrättelse kundgiordt blifwit.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:611, bild 1096 (1723).

Gamle soldaten Lars Olofsson Lustig vill uppbygga en stuga

Avskedade soldater hamnade ofta i en svår belägenhet då de efter tjänstgöringen blev av med sitt soldattorp. Lars Lustig, som förekommer i detta mål från hösttinget 1723, var dock förhållandevis lycklig, eftersom han av sin svåger blivit lovad att på hans ägor uppföra ett torp.

Här ansöker Lars om att få avverka byggnadsvirke till torpets uppbyggande. Han anför att han är fattig och att han och hustrun saknar hus där de kan *luta sitt huvud under*.

13. Samma dag anhöllt gamla förafskiedade soldaten Lars Olofsson Lustig igenom en dess skrift till Rätten, att honom som en fattig man skall wara och ej hafwa så mycket till huus, som han och dess hustru skall kunna luta sitt hufwud under, bewillias måtte till en stugas och farstu hus å nyo upbyggande nödigt wärcke, hwilken stuga, han tänker upsättia efter lof och tillstånd på dess swågers Börge Anderssons skattehemmans Gietholmens ägor [Torpa socken]. Och som Nämnden bewittnade att till samma stugu behöfwes 50 st. timber trään; Så warder sådant behörigen attesterat. Åliggandes ansökanden att hos Högwälborne H:r Baron och Landshöfdingen i ödmiukhet sig anmäla och ordres uthsöka för wederbörande jägerij betiente till uthsyningens förrättande.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:611, bild 1097 (1722).

Jon Andersson i Ingelsbo frikänd för att ha orsakat skogseld

Vid hösttinget 1723 hade hejderidaren Lars Bergendal instämt flera personer för olaga skogshygge, svedjande och liknande. Bland dem fanns Jon Andersson i Ingelsbo, Torpa socken, som orsakat en mindre skogsbrand.

25. Joen Andersson i Ingesbo war äfwen instämbd för uthsläpt skogzell d: 29 Maii sidstledne, hwarigenom skall förbränd blifwit små krakeskog af furu till 3 skieppeland, doch som efter wederbörande af Nämnden och Jägerij betienternes bewittnande, ingen skada dermed skiedt, utan mera nytta till muhlebetetz upränsande; Så blef han från plickt befrijad.

Målet illustrerar att man i domböckerna kan hitta hittills okända anor och det fick mig att misstänka att denne Jon var far till min anmoder [Kerstin Jonsdotter](#) i Ingelsbo. Bevis för denna koppling hittade jag sedan i vigselboken, där Kerstins föräldrar angavs (Borås CI:4, sid 75).

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:611, bild 1107 (1723).

Bönder bundit den orolige soldaten Ambjörn Sandberg

Följande omfattande mål från vintertinget 1724 rör soldaten Ambjörn Sandberg i Gräskärr, Sandhults socken. Han hade en söndagsmorgon stigit upp tidigt, börjat dricka öl och sedan misshandlat sin hustru, Elin Eskilsdotter. Elin hade sett sig nödsakad att tillkalla hjälp från några grannbönder, som slöt upp och handgripligen fört Sandberg till kyrkan, där han förmanats av prästen.

Här vid målet är det dock Sandbergs överordnade, fältväbeln Hörningk, som anklagar bönderna för övervåld.

2. Samma dag soldaten af Öfwerst Lieutnantens Compagnie Ambjörn Sandberg för Hwarfhullts rote, jämpte dess Fältväbel Johan August Hörningk beswärade sig öfwer bönderne Anders och Pär Larssöner sampt Hans Andersson i Giödzered [Götsered, Sandhults socken], för det dhe nästa Söndagen för Juhl kommit till hans torp Gräskierr och honom om händerna bundit med ett tåg, sampt illa handterat, påstod att dhe derföre lagligen ansees måtte. Swaranderne anförde här emot att dhe uppå soldatens hustrus Ingeborg Eskilsdotters begiäran kommit till hans torp, att styra honom till rätta, som då om mårgonen varit hel drucken, bewijsandes med attester, såsom Kyrkioherdens Ehrewyrdige H:r Jonas Bredbergs och fleres, att denna soldat är en oregerlig menniska. Soldatens hustru Ingeborg Eskilsdotter berättade att hon gått till desse bönder och budit dem för Gudz skull gå med sig och styra dess man till rätta, som om mårgonen war mycket orolig och slagit henne, för det hon intet wille stå up och dricka med honom, hwarföre han skall tagit en stohl och kastat efter henne i sängen, så att den samma gådt sönder, hwaraf ett stycke slagit henne i hufwudet. Soldaten beropade sig till wittnes uppå Elin Elhfwartzdotter i bem:te Gräskiärr, som inkom och utan något emot henne infört jäf aflade sin wittnes eed och der uppå berättade, att soldaten Sandberg stådt up en stund för dager om Söndags mårgonen, näst för Juhl och satt sig till att dricka, då han budit sin hustru stå upp och dricka med sampt steka kiött åth sig, och för det hon sådant intet wille straxt giöra, har han tagit en stohl och kastat bort i sängen till henne, sedan tog han några kaker bröd och slängde bort i dörren, tillijka med kläder, säijandes, der har du pass att gå din wäg med, hwarpå hustrun gådt up och till Giödzered sampt budit desse bönder gå med sig att styra dess man, som dhe giordt och när dhe dijt kommit skohla dhe först tillsagt och förmanat honom, att wara stilla och gå åth kyrkian, sampt med sin hustru förlijkas wähl, men han swarat att han intet går till kyrkian, då dhe allenast bundit honom om händerna och tagit honom ut med sig, och när soldaten sagt sig willja gå med godo, hafwa dhe genast släpt honom lös, hwar efter dhe åter gådt in med honom emedan han änteligen wille hafwa mer dricka, då han tagit en räck på sig, hafwandes dhe sedan gådt med honom till kyrkian och wittnet varit äfwen fölgachtig, men när dhe kommo ett stycke på wägen och wid Hallagierde skall soldaten slagit till den ena bonden Anders öfwer ryggen med hans egen kiäpp och derpå stödt honom för nähsan, att hon blött, då Anders allenast slagit omkull soldaten och sedan släpt honom med sig heela wägen till kyrkian, och då Sandberg blef i torpet bunden skall han sagt att han skulle taga lijfwet af dem allesammans, elliest berättade wittnet att denne soldat icke den ringaste skada fådt eller någon swårhet haft af det att bönderne honom med streket bundit om händerna, utan dhe giordt det i den goda mening, att styra honom till rätta, emedan han då som åfta tillförne fördt ett elackt lefwerne med sin hustru, och Elin åfta gådt emillan dem och tagit fred, när han wehlat slå henne, till hwilket alt soldaten ej neka kunde, utan tillstod alt sant wara, hwad detta wittne berättadt. Cappellanen Timwall som här tillstädes är, berättade äfwen att denna soldat skall wara en förargelig menniska och den der sällan går till kyrkian. Rätten tillfrågade soldaten och bönderne om dhe tillförne varit oense sins emillan, swarandes nej, utan alltid lefwat som goda wänner, utlåtandes desse bönder sig att dhe icke kommit med något wredzmode dijt att binda honom, utan att styra till rätta, hustru och man emillan, sampt att hafwa honom till kyrkian.

Fältwäbelen Hörningk påstod, att desse bönder lagligen plichta måtte, för det dhe soldaten uti hans egit huus bundit med strek, förmenandes att fast skiönt han, warit orolig och slagit sin hustru, hade dhe icke ändå bort binda honom, upwijsandes der hoos sin Lieutnants H:r Adam Elfmans bref, hwar utinnan han befaller Fältwäbelen, att saken å soldaten Sandbergs wägnar emot bönderne denne utföra, och ingalunda med dem förlikas. Parterne tillsades, att d: 29:de i denna månaden sig här för Rätten inställa, då dhe skohla få höra resolution i saken.

Vid målet fortsättning den 29:de refereras ovanstående händelserna ånyo, men med en del ytterligare detaljer. Det framgår att bönderna tagit med Sandberg till kyrkan och suttit, vakande, bredvid honom i kyrkbänken under gudstjänsten. Efter att prästen förmanat honom, hade bönderna följt honom hem och försökt åstadkomma en förlikning mellan honom och hustrun.

En förlikning mellan Sandberg och bönderna hade skett samma dag vid tingsplatsen, innebärande att ingen part skulle av den andre kräva någon plikt. Detta trots att Sandbergs chef, löjtnanten Elfman, i brev emotsatt sig någon förlikning och menat att bönderna skulle straffas.

Rätten konstaterar att bönderna, Anders, Per och Hans, inte tidigare haft någon missämja med Sandberg, att de kommit till hans hus utan ont uppsåt och sökt föra honom in på en salighets väg. Vidare att de på grund av Sandbergs motsträvighet och motvilja, tvingats binda honom, något som inte orsakat någon pina eller svårighet.

Sandberg döms enligt en kunglig förordning anno 1687 för *dess otillbörlige lefwerne på en sabbatzdag hemma i sitt huus emot sin hustru för sabbatz brått till 40 mark smt:s botum*. Vidare döms han enligt kapitel 10 Såråmålalbalken med vilje, *för det han slagit bonden Anders Larsson att dess nähsa brustit i blod*, till 3 marks böter. I det fall han inte mäktar betala böterna skall han av kompaniprofossen straffas med spö.

Sandberg var alltså soldat under överstelöjtnantens kompani, Älvsborgs regemente. I generalmönsterrullan för detta kompani, anges det 1725 under Varvhults rote, nummer 111, att Ambjörn Erlandsson Sandberg är med rotens samtycke utbytt mot Anders Hultman.

På dagens karta kan man följa böndernas och Sandbergs väg från Gräskärr, via Hallagärde, till kyrkan i Sandhult.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:620, bild 809 (1724).

Avkortningslängd uppläses, examineras och attesteras

Ett stående inslag vid tingen var att sk avkortningslängder skulle granskas och attesteras. I regel var det länsman eller kronofogden som uppvisade dem. De var förteckningar över skattskyldiga personer, för vilka skatt av olika anledningar inte samlats in. Personerna brukade inte anges i protokollen och inte heller orsaker till avkortningar.

Avkortningslängder för olika skatter förekom. Här vid vintertinget 1724 följer ett mål avseende lagmans-, häradshövding- och tingsgästningspenningar.

4. Samma dag uplästes och examinerades afkortningz längden för åhr 1723 på lagmans, häradzhövdingz och tingz giästningz penningarne, hwilken ej kunnat utbetalas, för dhe orsaker, som in margine uppå sielfa längden finnes annoterat, och som befans, att den samma hafwer sin fullkommerliga richtighet, så skall sådant a tergo [ital. på ryggen, dvs på baksidan] behörigen blifwa attesterat.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:620, bild 811 (1724).

Carl Gustaf Billberg köper flera frälsehemman i häradet

Carl Gustaf Billberg var son till Gustaf Otto Billberg på säteriet Apelnäs i Björketorps socken. Vid vintertinget 1724 fick Carl Gustaf fasta för frälsehemmanen Tubbekulla och Kvarbo i Fristad socken samt för Skärkhult i Sandhults socken.

5. Samma dag blef till fasta resolverat för Secreteraren Wälborne Carl Gustaf Billberg uppå följande frälsehemman nemb. Tubbekulla 3/8, och Qwarbo ½ i Fristadz sochn, sampt Stiärckhult ½ i Sanhullta sochn, hwilka hemman han med några flere i andre härader belägne sig till handlat af Frijherrinnan Högwälborne fru Elsa Ebba Flemming och lagligen upbudne sampt utan klander lagståndne äro, nemb. 1722 d: 30 Januarij första gången, d: 4 Majj samma åhr andra gången och 30:de Octobr. dito anno tredie gången, hwarföre skall fastan i sin behörige form extraderat blifwa.

Elsa Ebba Fleming bör vara den som återfinns i tabell 1: [Fleming af Lais nr 39 - Adelsvapen-Wiki](#). Hon hade säkert inte mer koppling till Veden än rollen som ägare av några ströhemman. Hennes intressen här bevakades nog av någon lokal frälsefogde.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:620, bild 812 (1724).

Börje Fikenbom lånat ut silverskedar till ett bröllop

I detta mål från vintertinget 1724 får man reda på att tjänstefolk hos Börje Fikenboms Uddetorp lånat ut två silverskedar till ett bröllop på Komlösa Östergård. På något sätt hade dessa förkommit och upphittats av några barn. Fikenbom hade sedan instämt Bengt och Anders i Komlösa för att dessa inte hade låtit upplysa fynden vid predikstolarna och istället försökt dölja dem.

8. Samma dag å Majorens Wälborne H:r Börge Fikenbohms wägnar Upbördzskrifwaren Wäll: Petter Bosell kiärade till Bengt Kam i Östergården Komblösa och Anders Arfwidsson ibidem, för det deras små gåssar annan dag Juhl sidstledne funnit efter H:r Majorens tienstefälck 2:ne sillfskieder, som dhe borttappat, sedan skiedarna warit utlånte till bröllopsz, påståendes att desse bönder lagligen plichta måge, för det dhe ej låtit å predijkstohlarne upplysa skiedarna, utan döllgt dem till dess H:r Majoren fått kundskap här om och haft sitt bud hoos dem. Swaranderne kunde intet neka till att dhe haft skiedarna hoos sig, som dhe af deras barn emottagit och fundne blifwit, straxt wid H:r Majorens gård, och så snart, som det frågades efter dem hafwa skiedarna intet blifwit döllgde utan straxt framgifne och H:r Majoren tillställte, jämbwähl och hafwa dhe upwist desse skiedar för sine grannar och gårdbönder, berättandes att det warit deras oförstånd, det dhe ej låtiti upplysa dem på

predikstohlarne, emedan dhe tänkt att den som ägde skiedarna skulle wid saknandet sielf låta efterlysa dem samma, som dhe hört alle tijd skie plägar, när någon mister eller tappar något, hwarföre deh då ment tijdz nog wara att framgifwa skiedarna.

Resolutio

Alldenstund desse bönder Bengt Kam och Anders Arfwidsson i Östergården Komblösa intet tänckt på något sätt fördöllja desse af deras barn fundne sillfskiedar, utan straxt wid efterfrågandet dem samma ägaren återställt; fördenskull blifwa dhe från plicht befrijade.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:620, bild 813 (1724).

Soldaten Anders Jonsson gjort buller i Borgstena kyrka

Att åstadkomma ”buller” i kyrkan, att där vara drucken eller svära, kunde straffas hårt. Vid vintertinget 1724 var före detta soldaten Anders Jonsson instämd för att ha bullrat i Borgstena kyrka.

Det visar sig att Anders Jonsson, som hade träben och tog sig fram med hjälp av krycka, nog var en krigsinvalid. Träbenet och kryckan hade bidragit till bullret och att han bett några ungdomar flytta på sig när han skulle gå ur kyrkan. Detta, tillsammans med hans fattigdom och omvitnat skötsamma leverne, bidrog till att han fick ett ganska milt bötesstraff.

18. Samma dag Ländzman Wällachtadt Anders Mellberg tilltahlade förlofwade soldaten Anders Joensson i Torpet wid Giärdstorp, för det han Söndagen efter Anders mässo dagen sidstledne, skall gådt utur Borgstena kyrkia medan prästen predikar och warit drucken sampt tahlt högt för sig sielf och bullrat, hwar af församlingen skall blefwit förargad, påståendes derföre lagligen plichta måtte. Anders infant sig och tillstod att han warit något swag och således som en gammal siuklig man behöft gå ut, då han som ett träben och krycka sig måst betiena, giordt något buller och gådt hårdt, jämbwähl och talt något högt att ungdommen som stådt på gången skulle gifwa honom rum wijdare owäsende skall han icke giordt, bad i anseende till dess fattigdom om tillgift. En stor dehl af församlingen som här närwarande woro berättade, att han alltid warit en stilla och gudfruchtig man, sampt hoos dem fördt ett wackert lefwerne, hwarföre dhe och för honom förbön fälla, att han kunde för denna gången slippa med att allenast efter råd och lägenhet gifwa något till kyrkian och sochnens fattige. Probsten Ehrewyrdige och Höglärde Magister H:r Johan Sandmann, som äfwen här tillstädes är, gaf Anders godt låford.

Resolutio

I anseende till åfwan anförde omständigheter, pröfwar Härads Rätten för skiähligt wara, att allenast för denna gången pålägga förlåfwade soldaten Anders Joensson i Giärdstorpz torp för det han giordt något buller i Borgstena kyrkia medan prästen predikar, gifwa till samma kyrkia efter dess willckor 2 d:r smt, jämbwähl och till sochnens fattige 16 öre smt.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:620, bild 835 (1724).

Nils Nilsson i Björkäng klagar på invånare i Borås

Hemmanet Björkäng låg väl ungefär där Borås lasarett ligger idag och lär ha försvunnit när staden utvidgade sig.

Vid sommartinget 1724 klagar bonden Nils Nilsson i Björkäng över boråsare som åstadkommer skador på hans ägor. Bland annat förstör man gärdesgårdar och forslar bort björklöv.

21. Samma dag inkom för Rätten Nils Nilsson i Björckäng Tårpa sochn, och skrifteligen androg, huru som han på dess hemmans åcker, äng, skoug och giärdesgårdar, skall lijda stor skada, i det att den dehl af stadzens inwånare i Boråhs skohla neder rifwa och sönderbryta giärdesgårdarne, sampt borttaga så wähl giärdzlet, som börckelöfwet i hagarne, med mera oförrätt honom tillfogas skall, hwarföre han till förekommande af sådant, begiäre Tingz Rättens förbud wid wijte.

Resolutio

Såsom hwarjom och enom tillkommer frijd hafwa på sine ägor; Alltså blifwer och wid 5 d:r smt wijte förbudt att föröfwa något ofoug på förbemelte Björckängz ägor, sampt giärdesgårdars nederrifwande jempte biörckelöfwetz nedhuggande och borttagande, hwartill den jempte laga botum förfallen wara skall, som hädan efter slijkt föröfwar. Börandes doch detta förbud wederbörligen kundgiöras, på det ingen okunnigheet här af förebäras må.

Björckäng var ett skattehemman indelt till mönsterskrivaren vid Älvsborgs regemente, överstelöjtnantens kompani.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:620, bild 1058 (1724).

Riksdagsman Anders Andersson i Hungerhult får arvode

Anders Andersson i Västra Hungerhult, Seglora socken i Marks härad, hade vid riksdagen 1723 för bondeståndet representerat Marks, Bollebygds och Vedens härader.

Vid sommartinget 1724 framträder han vid rätten och presenterar en räkning över de omkostnader han haft. Han fordrar två daler om dagen för 44 veckors vistande och redovisar omkostnaderna i sju olika punkter.

Det är intressant att se att protokolltexten och de sju punkterna nästan ordagrant motsvarar ett liknande mål vid Marks häradsrätt, hösttinget 1727. Här rör det sig om Jon Carlsson, som deltagit i riksdagen 1726-1727. Man kan läsa om detta mål här: [Marks häradsrätt](#).

Det verkar som att det funnits en standard för ersättningens storlek och vad denna skulle täcka. Kanske reglerades detta av den kungliga förordning från 1720, som nämns i slutet av protokolltexten.

29. Samma dag Anders Andersson i Hungerhult, som warit förordnad till herredagzman, för Marcks Ballebygds och detta härad, wid den förledit åhr öfwerståndne Riksdagen, lät för mig och sittande Rätten upwijsa, en sin skriftelige författade rächning, hwar efter han så för underhåld som annan kåstnad tidspillan och försummelse wid sitt gårdzbruk, sampt resepenningar, fordrar 2 d:r smt om dagen uti 44 veckor, som med rese tijden och skiutzpenningar på en häst fram och tillbakas 28 d:r smt, gör tillsammans 648 d:r silhf:nt, hwar uppå redan ej mer skall wara upburit än som ungefär 400 d:r smt, så att resten blifwer 248 d:r, den han nu fordrar, helst när han reste up till Riksdagen, men intet förmodade, att den samma så länge skulle continuera emot wanligheeten, lofwandes bemelte herredagzman i den säkra förhoppning, att som han efter yttersta förstånd med all drift och sorgfällighet, häraderne angelägenheeter nytta och gagn på allt giörliget sätt wid Riksdagen andragit och förfordrat, så lærer dhe icke eller förwägra honom hans prætenderade arfwodes lön, som ingen må tycka wara förhögt upsatt, emedan under dhe 2 d:r smt dag tractamente 1. Begrijpes hans underhåld i Stockholm, såsom en dyr ort. 2:o huushyran, weed, lius och twätt. 3:o dhe extra utgifter, sm han ej mera än dess wederlijkar kunnat undgå, när dhe haft sine conventicler och rådslag tillsammans. 4. Skrifware löhn correspondance penningar och andra slijka omkåstnader, som han ej så noga skall kunna upföra. 5:o dess klädes slijtande och det skadestånd han igenom sin så långliga frånwaro haft wid sitt gårdzbruk, som der igenom skall eftersatt och förwärrat blefwit. 6:o een skiählig recompance för dess möda och tidsspillan. 7:o som han omöjeligen sielf kan bestrija

uppbörden uti desse 3:ne härader, så har han måst lemna provision, till dem som den samma för honom uträttat med mera, dess utan skall många af dess wederlijkar fått mycket mer. Enär detta alt blef närwarande tingz allmoge föreställt, jämbwähl att deh andre 2:ne häraders allmoge redan gifwet samtycke till denna rächningz betahlande, så hade de intet skiähligen här emot att inwända, utan underkasta sig hwad dhe öfrige häraderne redan här utinnan giordt. Och som Rätten i anseende till åfwan andragne skiähl och orsaker intet kunde ogilla herredagzmannens Anders Anderssons ingifne rächning uppå 648 d:r smt, utan den samma för god ärkiände. Så remitteras här med till Cronones Befallningzman eller Häradsskrifwaren i orten att författa en richtig liquidation uppå det redan af allmogen i de 3:ne häraderne kan wara upburit, och sedan giöra en richtig calculation på huru mycket af hwart helt hemman ännu wijdare kan komma att utgiöras till heela summans fyllnadt af 648 d:r smt som Anders Andersson sedan i följje af Kong. Majj: allernådigste förordning af d: 6 Julij 1720, för sig hafwer att upbära låta, hwilket här med till efterrättelse lämbnas. Actum ut Supra.

I punkt 1 nämns ersättning för "underhåll i Stockholm såsom en dyr ort". Detta kan tyckas konstigt eftersom riksdagen 1723 hölls i Gävle. Förklaringen är nog att man lite okritiskt följt formuleringar i en standard.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:620, bild 1062 (1724).

Gästgivaren i Borgstena vittnar om lång gärning

Vid hösttinget 1724 framträder gästgivaren i Borgstena, Johan Tohlsson, och begär vittnesbörd om hur han under 25 år förestått sitt gästgiveri. Det är oklart varför han vill ha ett sådant intyg från häradsrätten, men texten vittnar om en imponerande gärning.

Tydligen hade Johan redan år 1700 iordningställt gästgiveriet från grunden. Det framgår att tingshuset och ett kronostall låg på ägora, men att häradet ansvarade för dessas underhåll.

Johan vittnar också om problem med resande som vägrat betala för boende och skjutsning, speciellt i samband med att soldatföljen under krigsåren drog förbi.

15. Samma dag giästgifwaren här i Borgstena Johan Tohlsson, framsteg för Rätten och begiärade det wittnes börd, huru han sitt giästgifweri förestådt dhe 25åhr, som han å denna giästgifwaregård setat; Och som Nämnden och närwarande allmoge intygade att då han för så många åhr tillbaka emottog detta giästgifweri som då till huusen warit öde och ingen giästgifware här bodt, utan alla både man och ladugårds huusen så illa förderfwade och nederrötta warit att denna giästgifware Johan Tohlsson uti sin tijd har å nyo upbygdt hwart endaste huus både i man och ladugården utom Tingzbyggningen och Crono stallet som häradet tillkommer att hålla och dem så wähl wid macht hållit, att han wid senaste huusesyhn för 3 åhr sedan på ingen halhf öres huusröta kommit utan att han haft öfwerbyggnad, allenast 4 d:r smts bristfälligheet för giärdesgårdar, dessutan skall han alla resande wähl och förswarligen accomoderat, sampt med skiuts försedt, jämbwähl och wid många durch marcher under alla beswärlige krigzåhren sedan åhr 1700, sig så förhållit som en braf giästgifware wähl ägnar och bör, så att ingen beskiedelig resande der på skall haft att klaga, det han icke efter yttersta förmågo sig ombeflijtat att efterkomma sin skyldigheet, hwar iegenom och han i mycken mistning skall kommit af många som bortrest utan att betala, och han ej kunnat få någon rätt uppå, som i beswärlige krigz tijder och wid durch marcher skall kunnat hända, hwilket wittnes börd Majoren H:r Börge Fikenbohm med Lieutnanten H:r Georg Törnberg såsom intet långt här ifrån boende, förutan andra stånds personer besannade aldeles i sanning wara; Allt fördenskull kunde det begiärte attestatum honom Johan Tohlsson icke förwägras, utan jempte häradz wanlige signet här med meddehlt warder.

Källor: Arkiv Digital, Göta Hovrätt – Advokatfiskalen i Älvsborgs län; EVIIAABA:620, bild 1075 (1724).

